អភិធម្មត្ថសង្គហៈ

បរិច្ឆេទទី ៤

ពុទ្ធមណ្ឌលមហាសតិប្បដ្ឋាន វត្តនិគ្រោធវ័ន

រៀបរៀងដោយ

ភិក្ខុ អគ្គធីរោ គង់ សុមិត្ត

សម្តែងព្រះអភិធម្ម នៅឋានតាវត្តិង្ស

កាលព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធ ទ្រង់គង់ចាំព្រះវស្សាទី៧ នៅឋានតាវត្តិង្សទេវលោក ក្នុងគ្រាដែលបានសំដែងយមកបាដិហារ្យផ្ចាញ់ពួកតិរ្ថិយរួចហើយ បានគង់លើសិលាសនៈ ឈ្មោះបណ្ឌុកម្ពល ក្រោមដើមបារិឆត្ត ទ្រង់ព្រះសិរីសោភា ដូចព្រះអាទិត្យឧទ័យឡើងលើភ្នំយុគន្ធរ ដែលពួកនៃទេវតាទាំងឡាយក្នុងម៉ឺនចក្រវាឡបានមកប្រជុំគ្នា ហែហមសម្តេចព្រះបរមសាស្តាចារ្យ ទ្រង់ធ្វើសន្តុសិតទេវបុត្រដែលធ្លាប់ជាពុទ្ធមាតា ឱ្យជាប្រធាននៃពួកទេវតាទាំងឡាយ ហើយត្រាស់កថាមគ្គព្រះអភិធម្មថា "**កុសលា ធម្មា អកុសលា ធម្មា អព្យាកតា ធម្មា**"ជាដើម ទ្រង់សម្តែងដោយន័យនេះ ជាប់តរហូតអស់មួយព្រះវស្សា ដោយតេជៈនៃព្រះសព្វញ្ញុតញ្ញាណនោះ ៗ ក៏កាលដែលទ្រង់សម្តែងធម៌នោះ ក្នុងវេលាភិក្ខាចារទ្រង់និម្មិតព្រះពុទ្ធនិមិត្តដោយទ្រង់អធិដ្ឋានថា "ព្រះពុទ្ធនិមិត្ត

នេះ ចូរសម្តែងធម៌ ឈ្មោះប៉ុណ្ណោះ ដរាបដល់តថាគតមក" ហើយក៏ស្តេចយាងទៅព្រៃហេមពាន្ត ទ្រង់ទំពាឈើស្ទន់ ឈ្មោះនាគលតា ខ្ពុរព្រះឱស្ឋក្នុងស្រះអនោតត្ត នាំបិណ្ឌបាត អំពីឧត្តរកុរុទ្វីប បានធ្វើភត្តកិច្ចក្នុងរោងធំទូលាយហើយ ។ ព្រះសារីបុត្រទៅធ្វើវត្តចំពោះព្រះសាស្តាក្នុងទីនោះ ។

ព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធទ្រង់ជាទេវតារបស់ទេវតា ជាអ្នកនាំវិសេសអង្គនោះ កាលទ្រង់សំដែងអភិធម្មណា ដល់ទេវតាទាំងឡាយហើយ ក៏បានត្រាស់ប្រាប់ដល់ព្រះសារីបុត្តត្ថេរ អ្នកឧបដ្ឋាកព្រះមហេសីជាម្ចាស់ ក្នុងអនោតត្តស្រះ ដោយន័យ (សង្ខេប)ទៀតថា "ម្នាលសារីបុត្រ ថ្ងៃនេះតថាគតបានសម្តែងធម៌ឈ្មោះប៉ុណ្ណោះ អ្នកចូរប្រាប់ដល់(ភិក្ខុ ៥០០) ជាកូនសិស្សរបស់អ្នក" ព្រះថេរៈបានស្តាប់ហើយ ក៏បាននិមន្តមកកាន់លំនៅឋាន ហើយប្រាប់ដល់ភិក្ខុទាំងឡាយ, ព្រះអភិធម្មនោះ ដែលភិក្ខុទាំងឡាយបានទ្រទ្រង់ចាំទុកហើយ ដោយប្រការយ៉ាងនេះ ។

ជីវប្រវត្តិសង្ខេប

ភិក្ខុ **គង់-សុមិត្ត** គង់នៅពុទ្ធមណ្ឌលមហាសតិប្បដ្ឋាន វត្តនិគ្រោធវ័ន គល់ទទឹង

ញោមប្រុស ឈ្មោះ គង់-តិក(ស្លាប់) ញោមស្រី ឈ្មោះ ហុក-តាង រស់នៅក្នុងភូមិខ្វិត ឃុំព្រែកខ្ពប ស្រុកឯកភ្នំ ខេត្តបាត់ដំបង ។

កើតនៅថ្ងៃព្រហស្បតិ៍ ៩ កើត ខែមិគសិរ ឆ្នាំ ថោះ ព.ស. ២៥១៩ - គ.ស. ១៩៧៦ ។ មានបងប្អូន ៧ នាក់ គឺ ប្រុស ៥ នាក់ ស្រី ២ នាក់. ជាកូនពៅ

ក្នុងកុមារ បានចូលរៀនសាលារដ្ឋ (ក្តាំងផា និង ព្រែកហ្លួង)ដល់ថ្នាក់ទី ៨ ។

ក្នុងព.ស.២៥៣៧ មានអាយុ១៩ឆ្នាំ បួសជាសាមណេរ ក្នុងសំណាក់ឧបជ្ឈាយ៍ ព្រះនាម ឡយ-លឿង វត្តស្លាកែត មកគង់នៅវត្តក្តាំងផា ខេត្តបាត់ដំបង ។

ព.ស. ២៥៣៨ មានអាយុគ្រប់ ២០ បានឧបសម្បទាជាភិក្ខុភាវៈ ។ ព.ស. ២៥៣៩ មកគង់នៅវត្តសមសាន្ត (ខេត្តបាត់ដំបង) រៀនវិន័យ-អភិធម្ម ។ ព.ស. ២៥៤០ មកនៅវត្តនិគ្រោធវ័ន ខេត្តកណ្តាល រៀនធម៌វិន័យបន្ត ។ ព.ស. ២៥៤១ ចេញទៅគង់នៅវត្តខេមវ័ន (ខេត្តកំចាម) បង្រៀនធម៌វិន័យ ។ ព.ស. ២៥៤៥ បានត្រឡប់មកវត្តនិគ្រោធវ័នវិញហើយលាសិក្ខា បានខិតខំ រៀបចំ និងជួយសរសេរសៀវភៅធម៌-វិន័យ ។ ព.ស. ២៥៤៦ បានបួសជាសាមណេរវិញទៀត ក្នុងសំណាក់ព្រះឧបជ្ឈាយ៍ ព្រះនាម ឃី-ទិត វត្តកោះក្របី ឃុំព្រែកថ្មី ស្រុកគៀនស្វាយ ខេត្តកណ្តាល បានជួយបង្រៀនព្រះវិន័យដល់ព្រះសង្ឃ ក្នុងវត្តនិគ្រោធវ័ន ។ ព.ស. ២៥៤៧ បានឧបសម្បទាជាភិក្ខុ បានបង្រៀនព្រះវិន័យដល់ព្រះសង្ឃ បង្រៀនអភិធម្មដល់ដូនជី ក្នុងវត្តនិគ្រោធវ័ន និងខិតខំរៀបចំសៀវភៅធម៌-វិន័យរហូតមក ។

អភិធម្មត្ថសង្គហកថា

គម្ពីរអភិធម្មត្ថសង្គហៈ ៩ បរិច្ឆេទ ព្រះអនុរុទ្ធាចារ្យ បានចងក្រងឡើង ។

អភិធម្មត្ថសង្គហៈ មាន ៩ បរិច្ឆេទ គឺ

បរិច្ឆេទទី១ ចិត្តសង្គហវិភាគ ការសម្តែងសង្គ្រោះនិង ចែកចិត្ត ៨៩ ឬ១២១

បរិច្ឆេទទី២ ចេតសិកសង្គហវិភាគ ការសម្តែងសង្គ្រោះនិង ចែកចេតសិក ៥២

បរិច្ឆេទទី៣ បកិណ្ណកសង្គហៈ ការសម្តែងសង្គ្រោះនិង ចែកបកិណ្ណក ៦ ពួក

បរិច្ឆេទទី៤ វិថីសង្គហវិភាគ ការសម្តែងសង្គ្រោះនិង ចែកវិថីចិត្ត

បរិច្ឆេទទី៥ វិថីវិមុត្តសង្គហវិភាគ ការសម្តែងសង្គ្រោះនិង ចែកវិថីវិមុត្ត

បរិច្ឆេទទី៦ រូបសង្គហវិភាគ-និព្វានបរមត្ថ ការសម្តែងសង្គ្រោះ និងចែករូបនិងនិព្វាន

បរិច្ឆេទទី៧ សមុច្ចយសង្គហវិភាគ ការសម្តែងសង្គ្រោះនិងចែកពួកធម៌ជាក្រុម ៗ

បរិច្ឆេទទី៨ បច្ចយសង្គហវិភាគ ការសម្តែងសង្គ្រោះនិងចែកបច្ច័យ១២ និង២៤

បរិច្ឆេទទី៩ កម្មដ្ឋានវិភាគ ការសម្តែងចែកកម្មដ្ឋាន ៤០ និងវិបស្សនា ។

សៀវភៅអភិធម្មនេះ ព្រះអនុរុទ្ធាចារ្យបានប្រមូលចងក្រងអំពីបិដក និងអដ្ឋកថា ហើយបានចែកជាបរិច្ឆេទតាមប្រភេទនៃបរមត្ថធម៌ ដើម្បីងាយស្រួលក្នុងការសិក្សា គឺបរិច្ឆេទទី១ សម្តែងចិត្តបរមត្ថ, បរិច្ឆេទទី២ សម្តែងចេតសិកបរមត្ថ, បរិច្ឆេទទី៣, ៤, ៥ សម្តែងចិត្តបរមត្ថ និងចេតសិកបរមត្ថរួមគ្នា, បរិច្ឆេទទី ៦ សម្តែងរូបបរមត្ថ, និងនិព្វានបរមត្ថ, បរិច្ឆេទទី៧, ៨, ៩ សម្តែងបរមត្ថទាំង ៤ រួមគ្នា ។

បុព្វកថា

សៀវភៅអភិធម្មនេះ ខ្ញុំបានសរសេរក្នុងព.ស. ២៥៤៥ ចប់នៅក្នុងព.ស. ២៥៤៧ ។ ព.ស. ២៥៥២ បានរៀបចំជាសៀវភៅធំ ឈ្មោះថា អភិធម្មត្ថសង្គហៈ ៩ បរិច្ឆេទ ។ ព.ស. ២៥៥៥ ដោយសេចក្តីត្រូវរបស់អ្នកសិក្សា ក៏បានចែកតាមបរិច្ឆេទនីមួយ ៗវិញ ដើម្បីងាយកាន់សិក្សា ។

ការរៀបចំសៀវភៅអភិធម្មត្ថសង្គហៈនេះ បានចប់សព្វគ្រប់ ហើយ បើមានពាក្យឬសេចក្តីណានៅខុស ក៏សូមអភ័យទោស និងសូមមេត្តាកែ សម្រួលផងចុះ ។

គម្ពីរព្រះអភិធម្ម ជាគម្ពីរដែលសម្តែងឡើងនូវធម៌ពិត គឺ សច្ចធម៌ បរមត្ថធម៌ និងបង្ហាញនូវផ្លូវបដិបត្តិឆ្ពោះទៅរកទីរំលត់ទុក្ខ គឺ ព្រះនិព្វាន ។ សត្វលោកដែលកើតមកសុទ្ធតែមានអវិជ្ជា និងតណ្ហាគ្រប់គ្នា មានតែព្រះពុទ្ធនិងព្រះបច្ចេកពុទ្ធទេ ដែលអាចត្រាស់ដឹងនូវធម៌ពិត កម្ចាត់អវិជ្ជាបានដោយខ្លួនព្រះអង្គឯង ក្រៅពីនោះ ត្រូវតែអាស្រ័យ

ព្រះពុទ្ធ ដែលទ្រង់មានព្រះទ័យមហាករុណាសម្តែងប្រាប់ ទើបអាចយល់ដឹងស្គាល់ធម៌ពិត និងបានឃើញផ្លូវបដិបត្តិដល់ព្រះនិព្វានជាទីរំលត់ទុក្ខបាន ។

កាលបើពុទ្ធបរិស័ទទាំងអស់ សិក្សានូវព្រះអភិធម្មបានយល់ដឹងហើយ បញ្ញាក៏កើតឡើង បានឃើញនូវសភាវធម៌ពិតទាំងដែលយើងសព្វថ្ងៃបានជួប បានទាន់ព្រះធម៌កំពុងឋិតនៅសម្រាប់ក្រេបជញ្ជក់ធម្មរស ហើយធ្វើឱ្យយើងមានសម្រស់ក្នុងជីវិត មិនឋិតនៅក្នុងភាពស្វិតស្រពោន និងសម្រេចមគ្គផលតាមឧបនិស្ស័យដែលយើងបានសន្សំមក, ព្រោះហេតុដូច្នេះទើបខ្ញុំព្យាយាមរៀបចំសៀវភៅនេះឡើង ។ ម្យ៉ាងទៀត សៀវភៅនេះ ក៏ដូចជាសាវ័កមួយអង្គដែលឈ្លាសវៃនាំយកព្រះពុទ្ធដីកាមកប្រាប់ ហើយពន្យល់សេចក្តីនោះ ឱ្យយើងបានយល់ដឹងឬចាត់ថា ជាគ្រូក៏បាន ។

ការរៀបចំសៀវភៅធម៌នេះ ជាបុណ្យកុសលមួយ

យ៉ាងល្អប្រសើរ ដែលខ្ញុំព្រះករុណា អាត្មាភាព និងពុទ្ធបរិស័ទទាំងឡាយ បានរួបរួមសាមគ្គីជួយឧបត្ថម្ភ ដោយកម្លាំងកាយចិត្ត និងថវិកា ជាចេតនាមហាកុសលថ្នាក់ធម្មទាន និងធម្មបូជា យ៉ាងពេញចិត្តគ្រប់ ៗគ្នា ។ ដោយអំណាចនៃបុណ្យនេះ នឹងនាំឱ្យបានទទួលនូវសេចក្តីសុខ ជាពិសេស គឺបាននូវបញ្ញាដែលជាពន្លឺញាំងជីវិតឱ្យរុងរឿងគ្រប់ ៗ ជាតិ រហូតដល់បានលះបង់នូវមន្ទិលគឺ កិលេស ដែលយើងគ្រប់ ៗ គ្នាចង់បាននូវ ការត្រាស់ដឹងនូវសច្ចធម៌ ឃើញច្បាស់នូវព្រះនិព្វាន ដែលជាទីបំផុតទុក្ខ ។ម្យ៉ាងទៀត បញ្ញានេះឯង អាចឱ្យសម្រេចតាមសេចក្តីប្រាថ្នានោះបាន ។

ខ្ញុំព្រះករុណាអាត្មាភាព សូមអនុមោទនានូវបុណ្យកុសលរបស់ពុទ្ធបរិស័ទ ទាំងអស់ ដែលបានឧបត្ថម្ភថវិកាជាធម្មទាន និងការខិតខំសិក្សានេះ ។ ម្យ៉ាងទៀត សូមពុទ្ធ

បរិស័ទទាំងអស់ អនុមោទនាយកនូវបុណ្យដែលខ្ញុំព្រះករុណាអាត្មាភាព បានរៀបចំបោះពុម្ពព្រះអភិធម្មនេះផងចុះ ។ សូមឱ្យពុទ្ធបរិស័ទទាំងអស់ មានបញ្ញា ភ្លឺថ្លាមោះមុត ជាគ្រឿងត្រាស់ដឹងនូវសច្ចធម៌ សូមបានសម្រេចនូវសម្បត្តិលោកិយៈ និងលោកុត្តរៈ មានចិត្តល្អបរិសុទ្ធរួចផុតចាកទុក្ខដល់ព្រះនិព្វានគ្រប់ ៗ គ្នា កុំបីឃ្លៀងឃ្លាតឡើយ ។

សូមអនុមោទនា !!!

ថ្ងៃ១៥កើត ខែស្រាព ឆ្នាំថោះ ត្រីស័ក ព.ស.២៥៥៥

ឯកសារវិគ្រោះ

អក្សរកាត់	អក្សរពេញ	ភាគគម្ពីរ
វិន. សង្ឃា.	វិន័យ សង្ឃាទិសេស	បិដកភាគ ២
ទីឃ. សីល.	ទីឃនិកាយ សីលក្ខន្ធវគ្គ	បិដកភាគ១៤. ១៥.
មជ្ឈិ. មូល.	មជ្ឈិមនិកាយ មូលបណ្ណាសក	បិដកភាគ ២០. ២១.
មជ្ឈិ. មជ្ឈិ.	មជ្ឈិមនិកាយ មជ្ឈិមបណ្ណាសក	បិដកភាគ ២៣.
មជ្ឈិ. ឧប.	មជ្ឈិមនិកាយ ឧបរិបណ្ណាសក	បិដកភាគ ២៦. ២៨.
អង្គុ. ឯក.	អង្គុត្តរនិកាយ ឯកនិបាត	បិដកភាគ ៤០
អង្គុ. បញ្ច.	អង្គុត្តរនិកាយ បញ្ចកនិបាត	បិដកភាគ ៤៥
ខុទ្ទ. បដិ.	ខុទ្ទកនិកាយ បដិសម្ភិទាមគ្គ	បិដកភាគ ៦៩. ៧០. ៧១.
អភិ. សង្គ.	អភិធម្ម ធម្មសង្គណី	បិដកភាគ ៧៨. ៧៩.
អភិ. បុគ្គ.	អភិធម្ម បុគ្គលប្បញ្ញត្តិ	បិដកភាគ ៨៣.
អភិ. យម.	អភិធម្ម យមក	បិដកភាគ ៩១.
អភិ. បដ្ឋា.	អភិធម្ម មហាបដ្ឋាន	បិដកភាគ ៩៤.

សទ្ធម្មប្បកាសិនី អដ្ឋកថានៃខុទ្ទកនិកាយ បដិសម្ភិទាមគ្គ

អដ្ឋសាលិនី អដ្ឋកថានៃអភិធម្ម ធម្មសង្គណី

អត្ថយោជនា, វិសុទ្ធិមគ្គ, បរមត្ថទីបនីដីកា, ។

លេខដែលនៅបន្ទាប់ ឧទាហរណ៍ : ៤០. ៤៩/១៨ គឺ បិដកភាគ ៤០ លេខឃ្នាប ៤៩ ទំព័រ ១៨ ។

បញ្ជីមាតិកា អភិធម្មត្ថសង្គហៈ

មាតិកា អភិធម្មត្ថសង្គហៈ **ទំព័រ**

សម្ដេចព្រះអភិធម្ម នៅឋានតាវត្តិង្ស ... ... ក
ជីវប្រវត្តិសង្ខេបគ ... ... គ
អភិធម្មត្ថសង្គហកថា ... ... ង
បុព្វកថា ... ... ឆ
ឯកសារវិគ្រោះ ... ... ជ
បញ្ជីមាតិកា ... ... ឌ

អភិធម្មត្ថសង្គហៈ បរិច្ឆេទទី ៤ វិថីសង្គហវិភាគ

សង្គហគាថាទី១-២ ... ... ១
ពណ៌នា ឆក្កៈ ៦ ពួក ២
អារម្មណ៍របស់វិថីមុត្តចិត្ត មាន ៣ យ៉ាង ៤
វិថីឆក្ក មាន ២ ន័យ ៥
វិសយប្បវត្តិឆក្កទី ៦ ... ... ៧
វិសយប្បវត្តិ ក្នុងបញ្ចទ្វារ មាន ៤ ន័យ ៨
វិសយប្បវត្តិ ក្នុងមនោទ្វារ មាន ២ ... ... ៨

មាតិកា អភិធម្មត្ថសង្គហៈ **ទំព័រ**

អាយុរបស់រូបធម៌ ៩
អធិប្បាយ វិថីចិត្ត ២ យ៉ាង ១៥
១-កាមវិថី ២ ... ... ១៥
២-អប្បនាវិថី ២ ... ... ១៦
អធិប្បាយ កាមវិថី ១៧
បញ្ចទ្វារវិថី ៥ វិថី ១៧
សង្គហគាថាទី៣ ... ... ១៨
អធិប្បាយ វិសយប្បវត្តិ ៤ ន័យ ២០
១ អតិមហន្តារម្មណ៍ ១ ន័យ ២២
២-មហន្តារម្មណ៍ ២ ន័យ ២៣
៣-បរិត្តារម្មណ៍ មាន ៦ ន័យ ២៥
៤-អតិបរិត្តារម្មណ៍ ៦ ន័យ ៣១
អតិបរិត្តារម្មណ៍ ៦ ន័យ ៣២
បញ្ចទ្វារ មាន ៤ វារៈ ៣៤

មាតិកា អភិធម្មត្ថសង្គហៈ ទំព័រ

អធិប្បាយ អតិមហន្តារម្មណ៍ជាដើម ៣៥
អធិប្បាយ ឧបមាភវង្គចិត្តញ័រ ៤៣
ឧបមាវិថីចិត្ត ៤៥
កិច្ចផ្សេង ៗ ក្នុងវិថីមិនលាយគ្នា ៤៧
អារម្មណ៍ដែលជាបរិកប្បៈ ៥០
អធិប្បាយ មនោទ្វារវិថី ៥៥
សង្គហគាថាទី៤ ... ... ៥៧
សុទ្ធមនោទ្វារវិថី ៥៩
វិភូតារម្មណ៍ ២ វិថី ៦៥
អវិភូតារម្មណ៍ មាន ២ វិថី ៦៧
អតិអវិភូតារម្មណ៍ មាន ១ វិថី ៦៧
អនុពន្ធកមនោទ្វារវិថី ៦៩
វិញ្ញត្តិគហណវិថី ៧៧
វចីវិញ្ញត្តិគហណវិថី ៨០

មាតិកា អភិធម្មត្ថសង្គហៈ ទំព័រ

សុបិនវិថី ៨៣

វិថីចិត្តរបស់ទារក ៨៨

ប្រៀបធៀប បញ្ចទ្វារ និងមនោទ្វារ ៨៩

អប្បនាវិថី ឬ អប្បនាជវនវារៈ ៩២

អប្បនាវិថី មាន ២ យ៉ាង ៩៤

១, លោកិយអប្បនាវិថី ៩៤

អធិប្បាយ ភាពវិថីចិត្ត ៩៨

ឈានសមាបត្តិវិថី ១០០

២-លោកុត្តរអប្បនាវិថី ១០១

អធិប្បាយ មគ្គវិថី ១០៤

ផលសមាបត្តិ មាន ៤ ប្រភេទ ១០៨

អប្បនាជវនវារៈ មានវេទនា ២ ... ... ១១៣

សង្គហគាថាទី៥ ... ... ១១៣

សង្គហគាថា ទី ៦ ... ... ១១៦

មាតិកា អភិធម្មត្ថសង្គហៈ ទំព័រ

បច្ចវេក្ខណាវិថី … … … … … … … … … … … … ១២១
អប្បនាវិថី ៧ … … … … … … … … … … … … ១២៤
១,បាទកឈានវិថី … … … … … … … … ១២៥
២,អភិញ្ញាវិថី … … … … … … … … … … ១២៧
៣,និរោធសមាបត្តិវិថី … … … … … … … ១៣៣
អធិដ្ឋានធ្វើបុព្វកិច្ច ៤ … … … … … … … … … ១៣៨
មរណាសន្នវិថី … … … … … … … … … … … ១៤២
មរណៈមាន ៤ យ៉ាង … … … … … … … … … ១៤៣
មរណាសន្នវិថី ៩ ប្រភេទ … … … … … … … ១៤៧
កាមចុតិ មាន ២ យ៉ាង … … … … … … … … ១៤៨
អធិប្បាយ មរណាសន្នវិថី-បដិសន្ធិ … … … … ១៥០
រូបមរណាសន្នវិថីទី ២ … … … … … … … … … ១៥៣
វិថីទី ៣ អាគន្តុកចុតិ … … … … … … … … … ១៥៤
មរណាសន្នវិថី តាមមនោទ្វារ … … … … … … ១៥៧

មាតិកា អភិធម្មត្ថសង្គហៈ **ទំព័រ**

កាមចុតិ-បដិសន្ធិក្នុងរូបព្រហ្ម ១៦ ... ... ១៥៨
ព្រហ្មចុតិ-ព្រហ្មបដិសន្ធិ ១៥៩
ព្រហ្មចុតិ-កាមបដិសន្ធិ ១៥៩
ព្រះអរហន្តក្នុងកាមភូមិចុតិ ១៦១
តទាលម្ពននិយម ១៦៤
សង្គហគាថាទី៧ ... ... ១៧១
អាគន្តុកភវង្គវិថី ១៦៨
ជវននិយម ១៧០
សង្គហគាថាទី៨ ... ... ១៧១
សម្តែងការកើតជវនដោយពិស្តារ ១៧២
ចែកវិថីចិត្ត តាមប្រភេទបុគ្គល ១៧៥
សង្គហគាថាទី៩ ... ... ១៧៩
ការចែកវិថីចិត្តក្នុងភូមិផ្សេង ៗ ១៨៦
សង្គហគាថាទី១០ ... ... ១៨៦
អវសានគាថា ១៨៩

អភិធម្មត្ថសង្គហៈ

បរិច្ឆេទទី ៤ វិថីសង្គហវិភាគ

នមោ តស្ស ភគវតោ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស ។

សង្គហគាថា

១. ចិត្តុប្បាទានមិច្ចេវំ　　　កត្វា សង្គហមុត្តមំ
　ភូមិបុគ្គលភេទេន　　　　　បុព្វាបរនិយាមិតំ ។

២. បវត្តិសង្គហំ នាម　　　　បដិសន្ធិប្បវត្តិយំ
　បវក្ខាមិ សមាសេនេវ　　　យថាសម្ភវតោ កថំ ។

ខ្ញុំបានសម្តែងនូវបកិណ្ណកសង្គហនៃចិត្តុប្បាទទាំងឡាយ មានអត្ថដ៏ល្អិតក្រៃលែង ដូច្នេះ ហើយនឹងពោលនូវបវត្តិសង្គហៈ ដែលកំណត់ដោយចិត្តដែលកើតឡើងមុន និងកើតក្រោយដោយប្រភេទនៃភូមិនិងបុគ្គល ក្នុងបដិសន្ធិកាលនិងបវត្តិកាល ដោយសង្ខេបដ៏សមគួរដល់

កិរិយាកើតឡើងនៃចិត្ត ៗ

ពណ៌នា ឆក្កៈ ៦ ពួក

ពាក្យថា បវត្តិសង្គហៈ ក្នុងព្រះគាថានេះ លោកហៅថា វិថីសង្គហៈ ជាបរិច្ឆេទទី ៤ ក្នុងព្រះបាលី សម្ដែងឆក្កៈ ទុក ៦ ពួក ដូច្នេះ គឺ

១-វត្ថុឆក្កៈ បានដល់ ពួក ៦ នៃវត្ថុ
២-ទ្វារឆក្កៈ បានដល់ ពួក ៦ នៃទ្វារ
៣-អាលម្ពនឆក្កៈ បានដល់ ពួក ៦ នៃអារម្មណ៍
៤-វិញ្ញាណឆក្កៈ បានដល់ ពួក ៦ នៃវិញ្ញាណ
៥-វិថីឆក្កៈ បានដល់ ពួក ៦ នៃវិថីចិត្ត
៦-វិសយបវត្តិឆក្កៈ បានដល់ ពួក ៦ នៃការប្រព្រឹត្តិទៅរបស់អារម្មណ៍

១-វត្ថុឆក្កៈ ៦ គឺ ១.ចក្ខុវត្ថុ ២.សោតវត្ថុ ៣.ឃានវត្ថុ ៤.ជិវ្ហាវត្ថុ ៥.កាយវត្ថុ ៦.ហទយវត្ថុ

២-ទ្វារឆក្កៈ ៦ *គឺ ១.ចក្ខុទ្វារ ២.សោតទ្វារ ៣.ឃានទ្វារ ៤.ជិវ្ហាទ្វារ ៥.កាយទ្វារ ៦.ហទយទ្វារ*

៣-អាលម្ពនឆក្កៈ ៦ *គឺ ១.រូបារម្មណ៍ ២.សទ្ទារម្មណ៍ ៣.គន្ធារម្មណ៍ ៤.រសារម្មណ៍ ៥.ផោដ្ឋព្វារម្មណ៍ ៦.ធម្មារម្មណ៍*

៤-វិញ្ញាណឆក្កៈ ៦ *គឺ ១.ចក្ខុវិញ្ញាណ ២.សោតវិញ្ញាណ ៣.ឃានវិញ្ញាណ ៤.ជិវ្ហាវិញ្ញាណ ៥.កាយវិញ្ញាណ ៦.មនោវិញ្ញាណ*

៥-វិថីឆក្កៈ ៦ មាន២ន័យ

ន័យទី១ *គឺ ១.ចក្ខុវិថី ២.សោតវិថី ៣.ឃានវិថី ៤.ជិវ្ហាវិថី ៥.កាយវិថី ៦.មនោវិថី*

ន័យទី២ *គឺ ១.ចក្ខុវិញ្ញាណវិថី ២.សោតវិញ្ញាណវិថី ៣.ឃានវិញ្ញាណវិថី ៤.ជិវ្ហាវិញ្ញាណវិថី ៥.កាយវិញ្ញាណវិថី ៦.មនោវិញ្ញាណវិថី*

៦_វិសយបវត្តិឆក្កៈ ៦ មាន ២ ន័យ

ក្នុងបញ្ចទ្វារ មាន ៤ គឺ ១.អតិមហន្តារម្មណ៍ ២.មហន្តារម្មណ៍ ៣.បរិត្តារម្មណ៍ ៤.អតិបរិត្តារម្មណ៍ ។

ក្នុងមនោទ្វារ មាន២ គឺ ១.វិភូតារម្មណ៍ ២.អវិភូតារម្មណ៍ ។

អារម្មណ៍របស់វិថីមុត្តចិត្ត មាន ៣ យ៉ាង គឺ

១. ចិត្តដែលមានកម្មជាអារម្មណ៍ក្នុងភពមុន

២. ចិត្តដែលមានកម្មនិមិត្តជាអារម្មណ៍ក្នុងភពមុន

៣. ចិត្តដែលមានគតិនិមិត្តជាអារម្មណ៍ក្នុងភពមុន

វិថីមុត្តចិត្ត គឺ ចិត្តដែលផុតវិថី ជាចិត្តដែលបានទទួលអារម្មណ៍ក្នុងវេលាជិតស្លាប់ចាកភពមុន ក្នុងអារម្មណ៍ណាមួយតាមសមគួរដល់ការប្រព្រឹត្តទៅ បានដល់ បដិសន្ធិចិត្ត ១៩ គឺ ឧបេក្ខាសន្តីរណចិត្ត២ មហាវិបាកចិត្ត៨ មហគ្គតវិបាកចិត្ត៩

បណ្តាចិត្ត ១៩ នេះ ចិត្ត ១០ គឺ ឧបេក្ខាសន្តីរណចិត្ត ២ មហាវិបាកចិត្ត ៨ នេះ ទាំងជាវិថីចិត្ត ទាំងជាវិថីមុត្តចិត្ត ។

ខណៈណា ចិត្ត ១០ នេះ ធ្វើបដិសន្ធិកិច្ច ភវង្គកិច្ច និងចុតិកិច្ច ខណៈនោះក៏ជាវិថីមុត្តចិត្ត ; ខណៈណា ចិត្ត ១០ នេះ ទទួលអារម្មណ៍ក្នុងភពនេះ គឺ ឧបេក្ខាសន្តីរណចិត្ត ២ ធ្វើសន្តីរណកិច្ច និងតទាលម្ពនកិច្ច, និងមហាវិបាកចិត្ត ៨ ធ្វើតទាលម្ពនកិច្ច ខណៈនោះចិត្ត ១០ នេះ ក៏ជាវិថីចិត្តផង ។

បណ្តាឆក្កៈទាំង ៦ ដែលពោលហើយនោះ ឆក្កៈទី១ ទី២ ទី៣ បានដល់ វត្ថុឆក្កៈ ទ្វារឆក្កៈ និងអាលម្ពនឆក្កៈ បានពោលទុកហើយ ក្នុងបរិច្ឆេទទី ៣ ពោលដោយបកិណ្ណកសង្គហវិភាគ ក្នុងឆក្កៈទី ៤ គឺ វិញ្ញាណឆក្កៈ បានពោលទុកហើយក្នុងបរិច្ឆេទទី១ ពោលដោយចិត្តសង្គហវិភាគ តែដែលនាំមកពោលក្នុងទីនេះទៀត ក៏ដើម្បីសម្តែងបវត្តិសង្គហៈឱ្យបរិបូណ៌ ដូច្នោះ តពីនេះ នឹងសម្តែងចំពោះឆក្កៈទី ៥ និងទី ៦ តទៅ ៖

វិថីឆក្ក មាន ២ ន័យ

វិថីឆក្កៈន័យទី ១ មានពាក្យថា ចក្ខុទ្វារវិថី ប្រែថា វិថីប្រព្រឹត្តទៅក្នុងចក្ខុទ្វារជាដើមនោះ លោកសម្តែងការប្រកប

វិថីទាំងឡាយ ដោយអំណាចនៃទ្វារ ។

វិថីឆក្កៈន័យទី ២ មានពាក្យថា ចក្ខុទ្វារវិញ្ញាណវិថី ប្រែថា វិថី ជាប់ដោយចក្ខុវិញ្ញាណជាដើម លោកសម្ដែងការប្រកបវិថីទាំងឡាយដោយអំណាចនៃវិញ្ញាណ ។

ម្យ៉ាងទៀត ក្នុងវិថីឆក្កៈទី ៥ ន័យទី ១ នោះ លោកសម្ដែងការកើតឡើងនៃចិត្តក្នុងទ្វារ ដូច្នេះ គឺ

១-ចក្ខុទ្វារវិថី មានចិត្តកើត ៤៦

២-សោតទ្វារវិថី មានចិត្តកើត ៤៦

៣-ឃានទ្វារវិថី មានចិត្តកើត ៤៦

៤-ជិវ្ហាទ្វារវិថី មានចិត្តកើត ៤៦

៥-កាយទ្វារវិថី មានចិត្តកើត ៤៦

៦-មនោទ្វារវិថី មានចិត្តកើត ៦៧

ចិត្តទាំងនេះ បានសម្ដែងទុកហើយក្នុងបរិច្ឆេទទី ៣ ។

ន័យទី ២ មានពាក្យថា ចក្ខុវិញ្ញាណវិថីជាដើម ដែលហៅថា វិញ្ញាណវិថីនេះ ដូចឆក្កៈទី ៦ គឺ មានអត្ថសំដៅដល់

វិថីនៃវិញ្ញាណដែលប្រព្រឹត្តទៅក្នុងអារម្មណ៍ ៦ ដោយអំណាចនៃអារម្មណ៍ដែលកើតឡើង ប្រាកដច្បាស់ ៗ ឬ អារម្មណ៍ដែលមានកម្លាំងតិច ទាំងជាមនោទ្វារ ទាំងជាមោឃវារៈ ។

ពាក្យថា វិថី ក្នុងយោជនា ធ្វើវិគ្រោះថា **វិថន្តិ ឯតាយាតិ** = **វិថី** ប្រែថា ចិត្តទាំងឡាយ រមែងប្រព្រឹត្តទៅដោយធម្មជាតិនេះ ព្រោះហេតុនោះ ធម្មជាតិនេះ ទើបឈ្មោះថា វិថី គឺ ធម្មជាតិជាហេតុប្រព្រឹត្តទៅនៃចិត្តទាំងឡាយ ។

វិសយប្បវត្តិឆក្កទី ៦

ពាក្យថា **វិសយ** ប្រែថា វិស័យ គឺ អារម្មណ៍

ពាក្យថា **បវត្តិ** ប្រែថា ប្រព្រឹត្តទៅ

ពាក្យថា **ឆក្ក** ប្រែថា ពួក ៦

ពាក្យថា **វិសយប្បវត្តិ** ក្នុងយោជនា ពោលវិគ្រោះទុក២ គឺ

១. **វិសយានំ បវត្តិ** = **វិសយប្បវត្តិ** ការប្រព្រឹត្តិទៅនៃអារម្មណ៍ ឈ្មោះថា វិសយប្បវត្តិ ។

២. **វិសយេសុ បវត្តិ = វិសយប្បត្តិ** ការប្រព្រឹត្តិទៅក្នុងអារម្មណ៍ ឈ្មោះថា វិសយប្បវត្តិ ។

វិសយប្បវត្តិ ក្នុងបញ្ចទ្វារ មាន ៤ ន័យ

១-អតិមហន្តារម្មណ៍ បានដល់ អារម្មណ៍មានខណៈចិត្តច្រើនបំផុត
២-មហន្តារម្មណ៍ បានដល់ អារម្មណ៍មានខណៈចិត្ត ច្រើនល្មមគួរសម
៣-បរិត្តារម្មណ៍ បានដល់ អារម្មណ៍ មានខណៈចិត្ត បានតិច
៤-អតិបរិត្តារម្មណ៍ បានដល់ អារម្មណ៍ មានខណៈចិត្ត កើតតិចបំផុត ។

វិសយប្បវត្តិ ក្នុងមនោទ្វារ មាន ២ គឺ

៥-វិភូតារម្មណ៍ បានដល់ អារម្មណ៍ដែលប្រាកដច្បាស់ខ្លាំង
៦-អវិភូតារម្មណ៍ បានដល់ អារម្មណ៍ដែលមិនប្រាកដច្បាស់

អាយុរបស់រូបធម៌

ឧប្បាទ ឋិត ភង្គវសេន ខណត្តយំ ឯកចិត្តក្ខណំ នាម *ពួក ៣ នៃចិត្តប្រព្រឹត្តទៅដោយអំណាចឧប្បាទ ឋិត និង ភង្គ ឈ្មោះថា ខណៈនៃចិត្តមួយ ។*

<u>***ក្នុងទុតិយអត្ថយោជនា***</u> *សម្តែងវចនត្ថៈថា ៖*

ខិយតិ ឯត្ថាតិ = ខណោ *ចិត្តរមែងអស់ទៅក្នុងកាលនេះ ព្រោះហេតុនោះ កាលនេះ ទើបឈ្មោះថា ខណៈ ។*

*ពិតមែន ដែលឈ្មោះថា ចិត្តរមែងមានអាយុត្រឹមតែ ៣ ខណៈតូចនេះប៉ុណ្ណោះ តពីនោះ ក៏ជាចិត្តមួយទៀត គ្រប់ចិត្តទាំងអស់ មានអាយុប៉ុនគ្នា ព្រោះហេតុនោះ ទើបព្រះមានព្រះភាគត្រាស់ថា "**យាវញ្ចិទំ ភិក្ខវេ ឧបមាបិ ន សុករា យាវ លហុបរិវត្តំ ចិត្តំ** : ម្នាលភិក្ខុទាំងឡាយ ចិត្តនេះ កើតឡើងនិងរលត់*

ទៅរហ័សក្រៃពេក មិនងាយនឹងធ្វើឧបមាបានឡើយ"[១] ដូច្នេះ ។

តានិ បន សត្តរស ចិត្តក្ខណានិ រូបធម្មានមាយុ : ក៏ខណៈនៃចិត្តទាំង ១៧ (ខណៈធំ) ជាអាយុរបស់រូបធម៌ ១ ។

អាយុរបស់រូបធម៌ទាំងឡាយ ដែលប្រៀបនឹងអាយុរបស់ចិត្តនេះ សំដៅយករូបធម៌ ២២ រូប ដោយវៀរវិញ្ញត្តិរូប ២ ព្រោះវិញ្ញត្តិរូប ២ កើតព្រមជាមួយចិត្តរលត់ព្រមជាមួយចិត្ត ដែលប្រព្រឹត្តទៅក្នុងខណៈនៃចិត្តទាំង ៣, វៀរលក្ខណរូប ៤ ព្រោះបណ្តាលក្ខណរូប ៤ នោះ ការកើតនិងការរលត់ មានអាយុប៉ុននឹងឧប្បាទក្ខណៈ និងភង្គខណៈនៃអនុខណៈចិត្ត ចំណែកជរតារូប មានអាយុប៉ុននឹង ៤៩ អនុខណៈនៃចិត្ត ។

ការកើតឡើងរបស់ចិត្ត ហៅថា ចិត្តុប្បាទ, អាយុរបស់ចិត្តុប្បាទមួយ មានត្រឹមតែ ៣ អនុខណៈ ដូច្នោះ កាលនឹងរាប់អាយុរបស់រូបធម៌ ដោយអនុខណៈរបស់ចិត្តហើយ រូបធម៌

---

១. អង្គុ. ឯក. បណិហិតអច្ឆវគ្គ. ៤០. ៤៩/១៨ ។

នោះ ក៏មានដល់ទៅ ៥១ អនុខណៈនៃចិត្ត ។ ក៏អនុខណៈនៃចិត្ត ៣ នេះ ព្រះអាចារ្យអ្នករចនាគម្ពីរ មានការយល់ផ្សេងគ្នា គឺ អាចារ្យខ្លះពោលថា ចិត្តមានត្រឹមតែ ២ ខណៈប៉ុណ្ណោះ (ឧប្បាទៈ ភង្គៈ) អាចារ្យខ្លះអះអាងថា មាន ៣ ខណៈ. ដើម្បីឱ្យសេចក្ដីនេះច្បាស់លាស់ គប្បីជ្រាបពាក្យរបស់លោកតទៅ ៖

ខណៈនៃចិត្ត តើយ៉ាងណា ?

ចិត្តមួយ មាន ៣ ខណៈ គឺ ឧប្បាទៈ ឋិតិ និងភង្គៈ. ការកើតឡើង ឈ្មោះថា ឧប្បាទៈ ការបែកធ្លាយ ឈ្មោះថា ភង្គៈ, ការប្រព្រឹត្តិបែរមុខទៅកាន់ការបែកធ្លាយ គឺ ត្រង់កណ្ដាលនៃឧប្បាទៈ និងភង្គៈ ឈ្មោះថា ឋិតិ, ការកើតឡើង ការបែកធ្លាយ និងការប្រព្រឹត្តិទៅនៃចិត្ត រមែងប្រព្រឹត្តទៅ ដូច្នេះ ។

អាចារ្យពួកខ្លះ រមែងបដិសេធខណៈនៃចិត្តដែលតាំងនៅ (ឋិតិ) ដោយលើកយកគម្ពីរដែលពោលទុកក្នុងយមកបករណ៍ ហើយពោលថា ក្នុងការចែកបទមានជាដើមយ៉ាងនេះថា "**ឧប្បន្នំ**

ឧប្បជ្ជមានំ : ចិត្តណាកើតឡើងហើយ ចិត្តនោះ ឈ្មោះថា កំពុងកើតឬ ?” ក្នុងចិត្តយមកៈ ព្រះមានព្រះភាគ ត្រាស់ភង្គខណៈ និងឧប្បាទខណៈប៉ុណ្ណោះ ដោយន័យថា “**យស្ស ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ ន និរុជ្ឈតិ តស្ស ចិត្តំ និរុជ្ឈិស្សតិ ន ឧប្បជ្ជិស្សតិ យស្ស វា បន ចិត្តំ និរុជ្ឈិស្សតិ ន ឧប្បជ្ជិស្សតិ តស្ស ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ ន និរុជ្ឈតិ** : ចិត្តរបស់បុគ្គលណា រមែងកើតឡើង រមែងមិនរលត់ ចិត្តរបស់បុគ្គលនោះ នឹងរលត់ នឹងមិនកើតឡើង ឬក៏ចិត្តរបស់បុគ្គលណា នឹងរលត់ នឹងមិនកើតឡើង ចិត្តរបស់បុគ្គលនោះ រមែងកើតឡើង រមែងមិនរលត់”[១] ដូច្នេះ មិនត្រាស់ឋិតិខណៈទុកឡើយ ។ បើឋិតិគប្បីមានមែន ក៏នឹងត្រាស់ថា

---

១. អភិ. យម. ចិត្តយមក. ៩១ ១/១ ។ ក្នុងទីនេះ ទ្រង់សម្តែងធម៌ជាគូ ៗ គឺ កើតនិងរលត់, តែក្នុងអភិធម្មត្ថសង្គហៈ និងអដ្ឋកថាវិភង្គសម្តែងតាមសភាវៈដែលប្រាកដពិត ៗ ទើបចិត្តមាន ៣ ខណៈ ព្រោះខណៈចិត្តដែលមិនទាន់រលត់នុ៎ះឯង ទើបហៅថា ឋិតិខណៈ ។

"ក្នុងឋិតិខណៈ និងឧប្បាទខណៈ" ដូច្នេះ បើមានមតិអាចារ្យពួកខ្លះថា "ឋិតិខណៈមាន"ដូច្នេះ ដោយព្រះបាលីក្នុងព្រះសូត្រថា "ការកើតឡើងប្រាកដ និងការបន្តក៏ប្រាកដ ភាវៈជាយ៉ាងដទៃនៃធម៌ដែលតាំងនៅហើយ ក៏ប្រាកដ" ដូច្នេះ ក្នុងព្រះសូត្រនោះ ព្រះមានព្រះភាគ ទ្រង់ប្រាថ្នាយកការតាំងនៅ ដោយការភ្ជាប់គ្នាតែម្យ៉ាង ព្រោះការប្រព្រឹត្តិទៅដោយប្រការដទៃ រមែងមិនកើតឡើងក្នុងធម៌តែមួយ និងព្រោះកាលពោលនោះ ទ្រង់មិនបានសំដៅយកការតាំងនៅមួយខណៈ ។ ក៏ហេតុក្នុងការដែលព្រះមានព្រះភាគនឹងមិនត្រាស់ដល់ធម៌ ដែលមាននៅក្នុងព្រះអភិធម្ម រមែងមិនមាន ព្រោះដូច្នោះ សូម្បីការមិនពោលដល់ក្នុងយថាធម្មសាសនៈ ក៏សម្ដែងដល់ការមិនមាននៃឋិតិខណៈនោះឯង ។

ក្នុងបញ្ហានេះ ព្រះដីកាចារ្យទាំងឡាយ មិនឃើញតាមដូចមតិរបស់អាចារ្យដែលឃើញថា ចិត្ត មាន ២ ខណៈ លោកបានពោលថា ចិត្តប្រព្រឹត្តទៅ ដោយអំណាចនៃឧប្បាទ ឋិតិ និង

ភង្គខណៈនោះ ព្រះអនុរុទ្ធាចារ្យ បានពោលទុកត្រឹមត្រូវល្អហើយ សូម្បីក្នុងអដ្ឋកថាវិភង្គលោកក៏ពោលថា ចិត្តនីមួយ ៗ មាន ៣ ខណៈ ប្រព្រឹត្តទៅដោយអំណាចនៃឧប្បាទខណៈ ឋិតិខណៈ និង ភង្គខណៈ ។

វិថីចិត្ត បានដល់ ចិត្តដែលមានអារម្មណ៍ណាមួយ ក្នុងបណ្តាអារម្មណ៍ ៦ ដោយអាស្រ័យទ្វារណាមួយ ក្នុងទ្វារ ៦ កើតឡើងប្រព្រឹត្តទៅ លោកហៅថា វិថីចិត្តមួយ ។ ក្នុងវិថីចិត្តនោះ ចិត្តដែលកើតមុន ៗ ជាបច្ច័យឱ្យចិត្តក្រោយ ៗ កើតឡើងដោយអំណាចនៃបច្ច័យដែលតាក់តែង រមែងកើតជាប់គ្នាទៅមិនដាច់ខ្សែ ដូចក្រខ្សែទឹក រមែងប្រព្រឹត្តទៅដរាបដល់ចុតិចិត្តរបស់ព្រះអរហន្ត ។ វិថីចិត្តទាំងអស់ រមែងធ្វើកិច្ចដែលសមគួររបស់ខ្លួនត្រឹមតែ ១១ កិច្ចប៉ុណ្ណោះ ដោយវៀរកិច្ច ៣ គឺ បដិសន្ធិកិច្ច ភវង្គកិច្ច និងចុតិកិច្ច ព្រោះជាវិថីមុត្តចិត្ត (ចិត្តផុតចាកវិថី) ។

អធិប្បាយ វិថីចិត្ត ២ យ៉ាង

១-កាមវិថី ២ គឺ ១. បញ្ចទ្វារវិថី ២. មនោទ្វារវិថី

២-អប្បនាវិថី ២ គឺ ១. លោកិយអប្បនាវិថី

២. លោកុត្តរអប្បនាវិថី

១-កាមវិថី ២ គឺ

១.បញ្ចទ្វារវិថី មានអារម្មណ៍ ៤ គឺ

១.អតិមហន្តារម្មណវិថី មាន ១ ន័យ

២.មហន្តារម្មណវិថី មាន ២ ន័យ,

៣.បរិត្តារម្មណវិថី មាន ៦ ន័យ,

៤.អតិបរិត្តារម្មណវិថី មាន ៦ ន័យ, រួមវិថី ១៥ ន័យ

ពោលដោយពិស្តារ បញ្ចទ្វារវិថី មាន ៧៥ ន័យ គឺ ចក្ខុទ្វារវិថី ១៥ ន័យ, សោតទ្វារវិថី ១៥ ន័យ, ឃានទ្វារវិថី ១៥ ន័យ, ជិវ្ហាទ្វារវិថី ១៥ ន័យ, កាយទ្វារវិថី ១៥ ន័យ, រួម ៥ ទ្វារ ៧៥ ន័យ ។

២. មនោទ្វារវិថី មានអារម្មណ៍ ២ គឺ

១.វិភូតារម្មណ៍ ១ ន័យ ២.អវិភូតារម្មណ៍ ១ ន័យ

កាមវិថីទាំង ២ គឺ បញ្ចទ្វារវិថី ៤ ន័យ និងមនោទ្វារវិថី ២ ន័យ ដែលមានរូប សំឡេង ក្លិន រស ផោដ្ឋព្វៈ និងធម៌ជាអារម្មណ៍ កើតប្រព្រឹត្តទៅតាមសមគួរដល់ទ្វារ ៦ មានចក្ខុទ្វារជាដើមនោះ បានកាមាវចរចិត្ត ៥៤ គឺ អកុសលចិត្ត ១២ អហេតុកចិត្ត ១៨ កាមាវចរសោភណចិត្ត ២៤ ។

អប្បនាវិថី ២ គឺ

១. លោកិយអប្បនាវិថី អប្បនាវិថីដែលជាលោកិយ

២. លោកុត្តរអប្បនាវិថី អប្បនាវិថីដែលជាលោកុត្តរ

អប្បនាវិថីទាំង ២ នោះ មានអារម្មណ៍ តាមមនោទ្វារប្រាកដច្បាស់ច្រើន ទើបលោកមិនពោលសំដៅន័យដូចក្នុងកាមវិថី ក្នុងអប្បនាវិថីនេះ ទើបមានតែវិភូតារម្មណ៍ គឺ អារម្មណ៍ច្បាស់តែម្យ៉ាង ព្រោះជាចិត្ត ជិតជិតក្នុងអារម្មណ៍ និងប្រព្រឹត្តទៅ

ក្នុងការប្រហារកិលេស បានដល់ វិថីចិត្តដែលជាអប្បនាជវនៈ ២៦ ឬ ៥៨ គឺ មហគ្គកុសលចិត្ត ៩, មហគ្គកិរិយាចិត្ត ៩, លោកុត្តរចិត្ត ៨ ឬ ៤០ ។

អធិប្បាយ កាមវិថី

កាមវិថី គឺ វិថីចិត្តដែលមានរូប សំឡេង ក្លិន រស ផោដ្ឋព្វៈ និងធម៌ បែកចេញជា ២ គឺ

កាមវិថី ប្រព្រឹត្តទៅតាមបញ្ចទ្វារ ហៅថា បញ្ចទ្វារវិថី

កាមវិថី ប្រព្រឹត្តទៅតាមមនោទ្វារ ហៅថា មនោទ្វារវិថី ។

បញ្ចទ្វារវិថី ៥ វិថី

១-ចក្ខុទ្វារវិថី គឺ វិថីចិត្តដែលមានរូបជាអារម្មណ៍ តាមចក្ខុទ្វារ

២-សោតទ្វារវិថី គឺ វិថីចិត្តដែលមានសំឡេងជាអារម្មណ៍ តាម សោតទ្វារ

៣-ឃានទ្វារវិថី គឺ វិថីចិត្តដែលមានក្លិនជាអារម្មណ៍ តាមឃានទ្វារ

៤-ជិវ្ហាទ្វារវិថី គឺ វិថីចិត្តដែលមានរសជាអារម្មណ៍ តាមជិវ្ហាទ្វារ

៥-កាយទ្វារវិថី គឺ វិថីចិត្តដែលមានផោដ្ឋព្វៈជាអារម្មណ៍ តាមកាយទ្វារ

រួមវិថីចិត្តទាំង ៥ ដែលមានអារម្មណ៍ទាំង ៥ នេះ ហៅថា បញ្ចទ្វារវិថី មានសង្គហគាថាពោលទុកថា ៖

សង្គហគាថា

៣. វីថិចិត្តានិ សត្តេវ ចិត្តុប្បាទា ចតុទ្ទស
ចតុបញ្ញាស វិត្ថារា បញ្ចទ្វារេ យថារហំ ។

ក្នុងបញ្ចទ្វារ មានវិថីចិត្ត ៧ យ៉ាង ដោយសង្ខេប មានចិត្តុប្បាទ ១៤ ដោយពិស្តារ មានចិត្តុប្បាទ ៥៤ តាមសមគួរ ។

អធិប្បាយ សង្គហគាថា

ក្នុងបញ្ចទ្វារនេះ កាលពោលដោយវិថី មានឈ្មោះ ៧ យ៉ាង គឺ ១.អាវជ្ជនវិថី ២.បញ្ចវិញ្ញាណវិថី ៣.សម្បដិច្ឆន្នវិថី ៤.សន្តីរណវិថី ៥.វោដ្ឋព្វនវិថី ៦.ជវនវិថី ៧.តទាលម្ពនវិថី ។

\+ កាលពោលដោយចិត្តុប្បាទ គឺ ការកើតឡើងនៃចិត្ត មាន ១៤ គឺ បញ្ចទ្វារាវជ្ជនចិត្ត១ ទ្វិបញ្ចវិញ្ញាណ១ សម្បដិច្ឆន្នចិត្ត១ សន្តីរណចិត្ត១ វោដ្ឋព្វនចិត្ត១ ជវនចិត្ត៧ តទាលម្ពនចិត្ត២

\+ កាលពោលដោយពិស្តារ មានចិត្តុប្បាទកើតបាន ៥៤ តាមសមគួរ គឺ បញ្ចទ្វារាវជ្ជនចិត្ត១ ទ្វិបញ្ចវិញ្ញាណ១០ សម្បដិច្ឆន្នចិត្ត២ វោដ្ឋព្វនចិត្ត១ ជវនចិត្ត២៩ តទាលម្ពនចិត្ត១១ រួមចិត្តុប្បាទ៥៤ ដោយវៀរ សន្តីរណចិត្ត៣ ព្រោះតទាលម្ពនចិត្ត១១ មានសន្តីរណចិត្ត រួមហើយ ។

វិសយប្បវត្តិ គឺ ការប្រព្រឹត្តិទៅនៃអារម្មណ៍ ក្នុងបញ្ចទ្វារ ទ្វារនីមួយ ៗ មាន ៤ ន័យ គឺ

១. អតិមហន្តារម្មណ៍ បានដល់ អារម្មណ៍ដែលមានកម្លាំងខ្លាំង ច្រើន

២. មហន្តារម្មណ៍ បានដល់ អារម្មណ៍ដែលមានកម្លាំងខ្លាំង
៣. បរិត្តារម្មណ៍ បានដល់ អារម្មណ៍ដែលមានកម្លាំងតិច
៤. អតិបរិត្តារម្មណ៍ បានដល់ អារម្មណ៍ដែលមានកម្លាំងតិចបំផុត ។

អធិប្បាយ វិសយប្បវត្តិ ៤ ន័យ

អតិមហន្តារម្មណ៍ ក្នុងអារម្មណ៍ទាំង ៥ ណាមួយ ដែលមានកម្លាំងខ្លាំងច្រើន ព្រោះមានការប្រព្រឹត្តិទៅ(អាយុ) ច្រើនដល់ ១៧ ខណៈចិត្តធំ គឺ អារម្មណ៍ ១ ក្នុងអារម្មណ៍ ៥ នោះ កន្លងអតីតភវង្គទៅ ១ ខណៈ ហើយធ្វើភវង្គឱ្យញ័រ ២ ខណៈ (ភវង្គចលនៈ ភវង្គុបច្ឆេទ) ហើយបញ្ចទ្វារាវជ្ជនៈ កើតរលត់ ១ ខណៈ តពីនោះ មានចក្ខុវិញ្ញាណជាដើម ១ ខណៈ សម្បដិច្ឆន្នចិត្ត ១ ខណៈ សន្តីរណចិត្ត ១ ខណៈ វោដ្ឋព្វនចិត្ត ១ ខណៈ ជវនចិត្ត ៧ ខណៈ តទាលម្ពនចិត្ត ២ ខណៈ កើត

វលេត់តាមលំដាប់ ហើយអារម្មណ៍នោះក៏រលត់ទៅ រួចហើយក៏ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងភវង្គ នេះហៅថា មហន្តារម្មណ៍ អារម្មណ៍ខ្លាំងល្មមប្រមាណ អារម្មណ៍នេះ មាន ២ ន័យ ។

រាប់តាំងពីបញ្ចារម្មណ៍ កន្លងអតីតទៅ ៤ ដល់ ៩ ទៅអស់ត្រឹមវោដ្ឋព្វនៈ ហើយជាភវង្គ ហៅថា បរិត្តារម្មណ៍ មាន ៦ ន័យ ។ រាប់តាំងពីបញ្ចារម្មណ៍ កន្លងអតីតទៅ ១០ ដល់ ១៥ ហើយក៏រលត់ត្រឹមភវង្គចលនៈ អារម្មណ៍នោះ ក៏រលត់ទៅតពីនោះ ចិត្ត ក៏ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងភវង្គតាមដើម នេះហៅថា អតិបរិត្តារម្មណ៍ មានអារម្មណ៍តិចបំផុត មាន ៦ ន័យ ។

គប្បីជ្រាបបញ្ចារម្មណ៍ទាំង ៤ ន័យ និងតារាងវិថីចិត្តនីមួយ ៗ ដូចតទៅនេះ ៖

១.អតិមហន្តារម្មណ៍ ១ ន័យ ២.មហន្តារម្មណ៍ ២ ន័យ
៣.បរិត្តារម្មណ៍ ៦ ន័យ ៤.អតិបរិត្តារម្មណ៍ ៦ ន័យ

១ អតិមហន្តារម្មណ៍ ១ ន័យ

ផុតវិថី	១	អតីតភវង្គ បានដល់ កាមបដិសន្ធិ ១០
	២	ភវង្គចលនៈ បានដល់ កាមបដិសន្ធិ ១០
	៣	ភវង្គុបច្ឆេទ បានដល់ កាមបដិសន្ធិ ១០
វិថីចិត្ត	៤	បញ្ចទ្វារាវជ្ជនៈ បានដល់ កិរិយាមនោធាតុ ១
	៥	បញ្ចវិញ្ញាណ បានដល់ ទ្វិបញ្ចវិញ្ញាណ ១០
	៦	សម្បដិច្ឆន្នៈ បានដល់ វិបាកមនោធាតុ ២
	៧	សន្តីរណៈ បានដល់ សន្តីរណវិបាក ៣
	៨	វោដ្ឋព្វនៈ បានដល់ កិរិយាមនោវិញ្ញាណ ១
	៩	ជវ័ន
	១០	ជវ័ន
	១១	ជវ័ន
	១២	ជវ័ន } បានដល់ កាមជវ័ន ២៩ គឺ
	១៣	ជវ័ន អកុសលចិត្ត១២ ហសិតុប្បាទ១

	១៤	ជវ័ន ⎫ មហាកុសល៨ មហាកិរិយាចិត្ត៨
	១៥	ជវ័ន ⎭
	១៦	តទាលម្ពនៈ ⎫ សន្តីរណវិបាក៣ មហាវិបាក៨
	១៧	តទាលម្ពនៈ ⎭
ផុតវិថី	០	ភវង្គបាត គឺ ចិត្តប្រព្រឹត្តទៅក្នុងក្រសែភវង្គ

✴ សំដៅហេតុ : អតិមហន្តារម្មណ៍ មានអារម្មណ៍ប៉ះខ្ទប់ ១ ខណៈ នៅសល់ ១៦ ខណៈ ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងទ្វារ ៦ ។

២_មហន្តារម្មណ៍ ២ ន័យ

មហន្តារម្មណ៍ ន័យទី ១

ផុតវិថី	១_២	អតីតភវង្គ កើត ២ ខណៈ
	៣	ភវង្គចលនៈ កើត ១ ខណៈ
	៤	ភវង្គុបច្ឆេទ កើត ១ ខណៈ
វិថីចិត្ត	៥	បញ្ចទ្វារាវជ្ជនៈ កើត ១ ខណៈ ជាវិថីទី ១
	៦	បញ្ចវិញ្ញាណ កើត ១ ខណៈ ជាវិថីទី ២

	៧	សម្បដិច្ឆន្នៈ កើត ១ ខណៈ ជាវិថីទី ៣
	៨	សន្តីរណៈ កើត ១ ខណៈ ជាវិថីទី ៤
	៩	វោដ្ឋព្វនៈ កើត ១ ខណៈ ជាវិថីទី ៥
	១០-១៦	ជវ័ន គឺ ជវនចិត្តកើត ៧ ខណៈ ជាវិថីទី ៦
ផុតវិថី	១៧	ភវង្គ
	០	ភវង្គ

មហន្តារម្មណ៍ ន័យទី ២

ផុតវិថី	១-៣	អតីតភវង្គ ៣ ខណៈ
	៤	ភវង្គចលនៈ ១ ខណៈ
	៥	ភវង្គុបច្ឆេទ ១ ខណៈ
វិថីចិត្ត	៦	បញ្ចទ្វារាវជ្ជនៈ ១ ខណៈ ជាវិថីទី ១
	៧	បញ្ចវិញ្ញាណ ១ ខណៈ ជាវិថីទី ២
	៨	សម្បដិច្ឆន្នៈ ១ ខណៈ ជាវិថីទី ៣

	៩	សន្តីរណៈ ១ ខណៈ ជាវិថីទី ៤
	១០	វោដ្ឋព្វនៈ ១ ខណៈ ជាវិថីទី ៥
	១១-១៧	ជវ័ន ៧ ខណៈ ជាវិថីទី ៦
ផុតវិថី	០	ភវង្គ ចិត្តប្រព្រឹត្តទៅក្នុងក្រសែភវង្គ

✷ សំដៅហេតុ : មហន្តារម្មណ៍ ២ ន័យនេះ មានវិថីចិត្តកើតបាន ៦ វិថី តិចជាង អតិមហន្តារម្មណ៍ ១ វិថី ព្រោះការខ្វះខាតបច្ច័យយ៉ាងណាមួយ គឺ ប្រសាទវត្ថុ ឬ បញ្ចារម្មណ៍ ព្រោះអារម្មណ៍កន្លងផុតទៅ ២ ឬ ៣ខណៈចិត្ត ។

៣-បរិត្តារម្មណ៍ មាន ៦ ន័យ

បរិត្តារម្មណ៍ ន័យទី ១

ផុតវិថី	១-៤	អតីតភវង្គ កើត ៤ ខណៈ
	៥	ភវង្គចលនៈ កើត ១ ខណៈ
	៦	ភវង្គុបច្ឆេទ កើត ១ ខណៈ

វិថីចិត្ត	៧	បញ្ចទ្វារាវជ្ជនៈ កើត ១ ខណៈ ជាវិថីទី ១
	៨	បញ្ចវិញ្ញាណ កើត ១ ខណៈ ជាវិថីទី ២
	៩	សម្បដិច្ឆន្នៈ កើត ១ ខណៈ ជាវិថីទី ៣
	១០	សន្តីរណៈ កើត ១ ខណៈ ជាវិថីទី ៤
	១១-១៣	វោដ្ឋព្វនៈ កើត ៣ ខណៈ ជាវិថីទី ៥
ផុតវិថី	១៤-១៧	ភវង្គ កើត ៤ ខណៈ

បរិត្តារម្មណ៍ ន័យទី ២

ផុតវិថី	១-៥	អតីតភវង្គ កើត ៥ ខណៈ
	៦	ភវង្គចលនៈ កើត ១ ខណៈ
	៧	ភវង្គុបច្ឆេទ កើត ១ ខណៈ
វិថីចិត្ត	៨	បញ្ចទ្វារាវជ្ជនៈ កើត ១ ខណៈ ជាវិថីទី ១
	៩	បញ្ចវិញ្ញាណ កើត ១ ខណៈ ជាវិថីទី ២
	១០	សម្បដិច្ឆន្នៈ កើត ១ ខណៈ ជាវិថីទី ៣

	១១	សន្តីរណៈ កើត ១ ខណៈ ជាវិថីទី ៤
	១២-១៤	វោដ្ឋព្វនៈ កើត ៣ ខណៈ ជាវិថីទី ៥
ផុតវិថី	១៥-១៧	ភវង្គ កើត ៣ ខណៈ

បរិត្តារម្មណ៍ នយ័ទី ៣

ផុតវិថី	១-៦	អតីតភវង្គ កើត ៦ ខណៈ
	៧	ភវង្គចលនៈ កើត ១ ខណៈ
	៨	ភវង្គុបច្ឆេទ កើត ១ ខណៈ
វិថីចិត្ត	៩	បញ្ចទ្វារាវជ្ជនៈ កើត ១ ខណៈ ជាវិថីទី ១
	១០	បញ្ចវិញ្ញាណ កើត ១ ខណៈ ជាវិថីទី ២
	១១	សម្បដិច្ឆន្នៈ កើត ១ ខណៈ ជាវិថីទី ៣
	១២	សន្តីរណៈ កើត ១ ខណៈ ជាវិថីទី ៤
	១៣-១៥	វោដ្ឋព្វនៈ កើត ៣ ខណៈ ជាវិថីទី ៥
ផុតវិថី	១៦-១៧	ភវង្គ កើត ២ ខណៈ

បរិត្តារម្មណ៍ ន័យទី ៤

ផុតវិថី	១-៧	អតីតភវង្គ កើត ៧ ខណៈ
	៨	ភវង្គចលនៈ កើត ១ ខណៈ
	៩	ភវង្គុបច្ឆេទ កើត ១ ខណៈ
វិថីចិត្ត	១០	បញ្ចទ្វារាវជ្ជនៈ កើត ១ ខណៈ ជាវិថីទី ១
	១១	បញ្ចវិញ្ញាណ កើត ១ ខណៈ ជាវិថីទី ២
	១២	សម្បដិច្ឆន្នៈ កើត ១ ខណៈ ជាវិថីទី ៣
	១៣	សន្តីរណៈ កើត ១ ខណៈ ជាវិថីទី ៤
	១៤-១៦	វោដ្ឋព្វនៈ កើត ៣ ខណៈ ជាវិថីទី ៥
ផុតវិថី	១៧	ភវង្គ កើត ១ ខណៈ

បរិត្តារម្មណ៍ ន័យទី ៥

ផុតវិថី	១-៨	អតីតភវង្គ កើត ៨ ខណៈ
	៩	ភវង្គចលនៈ កើត ១ ខណៈ
	១០	ភវង្គុបច្ឆេទ កើត ១ ខណៈ

វិថីចិត្ត	១១	បញ្ចទ្វារាវជ្ជនៈ កើត ១ ខណៈ ជាវិថីទី ១
	១២	បញ្ចវិញ្ញាណ កើត ១ ខណៈ ជាវិថីទី ២
	១៣	សម្បដិច្ឆន្នៈ កើត ១ ខណៈ ជាវិថីទី ៣
	១៤	សន្តីរណៈ កើត ១ ខណៈ ជាវិថីទី ៤
	១៥-១៧	វោដ្ឋព្វនៈ កើត ៣ ខណៈ ជាវិថីទី ៥

បរិត្តារម្មណ៍ ន័យទី ៦

ផុតវិថី	១-៩	អតីតភវង្គ កើត ៩ ខណៈ
	១០	ភវង្គចលនៈ កើត ១ ខណៈ
	១១	ភវង្គុបច្ឆេទ កើត ១ ខណៈ
វិថីចិត្ត	១២	បញ្ចទ្វារាវជ្ជនៈ កើត ១ ខណៈ ជាវិថីទី ១
	១៣	បញ្ចវិញ្ញាណ កើត ១ ខណៈ ជាវិថីទី ២
	១៤	សម្បដិច្ឆន្នៈ កើត ១ ខណៈ ជាវិថីទី ៣
	១៥	សន្តីរណៈ កើត ១ ខណៈ ជាវិថីទី ៤
	១៦-១៧	វោដ្ឋព្វនៈ កើត ២ ខណៈ ជាវិថីទី ៥

អធិប្បាយ

ក្នុងបរិត្តារម្មណ៍ ៦ ន័យទី ១ មានអារម្មណ៍ កន្លងផុតចិត្តដែលជាអតីតភវង្គ ៤ ខណៈ ហើយភវង្គ ក៏ញ័រ ២ ខណៈ (ភវង្គចលនៈ ភវង្គុបច្ឆេទ) តពីនោះ វិថីក៏កើតឡើង ប្រព្រឹត្តទៅតាមលំដាប់ដរាបដល់ខណៈទី ១១ គឺ វោដ្ឋព្វនៈកើតឡើង ១ ខណៈ តែអារម្មណ៍ក្នុងវិថីនៅសល់ ៦ ខណៈទៀត ទើបរលត់, ជវនទទេមិនកើត ព្រោះជវនកាលកើតដោយប្រក្រតី រមែងកើត ៧ ខណៈ ព្រោះដូច្នោះ ទើបវោដ្ឋព្វនៈកើត ២ ខណៈទៀត គឺ ខណៈទី ១២-១៣ នៅសល់ពីនោះ ចិត្តក៏ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងភវង្គ ៤ ខណៈ ។

សួរថា ព្រោះហេតុអ្វី អតិមហន្តារម្មណ៍ និង មហន្តារម្មណវិថី ទើបមានវោដ្ឋព្វនៈកើតតែមួយប៉ុណ្ណោះ ចំណែកក្នុងបរិត្តារម្មណវិថីទាំងនេះ មានវោដ្ឋព្វនៈ ២ ខណៈខ្លះ ៣ ខណៈខ្លះ ។

ឆ្លើយថា ព្រោះអតិមហន្តារម្មណ៍ជាដើម មានអារម្មណ៍ប្រាកដច្បាស់ វោដ្ឋព្វនៈ រមែងកំណត់កាត់ក្តីអារម្មណ៍បានងាយទើបកើតឡើងតែមួយខណៈ ធ្វើវោដ្ឋព្វនកិច្ចដោយយោនិសោមនសិការ ឬអយោនិសោមនសិការ ។

ចំណែកបរិត្តារម្មណវិថីទាំងនេះ មានអារម្មណ៍មិនប្រាកដច្បាស់ ល្មមតែអាចធ្វើវោដ្ឋព្វនកិច្ច (ប៉ុណ្ណោះ មិនល្មមដល់ជវន) វោដ្ឋព្វនៈ ទើបកើតឡើង ៣ ខណៈ ឯន័យទី ៦ វោដ្ឋព្វនៈ ទើបកើតឡើងត្រឹមតែ ២ ខណៈ ព្រោះអារម្មណ៍អស់អាយុត្រឹមនេះ ដែលជាការផុតវិថី ។

៤_អតិបរិត្តារម្មណ៍ ៦ ន័យ

អារម្មណ៍ដែលមកកាន់គន្លងទ្វារ តែមិនល្មមដល់ការកើតឡើងនៃវោដ្ឋព្វនៈ (អតីតភវង្គ) កន្លងទៅជិតផុតរលត់ ឈ្មោះថា អតិបរិត្តារម្មណ៍ ។ អារម្មណ៍នេះ មានត្រឹមតែភវង្គចលនៈប៉ុណ្ណោះ ចិត្តកើតឡើងក្នុងវិថីមិនមាន ជាមោឃវារៈ (វារៈទទេ

បាកវិថី) ព្រោះអារម្មណ៍មិនមានវិថីចិត្តកើត ទោះជាយ៉ាងនោះ លោកក៏ហៅថា វិថី ព្រោះមានអារម្មណ៍ដែលមកកាន់គន្លងទ្វារ ។

អតិបរិត្តារម្មណ៍ ៦ ន័យ

ន័យទី ១

ចុតិវិថិ	១-១០	អតីតភវង្គ ១០ខណៈ
	១១-១២	ភវង្គចលនៈ ២ខណៈ
	១៣-១៧	ភវង្គុបច្ឆេទ ៥ខណៈ

ន័យទី ២

ចុតិវិថិ	១-១១	អតីតភវង្គ ១ ខណៈ
	១២-១៣	ភវង្គចលនៈ ២ខណៈ
	១៤-១៧	ភវង្គុបច្ឆេទ ៤ខណៈ

ន័យទី ៣

	១-១២	អតីតភវង្គ ១២ខណៈ
ចក្ខុវិថី	១៣-១៤	ភវង្គចលនៈ ២ខណៈ
	១៥-១៧	ភវង្គុបច្ឆេទ ៣ខណៈ

ន័យទី ៤

	១-១៣	អតីតភវង្គ ១៣ ខណៈ
ចក្ខុវិថី	១៤-១៥	ភវង្គចលនៈ ២ ខណៈ
	១៦-១៧	ភវង្គុបច្ឆេទ ២ ខណៈ

ន័យទី ៥

	១-១៤	អតីតភវង្គ ១២ ខណៈ
ចក្ខុវិថី	១៥-១៦	ភវង្គចលនៈ ២ ខណៈ
	១៧	ភវង្គុបច្ឆេទ ១ ខណៈ

ន័យទី ៦

ឃ្ញាប៉ុ-	១-១៥	អតីតភវង្គ ១៥ ខណៈ
	១៦-១៧	ភវង្គចលនៈ ២ ខណៈ

បញ្ចទ្វារ មាន ៤ វារៈ

វិសយប្បវត្តិ គឺ ការប្រព្រឹត្តិទៅនៃអារម្មណ៍ក្នុងទ្វារ ៥ មានចក្ខុទ្វារជាដើម តាំងពីកើតឡើង ដរាបដល់អស់អារម្មណ៍ មួយ ៗ ហៅថា វារៈ ១ គឺ

១. តទាលម្ពណវារៈ បានដល់ វារៈមានតទាលម្ពណជាទីបំផុត

២. ជវនវារៈ បានដល់ វារៈមានជវនជាទីបំផុត

៣. វោដ្ឋពូនវារៈ បានដល់ វារៈមានវោដ្ឋពូនៈជាទីបំផុត

៤. មោឃវារៈ បានដល់ វារៈដែលគ្មានចិត្តក្នុងវិថី ។

ចប់ វិសយប្បវត្តិក្នុងបញ្ចទ្វារ មាន ៤ វារៈ

អធិប្បាយ អតិមហន្តារម្មណ៍ជាដើម

អតិមហន្តារម្មណ៍ មានអាយុ ១៧ ខណៈធំ ឬ ៥១ អនុខណៈចិត្ត ព្រះអនុរុទ្ធាចារ្យបានពោលទុកថា អារម្មណ៍ ៥ កន្លងទៅ ១ ខណៈចិត្តក្តី កន្លងទៅច្រើនខណៈចិត្តក្តី ដល់ឋិតិខណៈហើយនោះឯង រមែងមកកាន់គន្លងក្នុងបញ្ចទ្វារ ។ ពាក្យថា រមែងមកកាន់គន្លង គឺថា រូបារម្មណ៍ និងសទ្ទារម្មណ៍ តាំងនៅក្នុងទីរបស់ខ្លួនក្នុងទីនោះ ៗ រមែងដល់ភាពជាគោចរ ព្រោះហេតុនោះ អារម្មណ៍ទាំង២នោះ ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងកលាបដ៏ច្រើន រមែងមកកាន់គន្លងតាមសមគួរដល់ការនឹក (អាវជ្ជនៈ) ។ <u>ក្នុងអដ្ឋកថាធម្មសង្គណី</u> ពោលថា ៖

ព្រះអាទិត្យ និងព្រះចន្ទ សូម្បីតាំងនៅក្នុងទីនៅរបស់ខ្លួន ឆ្ងាយពីលោកនេះណាស់ ក៏ជាគោចរបានដោយការបន្តគ្នាមក ។

ចំណែកគន្ធារម្មណ៍, រសារម្មណ៍ ផោដ្ឋព្វារម្មណ៍ ជាប់នៅក្នុងវត្ថុដែលខ្លួនអាស្រ័យ កាលមកប៉ះខ្ទប់ឃានប្រសាទជាដើម

នោះឯង ទើបជាហេតុឱ្យវិញ្ញាណកើតឡើង ព្រោះហេតុនោះ អារម្មណ៍ទាំងនោះ សូម្បីប្រព្រឹត្តទៅក្នុងកលាបតែមួយ ៗ ក៏ជាទីតាំងនៃវិញ្ញាណ តែប្រសាទទាំងនោះកើតជាមួយនឹងភវង្គដែលជាអនន្តរប្បច្ច័យដល់ភវង្គចលនៈ ។

អាចារ្យមួយពួកទៀត ពោលថា កើតជាមួយនឹងអាវជ្ជនចិត្ត ។

កាលអារម្មណ៍កន្លងអតីតភវង្គទៅ ១ ខណៈ ហើយក៏ញ៉ាំងភវង្គឱ្យញ័រ ២ ខណៈ គឺ ភវង្គដំបូង ជាភវង្គចលនៈ ភវង្គក្រោយជាភង្គុបច្ឆេទៈ រួមជាភវង្គ ៣ គឺ អតីតភវង្គ ភវង្គចលនៈ និងភវង្គុបច្ឆេទ ជាចិត្តផុតវិថី ហៅថា វិថីមុត្តក បានដល់ កាមចិត្ត (វិបាក) ១០ គឺ មហាវិបាកចិត្ត ៨ និងឧបេក្ខាសន្តីរណចិត្ត ២ ។

សួរថា អតីតភវង្គ បានដល់ ចិត្តណា ?

ឆ្លើយថា អតីតភវង្គ បែកជា **អតីតំ = ភវង្គំ** ។ **អតីតំ**

កន្លង, **ភវង្គំ** អង្គនៃភព គឺ ចិត្តដែលតម្រង់ភពជាតិ កាលអារម្មណ៍ថ្មីមកកាន់គន្លងបញ្ចទ្វារវិថី អារម្មណ៍នោះ កន្លងហួសទៅ ១ ខណៈចិត្ត នៅមានអាយុសល់ ១៦ ខណៈចិត្ត ហៅថា អតិមហន្តៈ ។ បើកន្លងហួសទៅ ២-៣ ខណៈ អាយុអារម្មណ៍សល់ ១៥-១៤ ខណៈចិត្ត ហៅថា មហន្តៈ ។ កន្លងហួសទៅតាំងពី ៤-៩ ខណៈ អាយុអារម្មណ៍សល់ ១៣-៨ ខណៈចិត្ត ហៅថា បរិត្តៈ ។ កន្លងហួសទៅតាំងពី ១០-១៥ ខណៈ នៅសល់តែ ៧-២ ខណៈចិត្ត ហៅថា អតិបរិត្តៈ ។ អារម្មណ៍ដែលច្បាស់ ហៅថា វិភូតៈ, ដែលមិនច្បាស់ ហៅថា អវិភូតៈ ។

អារម្មណ៍កន្លងហួសខណៈចិត្តទៅមួយ មានវិគ្រោះថា ៖ **តំ អតីតំ ឯតេសំ ឯតានិ វា តំ អតីតានីតិ = ឯកចិត្តខណាតីតានិ** ខណៈចិត្តមួយនោះ កន្លងបញ្ចទ្វារទាំងនោះទៅហើយ ឬថា អារម្មណ៍ទាំងនោះ កន្លងហួសខណៈចិត្តមួយទៅហើយ ព្រោះហេតុនោះ អារម្មណ៍នោះ ទើបឈ្មោះថា កន្លងហួសខណៈ

ចិត្តមួយទៅ បានដល់ អតីតភវង្គចិត្ត ។

សួរថា ភវង្គចលនៈ បានដល់ ចិត្តណា ?

ឆ្លើយថា ភវង្គចលនៈ បានដល់ ការកម្រើកញ័រនៃភវង្គចិត្ត គឺ កាលបញ្ចារម្មណ៍មកកាន់គន្លង ធ្វើឱ្យភវង្គចិត្តកន្លងទៅមួយខណៈហើយ ធ្វើឱ្យភវង្គចិត្តញ័រ ២ ខណៈទៀត ។

ព្រះដីកាចារ្យពោលថា "អតីតភវង្គរលត់ទៅហើយធ្វើឱ្យញ័រ ២ ដង ។

ភវង្គចលនៈ មានវចនត្ថៈថា ៖

តត្ថ បឋមចិត្តំ ភវង្គសន្តតី ចាលេន្តំ វិយ ឧបជ្ជតីតិ = ភវង្គចលនៈ ក្នុងភវង្គចិត្តទាំង ២ នេះ កើតឡើង ដូចអង្រួននូវការបន្តរបស់ភវង្គ ព្រោះដូច្នោះ អាចារ្យទាំងឡាយ ទើបហៅថា ភវង្គចលនៈ ។

ទុតិយំ តស្សា ឧបជ្ជនាការេន ឧប្បជ្ជន្តោ = ភវង្គុបច្ឆេទោ ចិត្តទី ២ ដែលហៅថា ភវង្គុបច្ឆេទ ព្រោះកើតឡើង

ដោយអាការ គឺ ចូលទៅកាត់ការបន្តនៃភវង្គដើមនោះឱ្យដាច់ ។ ក្នុងបករណ៍អភិធម្មត្ថសង្គហនេះ ព្រះអនុរុទ្ធាចារ្យពោលចិត្ត ២ នេះទុកដោយមិនប្លែកគ្នាថា "កាលភវង្គចិត្តញ័រ ២" ដូច្នេះ, កាលពោលដោយលំដាប់ ខណៈចិត្តទី១ ជាអតីតភវង្គ, ទី២ ជាភវង្គចលនៈ, ទី៣ ជាភវង្គុបច្ឆេទ, ខណៈចិត្តទី៤ ជា បញ្ចទ្វារាវជ្ជនៈ អហេតុកកិរិយាចិត្ត ហៅថា វិថីបដិបាទក មនសិការៈ កើតឡើងរំពឹងដល់អារម្មណ៍ដែលមកប៉ះខ្ទប់នឹង បញ្ចទ្វារ ដូចព្រះបាលីថា **ចក្ខាទិបញ្ចទ្វារេ អាវជ្ជេតីតិ** = **បញ្ចទ្វារាវជ្ជនំ** ចិត្តណា រមែងរំពឹងចំពោះបញ្ចារម្មណ៍ក្នុងបញ្ចទ្វារ មានចក្ខុជាដើម ព្រោះហេតុនោះ ចិត្តនោះ ទើបឈ្មោះថា បញ្ចទ្វារាវជ្ជនចិត្ត ។

ខណៈចិត្តទី ៥ **បញ្ចវិញ្ញាណ** បានដល់ ចិត្ត ៥ ពួកនេះ គឺ ៖

១. ចក្ខុវិញ្ញាណ មានពណ៌ជាអារម្មណ៍

២. សោតវិញ្ញាណ មានសំឡេងជាអារម្មណ៍

៣. ឃានវិញ្ញាណ មានក្លិនជាអារម្មណ៍

៤. ជិវ្ហាវិញ្ញាណ មានរសជាអារម្មណ៍

៥. កាយវិញ្ញាណ មានផោដ្ឋព្វៈជាអារម្មណ៍

បញ្ចវិញ្ញាណ មានវិគ្រោះស័ព្ទថា **ចក្ខាទិបញ្ចបសាទំ និស្សិតំ វិញ្ញាណំ** វិញ្ញាណអាស្រ័យប្រសាទរូប ៥ មានចក្ខុប្រសាទជាដើម ឈ្មោះថា បញ្ចវិញ្ញាណ ។

ខណៈចិត្តទី ៦ **សម្បដិច្ឆន្នៈ** ជាវិបាកចិត្ត ។ មានវិគ្រោះស័ព្ទថា **រូបាទិបញ្ចារម្មណំ សម្បដិច្ឆតីតិ = សម្បដិច្ឆន្នំ** ចិត្តណា រមែងទទួលបញ្ចារម្មណ៍ មានរូបជាដើម ព្រោះហេតុនោះ ចិត្តនោះ ទើបឈ្មោះថា សម្បដិច្ឆន្នចិត្ត បានដល់ កុសលវិបាក ១ អកុសលវិបាក ១ ។

ខណៈចិត្តទី ៧ **សន្តីរណៈ** មានវិគ្រោះស័ព្ទថា **សម្មាតីរេតីតិ = សន្តីរណំ** ចិត្តណា រមែងពិចារណា អារម្មណ៍ដោយប្រពៃ(ល្អត្រឹមត្រូវ) ព្រោះហេតុនោះ ចិត្តនោះ ឈ្មោះថា

សន្តីរណៈ បានដល់ អកុសលវិបាក ១ និងកុសលវិបាក ២ ។ ក្នុងកុសលវិបាក ២ នោះ បើទទួលអារម្មណ៍ល្អល្មមធម្មតា ឧបេក្ខាសន្តីរណកុសលវិបាកចិត្ត ក៏កើតឡើងធ្វើកិច្ច, បើទទួលអតិឥដ្ឋារម្មណ៍ សោមនស្សសន្តីរណកុសលវិបាកចិត្ត ក៏កើតឡើងធ្វើកិច្ចពិចារណាអារម្មណ៍ ។

ខណៈចិត្តទី ៨ **វោដ្ឋពូនៈ** បានដល់ កិរិយាមនោវិញ្ញាណធាតុ (មនោទ្វារាវជ្ជនៈ) ធ្វើកិច្ចកាត់ក្តីអារម្មណ៍ ។ មានវិគ្រោះស័ព្ទថា **បញ្ចទ្វារេ យថាសន្តីរិតមាលម្ពនំ វវដ្ឋបេតីតិ** = **វោដ្ឋពូនំ** ចិត្តណា រមែងកំណត់កាត់សេចក្តីអារម្មណ៍ តាមដែលសន្តីរណចិត្តពិចារណាហើយក្នុងបញ្ចទ្វារវិថី ព្រោះហេតុនោះ ចិត្តនោះ ឈ្មោះថា វោដ្ឋពូនចិត្ត ។ បើកើតតាមមនោទ្វារ ហៅថា មនោទ្វារាវជ្ជនចិត្ត ធ្វើកិច្ចកាត់សេចក្តីអារម្មណ៍ ដោយសភាពជាកុសល អកុសល ឬកិរិយាតាមសមគួរដល់បុគ្គល ដោយអំណាចនៃយោនិសោមនសិការៈ ឬ អយោនិសោមនសិការៈ ។

ចិត្តនេះ លោកហៅថា **ជវនបដិបាទកមនសិការ** មនសិការៈដែលឱ្យសម្រេចជាជវន ឬជាផ្លូវឱ្យជវន ។

ខណៈចិត្តទី ៩-១៥ **ជវន** បានដល់ ចិត្តដែលសេពសោយអារម្មណ៍ស្ទុះទៅ មានវិគ្រោះសព្ទថា **ជវតីតិ = ជវនំ** ចិត្តណា រមែងស្ទុះទៅ ព្រោះហេតុនោះ ចិត្តនោះ ទើបឈ្មោះថា ជវនចិត្ត ។

<u>**ក្នុងទុតិយអត្ថយោជនា**</u> អធិប្បាយកិច្ចរបស់ជវនទុកថា "ការប្រព្រឹត្តិទៅនៃចិត្តដែលប្រព្រឹត្តទៅរហ័ស ដូចស្ទុះទៅក្នុងអារម្មណ៍ ដោយអំណាចនៃការញ៉ាំងកិច្ចនោះ ៗ ឱ្យសម្រេចច្រើនដង ឬមួយដង ឈ្មោះថា ជវនកិច្ច ។

<u>**ព្រះដីកាចារ្យ**</u> ពោលទុកថា ដោយច្រើន ចិត្តស្ទុះទៅ ៧វារៈ ក្នុងកាមវិថី បានចិត្ត ២៩ តាមដែលពោលហើយ ។

ខណៈចិត្តទី ១៦ **តទាលម្ពនៈ** ជាវិបាកចិត្ត មាន ១១ គឺ សន្តីរណចិត្ត ៣ មហាវិបាកចិត្ត ៨ កើតចំពោះតែក្នុង

អតិមហន្តារម្មណ៍ ជាចិត្តកើតតពីជវនចិត្ត ។ **តទាលម្ពន** មានវិគ្រោះថា **តទេវ អាលម្ពនំ = តទាលម្ពនំ** អារម្មណ៍នុ៎ះឯងជាតទាលម្ពនៈ ។

តទាលម្ពនៈ កាលកើត រមែងប្រកបដោយអង្គ ៤ គឺ ១.ជាកាមជវន ២.ជាកាមបុគ្គល ៣.ជាកាមារម្មណ៍ ៤.វិថីជាវិភូតារម្មណ៍ ឬអតិមហន្តារម្មណ៍ ។

អធិប្បាយ ឧបមាភវង្គចិត្តញ័រ

ក្នុងភវង្គ ៣ មានអតីតភវង្គជាដើមនោះ សួរថា ក៏កាលរូបជាដើមប៉ះខ្ទប់ប្រសាទហើយ វិញ្ញាណដែលអាស្រ័យប្រសាទទាំងប៉ុណ្ណោះ គួរញ័រ មិនមែនឬ ? ក៏ភវង្គដែលអាស្រ័យហទយគួរញ័រយ៉ាងណា ?

ឆ្លើយថា ភវង្គនោះ គួរញ័រ ព្រោះជាធម្មជាតិជាប់គ្នាដោយអំណាចសន្តតិ ដូចជាថា សត្វរុយទំនៅលើដុំស្ករអំពៅដែលដាក់ទុកលើផ្ទៃស្គរម្ខាង កាលយកឈើអន្លូង

ជាដើម វាយស្គរម្ខាងទៀត ដុំស្ករអំពៅញ័រទៅតាម ស្បែកស្គរនិងខ្សែជាដើម ដោយលំដាប់ រុយរមែង ហើរចេញទៅ យ៉ាងណា កាលអារម្មណ៍ មានរូបជាដើម ប៉ះខ្ទប់ត្រង់ប្រសាទហើយ កាលមហាភូតរូបដែលជាទីអាស្រ័យនៃប្រសាទនោះញ័រ ហើយហទយវត្ថុញ័រតាមការញ័ររបស់រូបដែលនៅសល់ ដែលជាប់ដោយមហាភូតរូបនោះ ដោយលំដាប់ ភវង្គដែលអាស្រ័យហទយវត្ថុនោះ ក៏ប្រព្រឹត្តទៅដោយអាការញ័រ យ៉ាងនោះឯង សេចក្ដីនេះ សមដូចដែលអាចារ្យព្រះធម្មបាលពោលទុកថា ៖

កាលអារម្មណ៍មានរូបជាដើម ប៉ះខ្ទប់ប្រសាទវត្ថុហើយ ភវង្គចិត្តដែលអាស្រ័យហទយវត្ថុក៏ញ័រតាម ព្រោះជាប់គ្នាតែមួយ ទើបបណ្ឌិតពោលប្រៀបធៀបដោយដុំក្រួស ដូច្នេះ ។

ឧបមាវិថីចិត្ត

ក្នុងអធិការនេះ ព្រះអដ្ឋកថាចារ្យទាំងឡាយនាំឧបមាដោយផ្លែស្វាយជាដើមមក ដើម្បីឱ្យយល់ការប្រព្រឹត្តិទៅនៃវិថីចិត្តបានដោយងាយ ។ បណ្ដាឧបមាទាំងនោះ គប្បីជ្រាបឧបមាដោយផ្លែស្វាយ ដូចតទៅនេះ ៖

បានឮថា បុរសម្នាក់ ដេកលក់ដោយដណ្ដប់ខ្លួនរហូតដល់គ្របក្បាលជិត នៅក្រោមដើមស្វាយដែលមានផ្លែ, ផ្លែស្វាយទុំមួយជ្រុះមកប៉ះផែនដីក្នុងទីជិត ៗ ក៏ភ្ញាក់ឡើងដោយសំឡេងស្វាយនោះ ក៏ចាប់សំពត់សើយចេញពីក្បាល បើកភ្នែកឡើងរកមើល ឃើញហើយ រើសស្វាយនោះមក ប្របាច់មើល ហិតក្លិនដឹងថា ស្វាយទុំហើយ ទើបបរិភោគ លេបស្វាយដែលនៅសល់ក្នុងមាត់ចូលទៅព្រមដោយទឹកមាត់ ហើយដេកលក់ទៅក្នុងទីនោះឯងទៀត ។

បណ្ដាកាលទាំងនោះ កាលនៃភវង្គ ដូចវេលាដែលបុរស

នោះដេកលក់, កាលដែលអារម្មណ៍មកប៉ះខ្ទប់ប្រសាទ ដូចវេលាដែលផ្លែស្វាយជ្រុះមកប៉ះនឹងផែនដី, កាលនៃអតីតភវង្គ ដូចវេលាដែលភ្ញាក់ឡើង, កាលនៃភវង្គចលនៈ ដូចវេលាដែលកម្រើកដៃចាប់សំពត់, កាលនៃភវង្គុបច្ឆេទ ដូចវេលាដែលសើយសំពត់, កាលនៃអាវជ្ជនៈ ដូចកាលដែលគន់រកមើលស្វាយ, វេលានៃចក្ខុវិញ្ញាណប្រព្រឹត្តទៅ ដូចវេលាដែលបានឃើញស្វាយនោះ, កាលនៃសម្បដិច្ឆន្នៈ ដូចវេលាដែលរើសស្វាយនោះមក, កាលនៃសន្តីរណៈ ដូចវេលាដែលប្របាច់ផ្លែស្វាយ, កាលនៃវោដ្ឋព្វនៈ ដូចវេលាដែលហិតក្លិនដឹងថា ស្វាយទុំហើយ, កាលនៃជវនចិត្ត ដូចវេលាដែលបរិភោគ, កាលនៃតទាលម្ពនៈ ដូចវេលាលេបស្វាយដែលនៅសល់ក្នុងមាត់ចូលទៅព្រមដោយទឹកមាត់, កាលនៃភវង្គតទៅ ដូចវេលាដែលបុរសនោះដេកលក់ទៀត ។

កិច្ចផ្សេង ៗ ក្នុងវិថីមិនលាយគ្នា

ឧបមានេះ រមែងសម្តែងដល់ការដែលធម៌ទាំងឡាយមិនលាយគ្នា ដោយអំណាចនៃកិច្ច ៨ យ៉ាងនេះ គឺ ៖

ការប៉ះខ្ទប់ប្រសាទប៉ុណ្ណោះ ជាកិច្ចនៃអារម្មណ៍, ការរំពឹងដល់អារម្មណ៍ដែលការប៉ះខ្ទប់ ជាកិច្ចនៃអាវជ្ជនៈ, ត្រឹមតែឃើញប៉ុណ្ណោះ ជាកិច្ចនៃចក្ខុវិញ្ញាណ, ត្រឹមតែការទទួលអារម្មណ៍ប៉ុណ្ណោះ ជាកិច្ចនៃសម្បដិច្ឆន្នៈ, ត្រឹមតែការពិចារណា ជាកិច្ចនៃសន្តីរណៈ ត្រឹមតែកាត់ក្តីអារម្មណ៍ប៉ុណ្ណោះ ជាកិច្ចនៃវោដ្ឋពនៈ, ការសោយរសនៃអារម្មណ៍ ជាកិច្ចនៃជវន, ការទទួលអារម្មណ៍ដូចគ្នានឹងជវន ជាកិច្ចនៃតទាលម្ពនៈ ។

ក៏ចិត្តដែលប្រព្រឹត្តទៅយ៉ាងនេះ សូម្បីកាលមិនមានអ្នកធ្វើ ឬអ្នកប្រើឱ្យធ្វើ ដោយន័យថា ឯងឈ្មោះថា អាវជ្ជនៈចូរនៅក្នុងលំដាប់នៃភវង្គ, ឯងឈ្មោះថា ជាទស្សនៈជាដើម យ៉ាងណាមួយ ចូរនៅក្នុងលំដាប់នៃអាវជ្ជនៈ, បណ្ឌិតគប្បីជ្រាបថា រមែង

ប្រព្រឹត្តទៅដោយអំណាចនៃចិត្តនិយាម[១] ប្រៀបដូចឧតុនិយាម និងពីជនិយាមជាដើម ។

បញ្ចារម្មណ៍

បញ្ចារម្មណ៍ គឺ អារម្មណ៍ទាំង ៥ នោះ មានវណ្ណរូបជាឧបាទាយរូបកើតអំពីសមុដ្ឋាន៤ មានកម្មជាដើម ។ សទ្ទរូបជាឧបាទាយរូបកើតអំពីសមុដ្ឋាន ២ គឺ មានចិត្ត និងឧតុ ជាសមុដ្ឋាន ។ គន្ធរូប ជាឧបាទាយរូបកើតអំពីសមុដ្ឋាន ៤ ។ រសរូបជាឧបាទាយរូបកើតអំពីសមុដ្ឋាន ៤ ។ ផោដ្ឋព្វរូប បានដល់ មហាភូតរូប៣ (វៀរអាបោធាតុ) កើតអំពីសមុដ្ឋាន៤ ។

ក្នុងកាមភូមិនេះ ការបានទូវបញ្ចារម្មណ៍ដែលល្អ ជាផលរបស់កុសល ការបានទូវបញ្ចារម្មណ៍ដែលមិនល្អ ជាផលរបស់

---

១. និយាម ៥ គឺ ពីជនិយាម ឧតុនិយាម កម្មនិយាម ធម្មនិយាម ចិត្តនិយាម ។

អកុសល ដូចការបានវិមានជាដើមរបស់ពួកទេវតា និងការត្រូវឆេះ ដោយភ្លើងក្នុងនរករបស់សត្វនរក ដូច្នោះ ការចែកផលកម្មដោយបដិសន្ធិ មានត្រឹមតែ ២ យ៉ាង គឺ ដោយសុគតិ និងទុគ្គតិ តែកាលចែកដោយផលរបស់កម្មដែលប្រព្រឹត្តទៅ ក្នុងវិថីហើយ រមែងបាន ៣ យ៉ាង គឺ

១. អតិឥដ្ឋារម្មណ៍ អារម្មណ៍ដែលល្អក្រៃលែង

២. ឥដ្ឋារម្មណ៍ អារម្មណ៍ដែលល្អល្មមធម្មតា

៣. អនិដ្ឋារម្មណ៍ អារម្មណ៍ដែលមិនល្អ

កាលអតិឥដ្ឋារម្មណ៍ កើតដល់បុគ្គលណា កុសលវិបាកទាំងឡាយ មានបញ្ចវិញ្ញាណ សម្បដិច្ឆន្នៈ សន្តីរណៈ និងតទាលម្ពនៈ រមែងកើតដល់បុគ្គលនោះ ដោយចំពោះសន្តីរណៈ និងតទាលម្ពនៈ រមែងកើតជាមួយនឹងសោមនស្សវេទនា, តែបើជាឥដ្ឋមជ្ឈត្តារម្មណ៍ និងអនិដ្ឋារម្មណ៍កើតឡើងហើយ ចិត្តមានវិញ្ញាណជាដើម រមែងកើតជាមួយនឹងឧបេក្ខាវេទនា ។

អារម្មណ៍ដែលជាបរិកប្បៈ

ពោលដោយបរិកប្ប(ត្រិះរិះ) នៃឥដ្ឋារម្មណ៍ និង អនិដ្ឋារម្មណ៍ មាន ២ យ៉ាង គឺ ៖

១. បរិកប្បឥដ្ឋារម្មណ៍ ២. បរិកប្បអនិដ្ឋារម្មណ៍

អារម្មណ៍ផ្សេង ៗ មានរូបជាដើមដែលមិនល្អ មិនគួរប្រាថ្នា ដូចសាកសពដែលមានក្លិនស្អុយជាដើម ជាអារម្មណ៍ដែលមិនគួរប្រាថ្នាដោយសភាវៈ (ជាអនិដ្ឋារម្មណ៍) តែអារម្មណ៍នេះ ជាអារម្មណ៍ដែលពេញចិត្តដល់សត្វត្មាត និងក្អែកជាដើម អារម្មណ៍នេះ ហៅថា **បរិកប្បឥដ្ឋារម្មណ៍** ។

អារម្មណ៍ផ្សេង ៗមានរូបជាដើមដែលល្អ ដែលគួរប្រាថ្នាដោយសភាវៈ (សភាវៈឥដ្ឋារម្មណ៍) ដូចអ្នកខ្លះ បានអាហារដែលជនទូទៅពេញចិត្ត គួរប្រាថ្នា តែខ្លួនឯងត្រឡប់ជាមិនពេញចិត្ត មិនត្រូវនឹងអធ្យាស្រ័យរបស់ខ្លួន អារម្មណ៍នេះ ហៅថា **បរិកប្បអនិដ្ឋារម្មណ៍** ។

គប្បីជ្រាបបរិកប្បទាំងនោះ តែមួយយ៉ាង ៗ ដូចតទៅនេះ

គឺ ១. ពិចារណាដោយវិបាកចិត្ត

២. ពិចារណាដោយមជ្ឈត្តបុគ្គល ៣. ពិចារណាដោយទ្វារ

៤. ពិចារណាដោយអារម្មណ៍ ៥. ពិចារណាដោយកាល

តើពិចារណាដោយវិបាកចិត្ត យ៉ាងណា ?

កុសលវិបាកចិត្តកើតឡើងទទួលអារម្មណ៍ក្នុងវិថីចិត្តណា អារម្មណ៍ក្នុងវិថីចិត្តនោះ ហៅថា ឥដ្ឋារម្មណ៍ ។ ចំណែកជវនចិត្តក្នុងវិថីនោះ ទោះជាកុសលឬអកុសល ក៏ប្រព្រឹត្តទៅដោយអំណាចនៃយោនិសោមនសិការ ឬអយោនិសោមនសិការ ព្រោះពេលខ្លះទទួលឥដ្ឋារម្មណ៍ ជវនក្នុងវិថីនោះ ជាអកុសលក៏បាន ជាកុសលក៏បាន ឬ ទទួលអនិដ្ឋារម្មណ៍ តែក្នុងជវនជាអកុសលក៏បាន ជាកុសលក៏បាន ។

តើពិចារណាដោយមជ្ឈត្តបុគ្គល យ៉ាងណា ?

ពិចារណាដល់បុគ្គលថ្នាក់កណ្តាល មិនពិចារណាដល់បុគ្គលថ្នាក់ខ្ពស់ ដូចព្រះបាទមន្ធាតុជាដើម ឬបុគ្គលថ្នាក់ទាប ឬសត្វតិរច្ឆាន ព្រោះបុគ្គលថ្នាក់ខ្ពស់ និងបុគ្គលថ្នាក់ទាបមិនជា

មាត្របាន (ខ្នាត)ក្នុងទីនេះ ។

តើពិចារណាដោយទ្វារ យ៉ាងណា ?

ពិចារណាចំពោះតែទ្វារមួយ ៗ ដូចចក្ខុទ្វារ ឃើញពណ៌ដែលល្អស្អាត ពេញចិត្តក្នុងទ្វារភ្នែកនេះ ក៏ជាឥដ្ឋារម្មណ៍របស់ទ្វារភ្នែក តែបើវត្ថុនោះ មានក្លិនស្អុយ ជាវត្ថុមិនគួរប្រាថ្នា ប៉ះខ្ទប់នឹងទ្វារច្រមុះ កើតការមិនពេញចិត្ត អារម្មណ៍នោះ ក៏ជាអនិដ្ឋារម្មណ៍របស់ទ្វារច្រមុះ ។ ម្យ៉ាងទៀត ម្ទេសមានពណ៌ស្អាតជាឥដ្ឋារម្មណ៍របស់ទ្វារភ្នែក បើយកម្ទេសនោះ មកបរិភោគ ពេញចិត្តនឹងហឹរ ជាឥដ្ឋារម្មណ៍, បើមិនពេញចិត្តនឹងហឹរ ជាអនិដ្ឋារម្មណ៍របស់ទ្វារអណ្តាត ម្ទេសដែលមានពណ៌ល្អនោះឯង កាលយកមកឱ្យប៉ះភ្នែកក៏ក្រហាយ ជាអនិដ្ឋារម្មណ៍របស់ទ្វារកាយ ។ ចំណែកមនោទ្វារ បើបញ្ចទ្វារជាឥដ្ឋារម្មណ៍ ផ្លូវមនោទ្វារក៏ជាឥដ្ឋារម្មណ៍ បើជាអនិដ្ឋារម្មណ៍ ផ្លូវមនោទ្វារ ក៏ជាអនិដ្ឋារម្មណ៍ផង ។

តើពិចារណាដោយអារម្មណ៍ យ៉ាងណា ?

ការពិចារណាដោយអារម្មណ៍ ប្លែកផ្សេងពីទ្វារ ព្រោះទ្វារជាសភាវធម៌ដែលកើតរលត់នៅក្នុងខន្ធសន្តានរបស់ខ្លួន

ចំណែកអារម្មណ៍ដែលជាបច្ច័យឱ្យកើតចិត្តនោះ មកពីសភាវៈដែលជាខន្ធខាងក្នុងខ្លួនឯង ក៏បាន មកពីសភាវៈដែលជាខាងក្រៅក៏បាន ការពិចារណាដោយអារម្មណ៍ ទើបប្រាថ្នានឹងពោលដល់វត្ថុដែលមកកាន់គន្លងទ្វាររបស់បុគ្គល ព្រោះថា ក្នុងបុគ្គលឬក្នុងវត្ថុមួយ រមែងជាអារម្មណ៍ បានច្រើនអារម្មណ៍នៃបុគ្គលមួយមានរូបល្អស្អាត សំឡេងពីរោះ, រូបល្អស្អាត សំឡេងពីរោះ ជាឥដ្ឋារម្មណ៍, តែកាលពោលដល់ធម្មារម្មណ៍(អារម្មណ៍ផ្លូវចិត្ត)ហើយ បើបុគ្គលដែលមានរូបល្អស្អាត សំឡេងពីរោះនោះមានចិត្តអាក្រក់ រឹងត្អឹង ប្រកបដោយអកុសលកម្ម អារម្មណ៍ដែលមកប៉ះចិត្តនោះ ជាអនិដ្ឋារម្មណ៍ ឬថា វត្ថុដែលល្អស្អាតតែក្លិនមិនល្អ ឬវត្ថុល្អស្អាត តែរសមិនឆ្ងាញ់ មិនគួរប្រាថ្នាជាដើម ក៏ន័យនេះឯង ។

តើពិចារណាដោយកាល យ៉ាងណា ?

ពិចារណាដោយកាលនោះ គឺ វត្ថុតែមួយ ពេលខ្លះជាឥដ្ឋារម្មណ៍ ពេលខ្លះជាអនិដ្ឋារម្មណ៍ ដូចព្រះពុទ្ធនៃយើងទាំងឡាយ កាលនៅជាព្រះពោធិសត្វបំពេញទុក្ករកិរិយា មិនសោយ

ព្រះក្រយាហារ រហូតដល់ព្រះវរកាយស្គមស្គាំង ក្នុងកាលនោះ អ្នកបានឃើញក៏កើតអនិដ្ឋារម្មណ៍ ឬព្រះអង្គុលីមាល កាលនៅជាចោរ អ្នកណាឃើញក៏កើតអនិដ្ឋារម្មណ៍ ។ កាលព្រះពោធិសត្វបានត្រាស់ដឹងនូវអនុត្តរសម្មាសម្ពោធិញាណហើយ ក្នុងកាលនោះ ព្រះអង្គបានប្រកាសសច្ចធម៌ ធ្វើឱ្យលោកសន្និវាសទាំងឡាយសប្បាយរីករាយត្រេកអរ ក្នុងវេលានោះ ក៏ជាឥដ្ឋារម្មណ៍ ជាទស្សនានុត្តរិយ កាលព្រះអង្គុលិមាលសម្រេចជាព្រះអរហន្តហើយ បានធ្វើប្រយោជន៍ដល់សាធុជនជាច្រើន មានការតាំងសច្ចៈ ធ្វើឱ្យប្រសូតកូនងាយ ជាហេតុឱ្យកើតសាធុការច្រើន កាលនោះ ក៏ជាឥដ្ឋារម្មណ៍ ។ សូម្បីក្នុងវត្ថុទាំងឡាយ មានដី ទឹក ភ្លើង ខ្យល់ ក៏ដូចគ្នាខណៈណាជាប្រយោជន៍ ជាទីពេញចិត្ត ខណៈនោះ ក៏ជាឥដ្ឋារម្មណ៍ ខណៈណាវត្ថុនោះ ឱ្យទោសមិនជាទីពេញចិត្ត ខណៈនោះ ក៏ជាអនិដ្ឋារម្មណ៍ ។

ចប់ បញ្ចទ្វារវិថី ដោយសង្ខេប

អធិប្បាយ មនោទ្វារវិថី

បណ្តាកាមវិថីទាំង ២ គឺ បញ្ចទ្វារវិថី និងមនោទ្វារវិថី នោះ បញ្ចទ្វារវិថី តាមដែលពោលហើយ មានអារម្មណ៍ត្រឹមតែ ៥ យ៉ាងប៉ុណ្ណោះ គឺ រូបារម្មណ៍ សទ្ទារម្មណ៍ គន្ធារម្មណ៍ រសារម្មណ៍ ផោដ្ឋព្វារម្មណ៍, បានដល់ រូបបរមត្ថ ៧ គឺ វណ្ណៈ សទ្ទ គន្ធៈ រសៈ បឋវី តេជោ និងវាយោធាតុ ។ រូបទាំងនេះ កំពុងមាន គឺ ជាបច្ចុប្បន្នកាល ទើបជាអារម្មណ៍ ឱ្យដល់បញ្ចទ្វារវិថីបាន ។

ចំណែកមនោទ្វារវិថីដែលជាកាមជវន ដែលនឹងពោលតទៅនេះ មានអារម្មណ៍បាន ៦ យ៉ាង គឺ រូបារម្មណ៍ សទ្ទារម្មណ៍ គន្ធារម្មណ៍ រសារម្មណ៍ ផោដ្ឋព្វារម្មណ៍ និងធម្មារម្មណ៍ ដែលបានដល់ ប្រសាទរូប ៥ សុខុមរូប ១៦ ចិត្ត ៨៩ ចេតសិក ៥២ និព្វាន និងបញ្ញត្តិ ។

មនោទ្វារវិថី អាចដឹងអារម្មណ៍បានទាំងអស់ ទាំង

បច្ចុប្បន្នអារម្មណ៍ ទាំងអតីត អនាគត និងកាលវិមុត្ត អារម្មណ៍ ។

<u>ក្នុងអភិធម្មត្ថសង្គហៈ</u> សម្ដែងមនោទ្វារវិថីទុកដោយសង្ខេបត្រឹមតែ ២ ន័យ ហៅថា វិភូតារម្មណ៍ (អារម្មណ៍ដែលច្បាស់) និងអវិភូតារម្មណ៍ (អារម្មណ៍ដែលមិនច្បាស់) ដូចបាលីដែលពោលទុកថា ៖

មនោទ្វារេ បន យទិ វិភូតារម្មណំ អាបាថមាគច្ឆតិ ចំណែកក្នុងមនោទ្វារ បើវិភូតារម្មណ៍មកកាន់គន្លងសោត ខាងមុខពីនោះ ទៅក្នុងទីបំផុតនៃភវង្គចិត្ត មនោទ្វារាវជ្ជនៈ និងជវនតទាលម្ពនៈ វិបាកទាំងឡាយ រមែងប្រព្រឹត្តទៅ តពីនោះ ក៏ជាភវង្គ គឺ ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងខ្សែភវង្គ តែក្នុងអវិភូតារម្មណ៍ ក្នុងទីបំផុតនៃជវន រមែងជាភវង្គបាត មិនមានតទាលម្ពនៈ ។

<u>ព្រះដីកាចារ្យ</u> ពោលថា អារម្មណ៍ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងមនោទ្វារ រមែងមានទាំងអតីត អនាគតជាដើម ដូច្នោះ បណ្ឌិត

មិនអាចកំណត់អារម្មណ៍របស់ចិត្ត ដែលប្រព្រឹត្តទៅក្នុងមនោទ្វារទាំងនោះ ដោយអំណាចនៃអារម្មណ៍ មានមហន្តារម្មណ៍ជាដើមបាន ព្រោះដូច្នោះ ដើម្បីកំណត់អារម្មណ៍នោះ ដោយអំណាចនៃវិភូតារម្មណ៍ និងអវិភូតារម្មណ៍ប៉ុណ្ណោះ ទើបពោលថា "បើវិភូតារម្មណ៍ មកកាន់គន្លង ខាងមុខពីនោះទៅ ក្នុងទីបំផុតនៃភវង្គចិត្ត មនោទ្វារាវជ្ជនៈ និងជវនៈ តទាលម្ពនៈ វិបាកទាំងឡាយរមែងប្រព្រឹត្តទៅ ដូច្នេះជាដើម ។

ក្នុងមនោទ្វារវិថី មានចិត្ត ៣ មានចិត្តុប្បាទ ១០ កាលសម្ដែងដោយពិស្ដារ មានចិត្តកើតបាន ៤១ ដូចសង្គហគាថាដែលពោលទុកថា ៖

សង្គហគាថា

៤. វិថីចិត្តានិ តីណេវ ចិត្តុប្បាទា ទសេរិតា
វិត្ថារេន បនេត្ថេក ចត្តាឡីស វិភាវយេ ។

ក៏ក្នុងមនោទ្វារនេះ ព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធទ្រង់សម្តែងវិថីចិត្ត ៣ វិថីប៉ុណ្ណោះ និងចិត្តុប្បាទ គឺ ការកើតឡើងនៃចិត្ត ក្នុងវិថី ១០ ខណៈ បណ្ឌិតគប្បីសម្តែងនូវចិត្ត ៤១ ឱ្យឃើញច្បាស់ដោយពិស្តារ ដោយប្រការដូច្នេះ ។

អធិប្បាយ សង្គហគាថា

ក្នុងមនោទ្វារដែលជាកាមជវ័ននេះ ដោយអារម្មណ៍មាន ២ គឺ វិភូតារម្មណ៍ និងអវិភូតារម្មណ៍ ។

កាលពោលដោយវិថី មាន ៣ គឺ មនោទ្វារាវជ្ជនៈ ១ វិថី ជវ័នទាំងប្រាំពីរ ១ វិថី តទាលម្ពនៈពីរ ១ វិថី

ពោលចិត្តុប្បាទ មាន ១០ ខណៈគឺ

(ភវង្គចលន ចិត្តផុតវិថី ភវង្គុបច្ឆេទ ចិត្តផុតវិថី)

មនោទ្វារាវជ្ជនៈ ១ ខណៈ, ជវ័នទីមួយ ១ ខណៈ,

ជវ័នទីពីរ ១ ខណៈ, ជវ័នទីបី ១ ខណៈ,

ជវនទីបួន ១ ខណៈ, ជវនទីប្រាំ ១ ខណៈ,
ជវនទីប្រាំមួយ ១ ខណៈ, ជវនទីប្រាំពីរ១ខណៈ,
តទាលម្ពនៈទីមួយ១ខណៈ, តទាលម្ពនៈទីពីរ១ខណៈ

កាលពោលដោយពិស្តារ ចិត្តកើតក្នុងមនោទ្វារនេះ មាន ៤១ ដោយវៀរទ្វិបញ្ចវិញ្ញាណ ១០ និងមនោទ្វារ ៣ ចិត្តដែលនៅសល់ ៤១ គឺ

អហេតុកចិត្តដែលនៅសល់ ៥ អកុសលចិត្ត ១២ កាមាវចរសោភណ ២៤

សុទ្ធមនោទ្វារវិថី

<u>ក្នុងបរមត្ថទីបនីដីកា</u> ពោលថា មនោទ្វារវិថី មានសេចក្តីដូចតទៅនេះ ៖

សុទ្ធមនោទ្វារវិថី ជាវិថីដែលមានអារម្មណ៍ប្រាកដច្បាស់ដោយអាស្រ័យហេតុយ៉ាងណាមួយ តាមដែលព្រះដីកាចារ្យពោលទុកថា **ទិដ្ឋតោ ទិដ្ឋសម្ពន្ធតោ សុតតោ សុតសម្ពន្ធតោ សទ្ធាយ**

រុចិយា អាការបរិវិតក្កេន ទិដ្ឋិនិជ្ឈានខន្តិយា នានាកម្មពលេន នានាឥន្ទ្រពលេន ធាតុក្ខោភវសេន ទេវតោបសំហារវសេន អនុពោធវសេន បដិវេធវសេនាតិឯវមាទីហិ ការណេហិ អារម្មណធម្មា សុទ្ធេ មនោទ្វារេ អាបាថំ អាគច្ឆតិ : ធម្មារម្មណ៍រមែងមកកាន់គន្លងក្នុងមនោទ្វារសុទ្ធ ៗ ដោយហេតុទាំងឡាយ ១៤ គឺ

១,ទិដ្ឋតោ ដោយអារម្មណ៍ដែលធ្លាប់ប្រាកដមកហើយតាមបញ្ចទ្វារនិងមនោទ្វារ

២,ទិដ្ឋសម្ពន្ធតោ ដោយជាប់ទាក់ទងនឹងការឃើញ គឺ ហេតុកើតឡើងជាប់នឹងអារម្មណ៍ដែលធ្លាប់ប្រាកដ

៣,សុតតោ ដោយអារម្មណ៍ដែលធ្លាប់ស្តាប់ ធ្លាប់រៀនមកហើយ

៤,សុតសម្ពន្ធតោ ដោយជាប់ទាក់ទងនឹងអារម្មណ៍ដែលធ្លាប់ស្តាប់ធ្លាប់រៀន

៥,សទ្ធាយ ដោយការជឿអ្នកដទៃ

៦,រុចិយា ដោយការពេញចិត្តរបស់ខ្លួន

៧,អាការបរិវិតក្កេន ដោយការគិតដល់រឿងផ្សេង ៗ

៨,ទិដ្ឋិនិជ្ឈានខន្តិយា ដោយផ្ដោតចិត្តជាប់មាំ ដោយទិដ្ឋិ

៦,នានាកម្មពលេន ដោយកម្លាំងនៃកម្មផ្សេង ៗ

៧,នានាឥទ្ធពលេន ដោយកម្លាំងនៃឫទ្ធិផ្សេង ៗ

១១,ធាតុក្ខោភវសេន ដោយធាតុកម្រើក មានទឹកប្រមាត់ និងស្លេស្មជាដើម

១២,ទេវតោបសំហារវសេន ដោយអំណាចនៃទេវតាបណ្ដាលចិត្ត

១៣,អនុពោធវសេន ដោយការត្រាស់ដឹង

១៤,បដិវេធវសេន ដោយការសម្រេច ។

សុបិនមនោទ្វារវិថីប្រព្រឹត្តទៅក្នុងអារម្មណ៍ ៤ គឺ កាមារម្មណ៍ ១ មហគ្គតារម្មណ៍ ១ លោកុត្តរារម្មណ៍ ១ និងបញ្ញត្តារម្មណ៍ ១ ។

អារម្មណ៍ដែលមកប្រាកដតាមផ្លូវសុទ្ធមនោទ្វារវិថី៤ គឺ ៖

១- កាមារម្មណ៍ បានដល់ កាមចិត្ត ៥៤ ចេតសិក ៥២ រូប ២៨

២- មហគ្គតារម្មណ៍ បានដល់ មហគ្គតចិត្ត ២៧ ចេតសិក ៣៥

៣- លោកុត្តរារម្មណ៍ បានដល់ លោកុត្តរចិត្ត ៨ ចេតសិក ៣៦ និងនិព្វាន ។

៤- បញ្ញត្យារម្មណ៍ បានដល់ បញ្ញត្តិផ្សេង ៗ ។

បណ្តាអារម្មណ៍របស់សុទ្ធមនោទ្វារវិថីទាំង ៤ នោះ កាមារម្មណ៍ មហគ្គតារម្មណ៍ និងលោកុត្តរសង្ខតារម្មណ៍ជាអារម្មណ៍ បានកាលទាំង ៣ គឺ អតីតកាល អនាគតកាល និងបច្ចុប្បន្នកាល, តែព្រះនិព្វាន និងបញ្ញត្យារម្មណ៍ ជាកាលវិមុត្ត (ផុតចាកកាល) ។

<u>**ក្នុងបរមត្ថទីបនីដីកា**</u> សម្តែងអារម្មណ៍របស់សុទ្ធមនោទ្វារ

វិថីទុក ៤ គឺ ៖

១.អតិវិភូតារម្មណ៍ ៤ វិថី ២.វិភូតារម្មណ៍ ២ វិថី

៣.អវិភូតារម្មណ៍ ២ វិថី ៤.អតិអវិភូតារម្មណ៍ ១ វិថី

បណ្ដាអារម្មណ៍ទាំង ៤ នោះ អតិវិភូតារម្មណ៍ ៤វិថី គឺ

វិថីទី ១ អតិវិភូតារម្មណ៍ មានតទាលម្ពនៈ មាន ១ វិថី គឺ ភ. ន. ទ. ម. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. តទា. តទា. ភ.

ចិត្តក្នុងវិថីនេះ ភវង្គដើមវិថី និងក្រោយវិថី បានដល់ កាមភវង្គ ១០ ។ ក្នុងវិថីនេះ រាប់តាំងពីមនោទ្វារាវជ្ជនៈ រហូតដល់ទុតិយតទាលម្ពនៈ ទទួលយកបច្ចុប្បន្ននិប្ផន្នរូប និង អតីតអនាគតនិប្ផន្នរូប ជាអារម្មណ៍ និងមានកាមចិត្ត ចេតសិក និប្ផន្នរូប ដែលប្រព្រឹត្តទៅក្នុងកាលទាំង ៣ ជាអារម្មណ៍ ។

វិថីទី ២ អតិវិភូតារម្មណ៍ មានជវនវារៈ មាន ២ វិថី មិនមានអាគន្តុកភវង្គ គឺ <u>វិថីទី ១</u> មានរូបវិថី ដូច្នេះ

ភ. ន. ទ. ម. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. ភ.

ជវនវារៈវិថីនេះ កើតដល់រូបបុគ្គល និងអរូបបុគ្គល ភវង្គដើមវិថី និងក្រោយវិថី បានដល់ មហគ្គតវិបាក ៩ ។

<u>វិថីទី ២</u> មានរូបវិថី ដូច្នេះ ភ. ន. ទ. ម. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. ភ.

វិថីទី ២ នេះ កើតដល់អ្នកបដិសន្ធិដោយកាមឧបេក្ខា ភវង្គដើមវិថី និងក្រោយវិថី ជាកាមឧបេក្ខា ៦ ។

វិថីទី ៣ អតិវិភូតារម្មណ៍ ជវនវារៈ ដែលមានអាគន្តុកភវង្គ ១ វិថី គឺ

ភ. ន. ទ. ម. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. អា. ភ.

វិថីនេះ កើតដល់បុគ្គលដែលបដិសន្ធិដោយកាមសោមនស្ស កាលប្រសព្វនឹងអតិវិភូតារម្មណ៍ ត្រឡប់កើតទោសជវន ក្នុងវិថីដូច្នេះ កើតតទាលម្ពនៈមិនបាន ទើបកើតឧបេក្ខាអាគន្តុកភវង្គ មកធ្វើកិច្ចមុន ហើយទើបប្រព្រឹត្តទៅក្នុងសោមនស្សភវង្គដើម ។ ភវង្គដើមវិថី និងក្រោយវិថី ជាកាម

សោមនស្សភវង្គ ៤ ។

វិថីតាមមនោទ្វារ ក្នុងអភិធម្មត្ថសង្គហៈ មិនសម្ដែងអតីតភវង្គ តែក្នុងបរមត្ថទីបនីដីកាសម្ដែងថា អតីតភវង្គមិនប្រាកដ គឺ បើមនោទ្វារនោះ មានអារម្មណ៍ ៦ ដែលជានិប្ផន្នរូបខណៈនោះមានអតីតភវង្គបានប្រាកដ ដូចគ្នានឹងអារម្មណ៍តាមបញ្ចទ្វារវិថី, បើចិត្តក្នុងមនោទ្វារមានអារម្មណ៍ ៦ ដទៃ គឺ អារម្មណ៍ ៦ ដែលជាអតីត អនាគតនិប្ផន្នរូប ឬធម្មារម្មណ៍ដែលជាចិត្ត ចេតសិក អនិប្ផន្នរូប ដែលប្រព្រឹត្តទៅក្នុងកាលទាំង ៣ និព្វាន និងបញ្ញត្តិ ខណៈនោះ មិនមានអតីតភវង្គ កើតឡើងក្នុងមនោទ្វារវិថី ។

ចប់ អតិវិភូតារម្មណ៍ ៤ វិថី

វិភូតារម្មណ៍ ២ វិថី

១.វិភូតារម្មណ៍ ជវនវារៈ មិនមានអាគន្តុកភវង្គ

២.វិភូតារម្មណ៍ ជវនវារៈ ដែលមានអាគន្តុកភវង្គ

រូបវិថីទី១. វិភូតារម្មណ៍ មិនមានអាគន្តុកភវង្គ គឺ

ភ. ន. ទ. ម. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. ភ.

ភវង្គដើមវិថី និងក្រោយវិថី បានដល់ ភវង្គចិត្ត ១៩ ។

រូបវិថីទី២. វិភូតារម្មណ៍ដែលមានអាគន្តុកភវង្គ គឺ

ភ. ន. ទ. ម. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. អា. ភ.

វិថីចិត្តនេះ កើតដល់បុគ្គលបដិសន្ធិដោយកាមសោមនស្ស កាលជួបប្រសព្វនឹងអតិឥដ្ឋារម្មណ៍ គឺ អារម្មណ៍ដែលល្អ ក្រៃលែងហើយ ត្រឡប់មិនពេញចិត្ត កើតទោសជវនៈ កាលបើដូច្នេះ ពេលដែលទោសជវនៈទី ៧ រលត់ ហើយ នឹងកើតសោមនស្សតទាលម្ពនៈ ឬនឹងកើតសោមនស្សភវង្គ ក៏មិនបាន ព្រោះជាតិរបស់សោមនស្សវេទនា នឹងទោមនស្សវេទនា ជាវិសភាគគ្នា ទើបកើតឧបេក្ខាកាមអាគន្តុកភវង្គ ធ្វើកិច្ចមុនហើយ ទើបជាសោមនស្សមូលភវង្គ ។ វិថីនេះ ភវង្គដើមវិថី និងក្រោយវិថី ជាកាមសោមនស្សភវង្គ ៤ ។

ចប់ វិភូតារម្មណ៍ ២ វិថី

អវិភូតារម្មណ៍ មាន ២ វិថី

រូបវិថីទី ១. គឺ ភ. ន. ទ. ម. ម. ម. ភ.

រូបវិថីទី ២. គឺ ភ. ន. ទ. ម. ម. ភ. ។

អវិភូតារម្មណ៍ ជាអារម្មណ៍ដែលមិនប្រាកដច្បាស់តាមផ្លូវចិត្ត គឺ វិថីចិត្តនេះ មានអារម្មណ៍ កើតឡើងត្រឹមតែមនោទ្វារាវជ្ជនៈ ៣ ខណៈចិត្តខ្លះ ២ ខណៈចិត្តខ្លះ ហើយក៏ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងក្រសែនៃភវង្គ ដូចក្នុងវេលាដែលគិតបញ្ហា ឬចាំអ្វីមិនបាន ខណៈដែលយល់សប្តិស្រពេចស្រពិល មិនច្បាស់ ឬដូចអ្នកដែលដេកមិនលក់ ។ ភវង្គដើមវិថី និងក្រោយវិថី បានដល់ ភវង្គចិត្ត ១៩ ។

ចប់ អវិភូតារម្មណ៍ ២ វិថី

អតិអវិភូតារម្មណ៍ មាន ១ វិថី

រូបវិថី អតិអវិភូតារម្មណ៍ គឺ ភ. ន. ន. ភ.

អតិអវិភូតារម្មណ៍ ជាមនោទ្វារវារៈ ។ ភវង្គដើមវិថី និង

ក្រោយវិថី បានដល់ ភវង្គចិត្ត ១៩ ។

អារម្មណ៍ ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងកាល ៣

១. បច្ចុប្បន្នបញ្ចារម្មណ៍ ដែលប្រាកដតាមសុទ្ធមនោទ្វារវិថីនេះ ជាអារម្មណ៍ដែលធ្លាប់ប៉ះខ្ទប់ នឹងបញ្ចទ្វារមកពីកាលមុន ៗហើយ កាលត្រឡប់មកជាបច្ចុប្បន្នារម្មណ៍ តាមមនោទ្វារទៀត ដូច្នោះ ទើបលោកហៅបញ្ចារម្មណ៍នេះថា បច្ចុប្បន្នបញ្ចារម្មណ៍របស់សុទ្ធមនោទ្វារវិថី ។

២. បញ្ចារម្មណ៍ដែលប៉ះខ្ទប់នឹងបញ្ចទ្វារ ជាអតីតក្នុងកាលមុនឯណោះ កាលមកប្រាកដតាមមនោទ្វារវិថី ដោយភាពជាអតីតារម្មណ៍ទៀត ដូច្នោះ ទើបលោកហៅបញ្ចារម្មណ៍នេះថា អតីតបញ្ចារម្មណ៍របស់សុទ្ធមនោទ្វារវិថី ។

៣. បញ្ចារម្មណ៍ដែលនឹងមកប៉ះខ្ទប់នឹងបញ្ចទ្វារវិថី ក្នុងកាលមុន ៗ កាលមកប្រាកដតាមមនោទ្វារវិថី ដោយភាពជាអនាគតារម្មណ៍ទៀត ដូច្នោះ ទើបលោកហៅបញ្ចារម្មណ៍នេះថា អនាគតបញ្ចារម្មណ៍របស់សុទ្ធមនោទ្វារវិថី ។

ចប់ សុទ្ធមនោទ្វារវិថី

អនុពន្ធកមនោទ្វារវិថី

អនុពន្ធកៈ ឬតទនុវត្តិកៈ មនោទ្វារវិថី ជាវិថីចិត្តដែលទទួលអារម្មណ៍តាមផ្លូវចិត្ត តពីបញ្ចទ្វារ មនោទ្វារនេះ ដែលអាចដឹងអារម្មណ៍គ្រប់យ៉ាង កាលបញ្ចារម្មណ៍ គឺ រូប សំឡេង ក្លិន រស និងផោដ្ឋព្វៈ ប៉ះខ្ទប់ទ្វារ មានចក្ខុទ្វារជាដើម, ទ្វារ ៥ នេះនៅជាបរមត្ថ ជាអារម្មណ៍បច្ចុប្បន្ន មិនអាចដឹងអត្ថន័យរបស់អារម្មណ៍នោះៗបាន កាលអារម្មណ៍តាមបញ្ចទ្វារកើតបន្តទៅកាន់មនោទ្វារហើយ ទើបអាចដឹងអត្ថន័យរបស់អារម្មណ៍នោះ ៗ បានច្បាស់ ដូច្នោះ អារម្មណ៍តាមបញ្ចទ្វារស្មើ ៗ អារម្មណ៍ដែលកើតតមកពីបញ្ចទ្វារនេះ ហៅថា អនុពន្ធកមនោទ្វារវិថី ឬហៅថាតទនុវត្តិកមនោទ្វារវិថី[១] មាន ៤ យ៉ាង គឺ ៖

---

១. បរមត្ថទីបនី ច្បាប់ភូមាពោលថា **អតីតគហណំ សមុទាយគហណំ វត្ថុគហណំ នាមគហណំ ។**

១. អតីតគហណវិថី ជាវិថីដែលមានអារម្មណ៍ ជាអតីត
២. សមូហគហណវិថី ជាវិថីរួមអារម្មណ៍
៣. អត្ថគហណវិថី ជាវិថីដែលដឹងអត្ថន័យ
៤. នាមគហណវិថី ជាវិថីដឹងឈ្មោះ ។

អធិប្បាយ

កាលបញ្ចទ្វារវិថី ដែលមានបរមត្ថបច្ចុប្បន្នរលត់ហើយ អនុពន្ធកមនោទ្វារវិថីកើតឡើងទទួលអារម្មណ៍នោះភ្លាម តែមានអារម្មណ៍ជាអតីត ដូច្នោះ ទើបហៅថា អតីតគហណវិថី (មនោទ្វារមានអារម្មណ៍ជាអតីត) ។ តពីនោះ សមូហគហណវិថី កើតឡើងធ្វើនាទីរួបរួមអារម្មណ៍តាមបញ្ចទ្វារ ជាមួយនឹងអតីតគហណវិថី ដើម្បីឱ្យដឹងរឿងរ៉ាវអត្ថន័យ ដូចការមើលព្យញ្ជនៈ និងស្រៈផ្សេង ៗ ទាំងនោះថា គួរអានយ៉ាងណា មានអត្ថន័យយ៉ាងណាជាដើម សមូហគហណវិថី នៅមានបរមត្ថជាអារម្មណ៍ តែជាអតីតអារម្មណ៍ដូចនឹងអតីតគហណវិថី ។

តពីនោះ អត្ថគហណវិថីក៏កើតបន្ត ដឹងអត្ថន័យរឿងរ៉ាវ

របស់អារម្មណ៍ វិថីនេះ មានអារម្មណ៍បញ្ញត្តិ បើអារម្មណ៍តាមផ្លូវបញ្ចទ្វារ មានពណ៌ជាអារម្មណ៍ វិថីទី ៣ នេះ ក៏ដឹងរូបរាង ឬសណ្ឋានរបស់រូបារម្មណ៍នោះថា ជាមនុស្ស ឬសត្វជាដើម ។ តពីនោះ វិថីទី ៤ គឺ នាមគហណាវិថី កើតឡើងមានបញ្ញត្តិ ជាអារម្មណ៍ គឺ ដឹងឈ្មោះរបស់បញ្ចារម្មណ៍នោះ ៗ ។

បណ្តាមនោទ្វារវិថី ៤ នោះ អតីតគហណាវិថី និងសមូហគហណាវិថី នៅមានបរមត្ថជាអារម្មណ៍ តែអត្ថគហណាវិថី និងនាមគហណាវិថី ទាំង ២ នេះ មានបញ្ញត្តិជាអារម្មណ៍ ។

បណ្តាអារម្មណ៍ ៥ មានរូបជាដើមណាមួយ កើតឡើងខាងចុងវិថីហើយ មនោទ្វារ ៤ វិថី មានអតីតគហណាវិថីជាដើម ក៏កើតឡើងជាវិថីគូ ដោយលំដាប់ ដូចតទៅនេះ ៖

ទ្វារគូ គឺ បញ្ចទ្វារ និង មនោទ្វារ

បញ្ចទ្វារ អតិមហន្តារម្មណ៍	មនោទ្វារ វិភូតារម្មណ៍
ចក្ខុទ្វារវិថី	អតីតគហណវិថី
១. អតីតភវង្គ ១ ខណៈ	១. ភវង្គចលនៈ ១ ខណៈ
២. ភវង្គចលនៈ ១ ខណៈ	២. ភវង្គុបច្ឆេទ ១ ខណៈ
៣. ភវង្គុបច្ឆេទ ១ ខណៈ	៣. មនោទ្វារាវជ្ជនៈ ១ខណៈ
៤. បញ្ចទ្វារាវជ្ជនៈ ១ ខណៈ	៤. ជវ័ន ១ ខណៈ
៥. បញ្ចវិញ្ញាណ ១ ខណៈ	៥. ជវ័ន ១ ខណៈ
៦. សម្បដិច្ឆន្នៈ ១ ខណៈ	៦. ជវ័ន ១ ខណៈ
៧. សន្តីរណៈ ១ ខណៈ	៧. ជវ័ន ១ ខណៈ
៨. វោដ្ឋព្វនៈ ១ ខណៈ	៨. ជវ័ន ១ ខណៈ
៩. ជវ័ន ១ ខណៈ	៩. ជវ័ន ១ ខណៈ
១០. ជវ័ន ១ ខណៈ	១០. ជវ័ន ១ ខណៈ
១១. ជវ័ន ១ ខណៈ	១១. តទាលម្ពនៈ ១ ខណៈ
១២. ជវ័ន ១ ខណៈ	១២. តទាលម្ពនៈ ១ ខណៈ
១៣. ជវ័ន ១ ខណៈ	
១៤. ជវ័ន ១ ខណៈ	
១៥. ជវ័ន ១ ខណៈ	
១៦. តទាលម្ពនៈ ១ ខណៈ	
១៧. តទាលម្ពនៈ ១ ខណៈ	

កាលចក្ខុទ្វារវិថី មានបរមត្ថជាអារម្មណ៍ផុតវិថីហើយ

អតីតគហណមនោទ្វារវិថី ក៏កើតឡើងដោយមានរូបរមត្ថនោះឯង ជាអារម្មណ៍ តែជាអតីតអារម្មណ៍, វិថីទាំង ២ ទ្វារនេះ កើតផ្លាស់ប្តូរគ្នាច្រើនដង, ខណៈដែលកំពុងមើលវត្ថុណាមួយ ។ ក្នុងឃានទ្វារវិថី ជិវ្ហាទ្វារវិថី និងកាយទ្វារវិថី ក៏មានការប្រព្រឹត្តិទៅដូចគ្នានឹងចក្ខុទ្វារវិថីដែរ ។

២. សមូហគហណវិថី កើតឡើងក្នុងលំដាប់អតីតគហណវិថី ធ្វើកិច្ចប្រមូលអារម្មណ៍ គ្រប់ចំណែកនៃអារម្មណ៍របស់ចក្ខុទ្វារវិថី ជាមួយនឹងអតីតគហណវិថីចូលគ្នា ដើម្បីឱ្យយល់ដល់សណ្ឋាននៃបរមត្ថធម៌ដោយតភ្ជាប់ ទៅកាន់ភាពជាអត្ថបញ្ញត្តិ តាមវោហាររបស់មនុស្ស វិថីនេះ ក៏កើតឡើងច្រើនខណៈ តែនៅជាបរមត្ថារម្មណ៍ ។

រូបវិថីចិត្តរបស់សមូហគហណវិថី ន. ទ. ម. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. តទា. តទា.

៣. អត្ថគហណវិថី ជាវិថីផ្លូវមនោទ្វារ ធ្វើនាទីទទួលរូប

រាងសណ្ឋាននៃអារម្មណ៍ ដែលសមូហគហណវិថីរួបរួមទុកអាចដឹងអត្ថន័យក្នុងអត្ថប្បញ្ញត្តិ អារម្មណ៍ក្នុងវិថីនេះ ទើបជាអារម្មណ៍បញ្ញត្តិ កាលជាអារម្មណ៍បញ្ញត្តិហើយ ទើបតទាលម្ពនចិត្តមិនកើត វិថីចិត្តរមែងកើតមកច្រើនជុំ ។

រូបវិថីចិត្តរបស់អត្ថគហណវិថី (មិនមានតទាលម្ពនចិត្ត) ន. ទ. ម. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ.

៤. នាមគហណវិថី ជាវិថីផ្លូវមនោទ្វារ អាចដឹងឈ្មោះរបស់អារម្មណ៍នោះ ៗ ដែលគេបញ្ញត្តទុក តាមវោហាររបស់មនុស្ស ដែលមានការហៅមកយូរហើយ វិថីនេះ ទើបមានអារម្មណ៍បញ្ញត្តិ កើតឡើងដូចនឹងអត្ថគហណវិថីគ្រប់ប្រការ ។

រូបវិថីចិត្តរបស់នាមគហណវិថី (មិនមានតទាលម្ពនចិត្ត) គឺ ន. ទ. ម. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ.

ចំណែកអនុពន្ធកវិថី ដែលកើតតពីសោតទ្វារវិថីដែលមានសំឡេងជាអារម្មណ៍ មានការផ្សេងគ្នាខ្លះ គឺ កាលវិថីសោត

ទ្វារកើតផុតវិថីហើយ អតីតគហណវិថី ក៏មានសំឡេងដែលរលត់ហើយជាអារម្មណ៍បន្ត តពីនោះ នាមគហណវិថី រមែងកើតមុនអត្ថគហណវិថី ព្រោះសំឡេងដែលថ្លែងចេញមកនោះមនោទ្វារវិថីរមែងដឹងឈ្មោះរបស់អារម្មណ៍នោះ ៗ មុនការដែលដឹងអត្ថន័យ អត្ថគហណវិថី, តែបើសំឡេងនោះ មានតែមួយព្យាង្គ ឬតែមួយពាក្យ សមូហគហណវិថីក៏មិនកើត ព្រោះមិនត្រូវរួមនឹងអ្វីទៀត បើសំឡេងដែលបានឮនោះ ជាសំឡេងដែលមិនដឹងអត្ថន័យ ដូចសំឡេងភាសាប្រទេសដទៃ ឬសំឡេងរបស់សត្វតិរច្ឆានដែលខ្លួនមិនដឹង អត្ថគហណវិថីក៏មិនកើត មានមនោទ្វារវិថី ត្រឹមតែ ៣ ប៉ុណ្ណោះ គឺ អតីតគហណវិថី សមូហគហណវិថី និងនាមគហណវិថី គប្បីជ្រាបដូច្នេះ គឺ

១. អតីតគហណវិថី មានបរមត្ថសទ្ទារម្មណ៍ដែលជាអតីតារម្មណ៍ កើតផ្លាស់ប្តូរគ្នានឹងសោតទ្វារវិថីដែលជាវិថីដើមច្រើន ៗខណៈ ។

មានរូបវិថី ដូចទៅនេះ ន. ទ. ម. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. តទា. តទា.

២. សមូហគហណវិថីទទួលតពីអារម្មណ៍ អតីតគហណវិថី ៗ វិថីនេះ ក៏នៅជាបរមត្ថសទ្ទារម្មណ៍ដែលជាអតីតនុ៎ះឯង ធ្វើនាទីប្រមូលសំឡេង ដែលមានច្រើនជាង ១ ព្យាង្គ ដែលសោតទ្វារវិថី និងអតីតគហណវិថីទទួលមកនោះ រមែងកើតឡើងមកច្រើន ៗខណៈដូចគ្នា បើសំឡេងមានតែ ១ ព្យាង្គ វិថីនេះ ក៏មិនកើត ៗ

មានរូបវិថី ដូច្នេះ ន. ទ. ម. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. តទា. តទា.

៣. នាមគហណវិថី កើតតពីសមូហគហណវិថី បើសមូហគហណវិថីមិនកើត នាមគហណវិថីក៏កើតតពីអតីតគហណវិថី ៗ នាមគហណវិថី មានបញ្ញត្តិ គឺ សទ្ទបញ្ញត្តិជាអារម្មណ៍ រូបវិថីទើបមិនមានតទាលម្ពនៈកើត ដូច្នេះ ន. ទ.

ម. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ.

៤. អត្ថគហណវិថី ទទួលអារម្មណ៍តពីនាមគហណវិថី ធ្វើកិច្ចដឹងអត្ថន័យរបស់សទ្ទារម្មណ៍ ឬដឹងឈ្មោះផ្សេង ៗ តែបើជាសំឡេងដែលខ្លួនមិនដឹងអត្ថន័យ អត្ថគហណវិថីនេះ ក៏មិនកើត ។

មានរូបវិថី ដូច្នេះ ន. ទ. ម. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ.

វិញ្ញត្តិគហណវិថី

វិញ្ញត្តិគហណវិថី មាន ២ គឺ

១. កាយវិញ្ញត្តិគហណវិថី វិថីដែលដឹងការកម្រើកញ័រតាមផ្លូវកាយ

២. វចីវិញ្ញត្តិគហណវិថី វិថីដែលដឹងការកម្រើកញ័រតាមផ្លូវវាចា

កាយវិញ្ញត្តិគហណវិថីនេះ មានដើមវិថីមកពីការឃើញ

វត្ថុដែលប្រាកដតាមចក្ខុទ្វារវិថីមុនហើយ អនុពន្ធកមនោទ្វារវិថីនឹងកើតតទៅនេះ គឺ

១-ចក្ខុទ្វារវិថី ឃើញការបក់ដៃ គឺ ឃើញរូបារម្មណ៍ដែលជាបរមត្ថបច្ចុប្បន្ន នឹងមានវិថីចិត្តកើត ដូច្នេះ គឺ

តី. ន. ទ. ប. ច. ស. ណ. វុ. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. តទា. តទា ។

២. អតីតគហណវិថីទទួលរូបារម្មណ៍ តពីចក្ខុទ្វារវិថីជាអារម្មណ៍បរមត្ថ វិថីនេះ កើតផ្លាស់ប្តូរគ្នានឹងចក្ខុទ្វារវិថីច្រើន ៗ វិថី ។ មនោទ្វារវិថី ដូច្នេះ គឺ

ន. ទ. ម. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. តទា. តទា.

៣. សមូហគហណវិថី កើតតពីអតីតគហណវិថី ។ ប្រមូលរូបារម្មណ៍ ដែលចក្ខុទ្វារវិថី និងអតីតគហណវិថីទទួលមក សមូហគហណវិថីនេះ នឹងកើតច្រើនជុំ តែនៅជាអារម្មណ៍បរមត្ថដែលនៅជាអតីត ។ មានរូបវិថីចិត្តកើត ដូច្នេះ គឺ ន.

ទ. ម. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. តទា. តទា.

៤. កើតតពីសមូហគហណវិថី ជាវិថីដឹងអត្ថន័យថា ជាការបក់ដៃ ជាវិថីទទួលបញ្ញត្តិជាអារម្មណ៍ ។

មានរូបវិថី ដូច្នេះ ន. ទ. ម. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ.

៥. កាយវិញ្ញត្តិគហណវិថី កើតតពីអត្ថគហណវិថី មានការបក់ដៃដែលជាបញ្ញត្តិជាអារម្មណ៍ ដោយដឹងន័យនៃការបក់ដៃហៅយើង ។ មានរូបវិថី ដូច្នេះ គឺ ន. ទ. ម. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ.

៦. អធិប្បាយគហណវិថី ជាវិថីចិត្តកើតតពីកាយវិញ្ញត្តិគហណវិថី មានបញ្ញត្តិ ក្នុងការបក់ដៃជាអារម្មណ៍ ដោយដឹងសេចក្តីប្រាថ្នាថា យើងឱ្យគេទៅរក ។

មានរូបវិថី ដូច្នេះ គឺ ន. ទ. ម. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ.

វចីវិញ្ញត្តិគហណវិថី

វចីវិញ្ញត្តិគហណវិថី អាស្រ័យសោតទ្វារវិថី មានសំឡេងជាអារម្មណ៍ កាលសោតទ្វារវិថីផុតវិថីហើយ ក៏មានអនុពន្ធកវិថីកើតបន្ត មានវិថីចិត្តកើតឡើងតាមលំដាប់យ៉ាងនេះ ៖

១.សោតទ្វារវិថី កើតឡើងមានសំឡេងជាអារម្មណ៍ គឺបានឮសំឡេង ជាអារម្មណ៍បរមត្ថ និងជាអារម្មណ៍បច្ចុប្បន្នផង មិនមានការដឹងអារម្មណ៍បញ្ញត្តិយ៉ាងណាទេ ។ មានរូបវិថីចិត្តកើតដូច្នេះ គឺ

តី. ន. ទ. សោ. ស. ណ. វុ. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. តទា. តទា.

២. អតីតគហណវិថី កើតបន្ត មានសំឡេងបរមត្ថ ជាអារម្មណ៍អតីត ទាំង ២ វិថីនេះកើតផ្លាស់ប្តូរគ្នាច្រើន ៗវារៈ ។ មានរូបវិថីចិត្តកើត ដូច្នេះ គឺ

ន. ទ. ម. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. តទា. តទា.

៣. សមូហគហណវិថី កើតតពីអតីតគ្គហណវិថី នៅមានជាបរមត្ថសទ្ទារម្មណ៍ ជាអតីតារម្មណ៍ ។ ធ្វើនាទីប្រមូលសំឡេង ជាពាក្យដែលមានច្រើនជាង ១ ព្យាង្គ ដែលសោតទ្វារវិថី និងអតីតគ្គហណវិថី ទទួលមកវិថីនេះក៏កើតឡើងមកច្រើន ៗ ជុំដូចគ្នា ។ មានរូបវិថីចិត្តកើតដូច្នេះ គឺ

ន. ទ. ម. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. តទា. តទា.

៤. នាមគហណវិថីកើតតពីសមូហគ្គហណវិថី ដើម្បីទទួលនាមបញ្ញត្តិជាអារម្មណ៍ គឺ ឈ្មោះរបស់យើង ។ មានរូបវិថីចិត្តកើត (មិនមានតទាលម្ពនៈ) ដូច្នេះ គឺ ន. ទ. ម. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ.

៥. អត្ថគ្គហណវិថី កើតតពីនាមគ្គហណវិថី ទទួលនាមបញ្ញត្តិជាអារម្មណ៍ ដឹងអត្ថន័យថា ជាឈ្មោះរបស់យើង ។ មានរូបវិថីចិត្តកើត ដូច្នេះ គឺ ន. ទ. ម. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ.

៦. វចីវិញ្ញត្តិគហណវិថី កើតតពីអត្ថគ្គហណវិថី ដោយ

ដឹងន័យរបស់សទ្ទារម្មណ៍នោះ គឺ ដឹងថា “គេហៅយើង” ជា បញ្ញត្តារម្មណ៍ ។

មានរូបវិថី ដូច្នេះ គឺ ន. ទ. ម. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ.

៧. អធិប្បាយគហណវិថី កើតតពីវចីវិញ្ញត្តិគ្គហណវិថី រមែងដឹងបញ្ញត្តារម្មណ៍នោះ គឺ ដឹងសេចក្តីថា “អ្នកនោះ ហៅយើងឱ្យចូលទៅរក” ជាបញ្ញត្តារម្មណ៍ ។ មានរូបវិថី ដូច្នេះ គឺ ន. ទ. ម. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ.

ចប់ បរមត្ថទីបនីដីកា

សុបិនវិថី

សុបិនវិថី គឺ ជាវិថីនៃការយល់សប្តិ កើតឡើងក្នុងខណៈដែលដេកលក់មិនស្កិទ្ធ វិថីនេះ ជាកាមជវនវិថី ប្រព្រឹត្តទៅតាមផ្លូវមនោទ្វារប៉ុណ្ណោះ មិនកើតតាមបញ្ចទ្វារឡើយ ព្រោះព្រះបាលីក្នុងគេរសកណ្ឋដីកាថា "**សុបិនំ ហិ បស្សន្តោ មនោទ្វារិកេនេវ បស្សតិ ន បញ្ចទ្វារិកេន** : កាលបុគ្គលយល់សប្តិឃើញសុបិន រមែងឃើញដោយចិត្តប្រព្រឹត្តទៅតាមផ្លូវមនោទ្វារប៉ុណ្ណោះ មិនឃើញដោយចិត្តតាមបញ្ចទ្វារឡើយ" ។ ក្នុងអដ្ឋកថាសម្តែងហេតុនៃការយល់សប្តិទុក ៤ យ៉ាង គឺ

១, ធាតុខោភតោ ព្រោះការកម្រើកនៃធាតុ

២, អនុភូតបុព្វតោ ព្រោះធ្លាប់ជួបមក

៣, ទេវតោបសំហារតោ ព្រោះទេវតាចូលទៅបណ្តាលចិត្ត

៤, បុព្វនិមិត្តតោ ព្រោះបុព្វនិមិត្ត

ក្នុងការយល់សប្តិទាំង ៤ នោះ យល់សប្តិ ព្រោះធាតុក្នុងរាងកាយកម្រើកមិនប្រក្រតី មានការឈឺជាដើម ធ្វើឱ្យឃើញ

រូបផ្សេង ៗ មានការដើរ រត់ទៅ ជំពប់ដួល ឬធ្លាក់ពីទីខ្ពស់ជាដើម យល់សប្តិនេះ មិនពិតទេ ។ យល់សប្តិកើតអំពីការនឹកគិតកន្លល់ដល់អារម្មណ៍ដែលធ្លាប់ជួបមក យល់សប្តិទៅដោយចិត្តដែលរវើរវាយផ្សេង ៗ យល់សប្តិនេះក៏មិនពិតដែរ ។ យល់សប្តិកើតអំពីទេវតាចូលទៅបណ្តាលចិត្ត គឺ ទេវតាមកប្រាប់ហេតុល្អ ឬហេតុអាក្រក់ឱ្យដឹងជាមុន បណ្តាលចិត្តឱ្យយល់សប្តិ យល់សប្តិ ដូច្នេះ ពិតខ្លះ មិនពិតខ្លះ, បើទេវតាសម្មាទិដ្ឋិ មានការស្រឡាញ់ អាណិត ប្រាថ្នានឹងសង្គ្រោះ ក៏ប្រាប់វត្ថុដែលពិត បើទេវតាមិច្ឆាទិដ្ឋិ មានការស្អប់ ប្រាថ្នានឹងឱ្យបានទទួលទុក្ខភ័យ ក៏លួងលោមប្រាប់ក្នុងវត្ថុដែលមិនពិត ។ យល់សប្តិព្រោះបុព្វនិមិត្តនោះ រមែងកើតដោយអំណាចនៃកុសលកម្ម ឬអកុសលកម្មដែលធ្វើទុកពីអតីតជាតិ កាលវេលានឹងឱ្យជ្រាបដល់សេចក្តីសុខ ឬទុក្ខក៏នឹងប្រាកដជានិមិត្ត ឱ្យជ្រាបហៅថាបុព្វនិមិត្ត យល់សប្តិនេះ ជាការពិតប្រាកដ ដូចការយល់សប្តិ (សុបិននិមិត្ត) របស់ព្រះនាងសិរិមហាមាយា ទ្រង់សុបិនឃើញ

ដំរីស ដែលជានិមិត្តសំគាល់ក្នុងការបានព្រះឱរសជាដើម ។

តើការយល់សប្តិប្រព្រឹត្តទៅយ៉ាងណា ?

តើបុគ្គលអ្នកយល់សប្តិនោះ ដេកលក់យល់សប្តិ ឬភ្ញាក់យល់សប្តិ ឬថា មិនលក់មិនភ្ញាក់យល់សប្តិ យ៉ាងណា ?

ក្នុងសេចក្តីនេះ មានអធិប្បាយថា បើបុគ្គលដេកលក់យល់សប្តិ ក៏ខុសក្នុងព្រះអភិធម្ម ព្រោះសត្វរមែងដេកលក់ដោយភវង្គចិត្ត ក៏ភវង្គចិត្តនោះ មិនមានរូបនិមិត្តជាអារម្មណ៍ ទាំងមិនមានចិត្តសម្បយុត្តដោយរាគៈជាដើម, ប្រសិនបើបុគ្គលភ្ញាក់យល់សប្តិ ក៏ខុសក្នុងព្រះវិន័យ ព្រោះធ្វើខុសក្នុងខណៈភ្ញាក់ឡើង រមែងត្រូវអាបត្តិ ក្នុងព្រះវិន័យសង្ឃាទិសេសទី ១ ព្រះមានព្រះភាគត្រាស់ថា "ម្នាលភិក្ខុទាំងឡាយ ចេតនា(ក្នុងការយល់សប្តិ)នោះ មានមែន ប៉ុន្តែចេតនានោះ ជាអព្វោហារិក".[១]

---

១. វិន. សង្ឃា. សុក្កវិស្សដ្ឋិ. ២. ២/៧ ។ ក្នុងបរិច្ឆេទទី ៤ នេះមិនមានសម្តែងសុបិនវិធី ដើម្បីឱ្យបរិបូណ៌ទើបកាត់មកពីអដ្ឋកថា និងដីកានៃគេរស

កាលបើដូច្នេះ ការយល់សប្តិ មិនមានឬ,

ការយល់សប្តិមាន តែប្រព្រឹត្តទៅដោយរហ័ស ក្នុងខណៈដែលប្រាកដ ដូចការដេកលក់របស់ស្វា. សេចក្តីនេះសមដូចពាក្យដែលព្រះនាគសេនត្ថេរពោលថា "មហាបពិត្រ អ្នកដេកលក់ដូចស្វារមែងយល់សប្តិ" ពិតណាស់ ការយល់សប្តិនោះ ប្រព្រឹត្តទៅរហ័ស ដូចការដេកលក់របស់ស្វា ព្រោះមានការជ្រៀតជ្រែកដោយចិត្ត មានអកុសលចិត្តជាដើមរឿយ ៗ ទើបចិត្តរបស់គេឡើងចាកភវង្គរឿយ ៗ អ្នកដេកលក់ដូច្នេះ ទើបយល់សប្តិ ។ ហេតុនោះ ការយល់សប្តិ ទើបជាកុសលខ្លះ ជាអកុសលខ្លះ ជាអព្យាកតខ្លះ ក្នុងខណៈណាយល់សប្តិថា បានថ្វាយបង្គំព្រះចេតិយជាដើម ខណៈនោះក៏ជាកុសល ហៅថាកុសលសុបិនវិថី ក៏វិថីនេះ នឹងផុតវិថី ត្រង់ជវនវារៈ ឬ

កណ្ឌ ។ អង្គុ. បញ្ច. ព្រាហ្មណវគ្គ. ៤៥. ៩៦/២២៤ មានសម្តែងសុបិន ៥ យ៉ាង និងសេចក្តីអធិប្បាយក្នុងមនោរថបូរណី ។

តទាលម្ពនវារៈ, បើយល់សប្តិធ្វើបាណាតិបាតជាដើម ជាអកុសលសុបិនវិថី សុបិនវិថីនេះ នឹងផុតត្រង់ជវន ឬតទាលម្ពនៈនុ៎ះឯង, ចំណែកយល់សប្តិដែលជាអព្យាកតវិថីនោះ អារម្មណ៍ដែលយល់សប្តិ នឹងផុតរលត់ត្រង់វោដ្ឋព្វវារៈ ឬជាមោឃវារៈ ។

ក៏យល់សប្តិនេះ ព្រោះមានវត្ថុទុព្វល ទើបមិនអាចនាំបដិសន្ធិរបស់ចេតនាបាន ក៏បើដូច្នេះ ការយល់សប្តិដែលកុសលនិងអកុសលជាទីឧបត្ថម្ភទុក រមែងឱ្យវិបាកបានក៏ពិតមែនហើយ ប៉ុន្តែចេតនាក្នុងការយល់សប្តិ ក៏ជាអព្វោហារិក (ពោលឱ្យប្រាកដមិនបាន) ព្រោះកើតក្នុងទីដែលមិនមែនវិស័យ ។

<u>**អដ្ឋកថា**</u> ពោលថា បុគ្គលដែលយល់សប្តិ មាន ២ ពួក គឺ ពួកបុថុជ្ជន និងព្រះសេក្ខបុគ្គលប៉ុណ្ណោះ ព្រោះមិនទាន់លះវិបល្លាសបាន, ចំណែកព្រះអសេក្ខ បុគ្គលមិនមានវិបល្លាស ទើបមិនយល់សប្តិ ។

អាចារ្យពួកខ្លះពោលថា សត្វនរក ក៏មិនយល់សប្តិ ព្រោះមានតែការសោយទុក្ខវេទនាតែម្យ៉ាង ។

វិថីចិត្តរបស់ទារក

ការកើត (បដិសន្ធិ) របស់សត្វក្នុងគភ៌ គ្រាដំបូងនោះ ចិត្តុប្បាទ និងរូបកលលៈ រមែងកើតព្រមគ្នា. បន្ទាប់ពីនោះ បឋមភវង្គ ក៏កើតឡើង គ្រាបឋមភវង្គរលត់ហើយ តពីនោះ ភវង្គចិត្ត នឹងកើតរលត់ជាប់តគ្នា ទៅដោយអនន្តរប្បច្ច័យ រហូតដល់ភវង្គចលនៈ ភវង្គុបច្ឆេទ, តពីនោះ មនោទ្វារាវជ្ជនៈ ដែលជាចិត្តពិចារណាអារម្មណ៍ តាមផ្លូវមនោទ្វារ ក៏កើតឡើង ពិចារណាអារម្មណ៍ ដែលប្រព្រឹត្តទៅដោយអំណាចនៃតណ្ហា សេចក្តីពេញចិត្តក្នុងភព ត្រាច់ទៅក្នុងអារម្មណ៍នៃជវនដ៏រាបដល់ផុតវិថី នេះជាវិថីដំបូងរបស់សត្វអ្នកមានតណ្ហាដែលនាំទៅកើតក្នុងភពថ្មី (ហៅនោភវនិកាតណ្ហា) ប្រព្រឹត្តទៅតាមមនោទ្វារតែ

ម៉្យាង ។

ចំណែកបញ្ចទ្វារវិថី គឺ ចក្ខុទ្វារវិថី សោតទ្វារវិថី ឃានទ្វារវិថី ជិវ្ហាទ្វារវិថី និងកាយទ្វារវិថីនោះ. កាយទ្វារវិថីកើតឡើងមុន ព្រោះកាយប្រសាទកើតឡើង ព្រមគ្នានឹងបដិសន្ធិ តែសោតទ្វារវិថី និងជិវ្ហាទ្វារវិថី ដែលនឹងកើតឡើងបាននោះ យ៉ាងតិចត្រូវកន្លងសប្តាហ៍ទី ១១ របស់បដិសន្ធិកាលទៅហើយ, ចំណែកចក្ខុទ្វារវិថី និងឃានទ្វារវិថីដែលនឹងកើតឡើង កាលសត្វនោះប្រសូតចេញចាកគភ៌ និងមានការដាក់ក្នុងអារម្មណ៍នោះហើយ ។

ចប់ មនោទ្វារវិថី

ប្រៀបធៀប បញ្ចទ្វារ និងមនោទ្វារ

បញ្ចទ្វារវិថី និងមនោទ្វារវិថី តាមដែលពោលមកនេះ សុទ្ធតែមានវិថី ដែលមានកាមធម៌ជាអារម្មណ៍ មានការប្លែកផ្សេងគ្នា ១៥ ប្រការ តាមន័យរបស់កេចិអាចារ្យ ដូចតទៅនេះ ៖

ការផ្សេងគ្នានៃបញ្ចទ្វារវិថី និងមនោទ្វារវិថី

ល.រ	បញ្ចទ្វារវិថី	មនោទ្វារវិថី
១	មានអតីតភវង្គ	តពីបញ្ចទ្វារមិនមានអតីតភវង្គ
២	មានវិសយប្បវត្តិ ៤ គឺ អតិមហន្តារម្មណ៍ មហន្តារម្មណ៍ បរិត្តារម្មណ៍ អតិបរិត្តារម្មណ៍	មានវិសយប្បវត្តិ ២ គឺ វិភូតារម្មណ៍ និង អវិភូតារម្មណ៍
៣	កើតក្នុងទ្វារ ៥	កើតតែក្នុងមនោទ្វារ
៤	អាស្រ័យវត្ថុ ៥	អាស្រ័យហទយវត្ថុក្នុងបញ្ចវោការភូមិ
៥	មានអារម្មណ៍ ៥ យ៉ាង	មានអារម្មណ៍ ៦ យ៉ាង
៦	មានរូបធម៌ជាអារម្មណ៍	មានរូបធម៌នាមធម៌ និងបញ្ញត្តិជាអារម្មណ៍
៧	មានបរមត្ថ ជាអារម្មណ៍	មានបរមត្ថ និងបញ្ញត្តិជាអារម្មណ៍
៨	មានអារម្មណ៍ជាបច្ចុប្បន្ន	មានបច្ចុប្បន្ន អតីត អនាគត កាលវិមុត្ត ជាអារម្មណ៍
៩	កើតក្នុងកាមបុគ្គល និងរូបបុគ្គលតាមសម គួរ	កើតក្នុងកាមបុគ្គល រូបបុគ្គល និង អរូបបុក្គល តាមសមគួរ
១០	កើតក្នុងកាមភូមិ និងរូបភូមិ តាមសមគួរ	កើតក្នុងកាមភូមិ រូបភូមិ និងអរូបភូមិ តាមសមគួរ

១១	មានវិថីចិត្តមិនលើស ៧ គឺ អាវជ្ជនវិថី១ បញ្ចវិញ្ញាណវិថី១ សម្បដិច្ឆន្នវិថី១ សន្តីរណវិថី១ វោដ្ឋព្វនវិថី១ ជវនវិថី១ តទាលម្ពនវិថី ១	មានវិថីចិត្តមិនលើស ៣ វិថី គឺ មនោទ្វារាវជ្ជនវិថី ១ ជវនវិថី១ តទាលម្ពនវិថី ១
១២	មានចិត្តកើតក្នុងវិថី ១៤ខណ:	មានចិត្តកើតក្នុងវិថី ១០ ខណ:
១៣	មានកាមចិត្តកើត ៥៤	មានកាមចិត្តកើត ៤១ (វៀរទ្វិបញ្ចវិញ្ញាណ ១០, មនោធាតុ ៣)
១៤	កើតតពីភវង្គចិត្ត ១៥ គឺ ឧបេក្ខាសន្តីរណ: ២ មហាវិបាកចិត្ត ៨ រូបាវចរវិបាកចិត្ត ៥	កើតតពីភវង្គចិត្ត ១៩ ដោយថែម អរូបាវចរវិបាកចិត្ត ៤
១៥	មានវេទនា ៥ គឺ សុខវេទនា ១ ទុក្ខវេទនា ១ សោមនស្សវេទនា ១ ទោមនស្សវេទនា១ ឧបេក្ខាវេទនា១	មានវេទនា ៣ គឺ សោមនស្សវេទនា ១ ទោមនស្សវេទនា១ ឧបេក្ខាវេទនា១

ចប់ កាមវិថីនៃបញ្ចទ្វារ និងមនោទ្វារ

អប្បនាវិថី ឬ អប្បនាជវនវារៈ

<u>ក្នុងអដ្ឋយោជនា បឋមភាគ</u>

វិថីនៃអប្បនា ឈ្មោះថា អប្បនាវិថី ។

អប្បនា *មានវិគ្រោះស័ព្ទថា* ***អារម្មណេ អប្បេតិ បវិសតិ អារម្មណករណវសេនាតិ = អប្បនា ឈានំ*** *អប្បនាឈាន ព្រោះអត្ថថា ជិតជិតមាំក្នុងអារម្មណ៍ គឺ ចូលទៅក្នុងអារម្មណ៍ ដោយអំណាចធ្វើឱ្យជាគ្រឿងគ្រែកអររបស់ចិត្ត ។*

ន័យមួយទៀតថា ***សម្បយុត្តធម្មេ អារម្មណំ អប្បេតិ អភិនិរោបេតីតិ = អប្បនា*** *វិតក្កៈណា រមែងជិតជិត គឺ រមែងកប់អារម្មណ៍ទុកក្នុងសម្បយុត្តធម៌ ព្រោះហេតុនោះ វិតក្កៈនោះទើបឈ្មោះថា អប្បនា[១] បានដល់ ដែលមានវិតក្កៈជាប្រធាន ។*

---

១. ***អប្ប*** *មាតុ. ចុះ* ***យុ*** *បច្ច័យ ហើយផ្លាស់ជា* ***អនៈ****. តម្រួត* ***ប*** *លើ* ***ប*** *=* ***ប្ប*** *សម្រេចរូបជា* ***អប្បនា*** *។*

ចិត្តដែលជិតជិតមាំក្នុងអារម្មណ៍តែមួយ ហៅថា អប្បនាចិត្ត បានដល់ មហគ្គតចិត្ត ២៧ និងលោកុត្តរចិត្ត ៨ ឬ ៤០ គឺ មហគ្គតកុសលចិត្ត ៩ មហគ្គតវិបាកចិត្ត ៩ មហគ្គតកិរិយាចិត្ត ៩ លោកុត្តរចិត្ត ៨ ឬ ៤០

អប្បនាចិត្តឡើងកាន់វិថីក្នុងមនោទ្វារ (មហគ្គតវិបាកចិត្ត ៩) ហៅថា អប្បនាវិថី ឬហៅថា អប្បនាជវនវារៈ ។ ដែលឈ្មោះថា អប្បនាជវនវារៈ ព្រោះវិថីនៃអប្បនានោះផុតអស់ត្រង់ជវន មិនមានតទាលម្ពនកើត ព្រោះមិនជាវិស័យរបស់ខ្លួនអប្បនាវិថី ឬ អប្បនាជវនវិថី បានដល់ ចិត្តទាំងនេះ គឺ

មហគ្គតកុសលចិត្ត ៩ មហគ្គតកិរិយាចិត្ត ៩ លោកុត្តរចិត្ត ៨ ឬ ៤០

អប្បនាវិថីនេះ កើតឡើងតែក្នុងមនោទ្វារប៉ុណ្ណោះ មិនមានការចែកជាវិភូតារម្មណ៍ ឬអវិភូតារម្មណ៍ ដូចក្នុងមនោទ្វារកាមវិថីទេ ព្រោះមានអារម្មណ៍ច្បាស់តែម្យ៉ាង ទើបកើតឡើង បើអារម្មណ៍មិនច្បាស់ ក៏មិនកើតឡើង ។

អប្បនាវិថី មាន ២ យ៉ាង

១. លោកិយអប្បនាវិថី បានដល់ អប្បនាវិថីដែលជាលោកិយ

២. លោកុត្តរអប្បនាវិថី បានដល់ អប្បនាវិថីដែលជាលោកុត្តរ

១, លោកិយអប្បនាវិថី[១]

លោកិយអប្បនាវិថី បានដល់ វិថីដែលមានមហគ្គតចិត្ត ១៨ គឺ មហគ្គតកុសលចិត្ត ៩ និងមហគ្គតកិរិយាចិត្ត ៩ ដែលកើតក្នុងអប្បនាវិថី ។

បណ្ដាមហគ្គតកុសលចិត្តទាំង ៩ នោះណាមួយ កាលកើតឡើង រមែងត្រូវអាស្រ័យ មហាកុសលញាណសម្បយុត្តចិត្តកើតឡើងមុន ៣-៤ ខណៈធ្វើកិច្ចទាំងនេះ គឺ ១.បរិកម្ម

---

១. មិស្សកអប្បនាវិថី មាន ៧ គឺ ១.អាទិកម្មិកឈានវិថី ២.ឈានសមាបត្តិវិថី ៣.បាទកឈានវិថី ៤.អភិញ្ញាវិថី ៥.មគ្គវិថី ៦.ផលសមាបត្តិវិថី ៧.និរោធសមាបត្តិវិថី ។

២.ឧបចារ ៣.អនុលោម ៤.គោត្រភូ តពីនោះ មហគ្គតកុសលចិត្តណាមួយ ទើបកើតឡើង ។ បណ្ដាមហគ្គតកិរិយាចិត្តទាំង ៩ នោះ ណាមួយ កាលកើតឡើង រមែងត្រូវអាស្រ័យ មហាកិរិយាញាណសម្បយុត្តចិត្តកើតឡើងមុន ៣-៤ ខណៈ ដូចគ្នាហើយមហគ្គតកិរិយាចិត្តណាមួយ ក៏កើតឡើង ។

លោកិយអប្បនាវិថី មាន ២ គឺ អាទិកម្មិកឈានវិថី ១ ឈានសមាបត្តិវិថី ១

ក្នុងអប្បនាវិថីទាំង ២ នោះ ព្រះយោគាវចរបម្រើនសមថកម្មដ្ឋាន ដែលអាចឱ្យកើតឈានបាន មាន ៣០ មានបឋវីកសិណជាដើម[១] ឈានដែលលោកធ្វើឱ្យកើតឡើង ក្នុងគ្រាដំបូង មានត្រឹមតែខណៈចិត្ត ១ ប៉ុណ្ណោះ ហៅថា អាទិកម្មិកឈានវិថី សូម្បីលោកិយអប្បនាដែលនៅសល់ មានទុតិយជ្ឈាន

---

១. កសិណ១០ អសុភ១០ អានាបានស្សតិ ១ កាយគតាសតិ១ អប្បមញ្ញា ៤ អរូបឈាន ៤ ។

ជាដើម ហូតដល់នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនជ្ឈានដែលបាន គ្រាដំបូង ហៅថា អាទិកម្មិកឈានវិថី ។ ចំណែកព្រះយោគីអ្នក ជំនាញ ក្នុងឈានដោយវសី ៥ អាចចូលក្នុងឈានតាមដែល កំណត់ទុក ហៅថា ឈានសមាបត្តិវិថី ។

ក្នុងអប្បនាវិថីទាំង២ នោះ អាទិកម្មិកឈានវិថី មាន២គឺ

១. អាទិកម្មិកឈានវិថីរបស់មន្ទបុគ្គល (មានបញ្ញាតិច)

២. អាទិកម្មិកឈានវិថីរបស់តិក្ខបុគ្គល (មានបញ្ញាច្រើន)

រូបភាព អាទិកម្មិកឈានវិថីរបស់មន្ទបុគ្គលជាទន្ធាភិញ្ញា (ត្រាស់ដឹង យឺត) មានកាមជវនកើត ៤ ខណៈ មាន ៦ វិថី ដូចតទៅនេះ គឺ ៖

១. ភវង្គចលនៈ ១ ខណៈ ផុតវិថី

២. ភវង្គុបច្ឆេទ ១ ខណៈ ផុតវិថី

៣. មនោទ្វារាវជ្ជនៈ ១ ខណៈ ជាវិថីទី ១

៤. បរិកម្ម ១ ខណៈ ជាវិថីទី ២

៥. ឧបចារៈ ១ ខណៈ ជាវិថីទី ៣

៦. អនុលោម ១ ខណៈ ជាវិថីទី ៤

៧. គោត្រភូ ១ ខណៈ ជាវិថីទី ៥

៨. ឈាន ១ ខណៈ ជាវិថីទី ៦

ភវង្គបាតចិត្ត ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងក្រសែនៃភវង្គ

រូបវិថីអាទិកម្មិកឈានវិថីរបស់តិក្ខបុគ្គលជាខិប្បាភិញ្ញា (ត្រាស់ដឹងរហ័ស) មានកាមជវនៈ កើត ៣ ខណៈ (មិនមានបរិកម្ម) មានវិថីកើតបាន ៥ វិថី ដូច្នេះ គឺ

១. ភវង្គចលនៈ ១ ខណៈ ផុតវិថី

២. ភវង្គុបច្ឆេទ ១ ខណៈ ផុតវិថី

៣. មនោទ្វារាវជ្ជនៈ ១ ខណៈ ជាវិថីទី ១

៤. ឧបចារៈ ១ ខណៈ ជាវិថីទី ២

៥. អនុលោម ១ ខណៈ ជាវិថីទី ៣

៦. គោត្រភូ ១ ខណៈ ជាវិថីទី ៤

៧. ឈាន ១ ខណៈ ជាវិថីទី ៥

ភវង្គបាតចិត្ត ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងក្រសែនៃភវង្គ

អធិប្បាយ ភាពវិថីចិត្ត

មុនឈានចិត្តនឹងកើតឡើងនោះ ព្រះយោគាវចរ រមែងចម្រើនសមថភាវនា ជរាបចិត្តមានកម្លាំង ដែលអាចធ្វើឱ្យភវង្គតាំងនៅ មិនបានញ័រទៅដោយអំណាចនៃឈានភាវនា ដាច់ចាកពីអារម្មណ៍ (ភវង្គុបច្ឆេទ)ហើយ. តពីនោះ មនោទ្វារាវជ្ជនៈកើតឡើងធ្វើអាវជ្ជនកិច្ច. តពីនោះ ចិត្ត ៨ គឺ មហាកុសល ៤ មហាកិរិយា ៤ ដែលជាញាណសម្បយុត្តណាមួយ ធ្វើកាមជវន ៤ ខណៈ ឬ ៣ ខណៈ តាម សមគួរដល់បុគ្គល ដូច្នេះ គឺ

ខណៈទី ១ ឈ្មោះថា បរិកម្ម ព្រោះជាភាវនាធ្វើដោយជុំវិញរបស់អប្បនា គឺ តាក់តែងអប្បនា បានដល់ ចិត្ត ៨ ដែលកើតឡើងមុន តាមដែលពោលហើយនោះ ។

ខណៈទី ២ ឈ្មោះថា ឧបចារៈ ព្រោះប្រព្រឹត្តទៅជិតអប្បនា ឬឈ្មោះថា ឧបចារៈ ព្រោះអត្ថថា ត្រាច់ទៅដល់អប្បនា ។

ខណៈទី ៣ ឈ្មោះថា អនុលោម ព្រោះអនុគ្រោះដល់បរិកម្ម សូម្បីក្នុងកាលខាងដើម និងដល់អប្បនាខាងលើ ។

ខណៈទី ៤ ឈ្មោះថា គោត្រភូ ព្រោះគ្របសង្កត់បរិត្តគោត្រ(គោត្រកាម) និងព្រោះញុំាងមហគ្គតគោត្រឱ្យកើតឡើង ។

ខណៈទី ៥ ឈ្មោះថា ឈាន គឺ កាលគោត្រភូរលត់ហើយ ឈានចិត្តក៏កើតឡើង ដោយរសអារម្មណ៍ត្រឹមតែ ១ ខណៈ ហើយក៏ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងក្រសែនៃភវង្គ(ភវង្គបាត) ។

ឈាន ស័ព្ទ មានវចនត្ថៈថា **អាលម្ពនំ ឈាយតីតិ** = **ឈានំ** ធម្មជាតិណា រមែងសម្លឹងអារម្មណ៍ ព្រោះហេតុនោះ ធម្មជាតិនោះ ទើបឈ្មោះថា ឈាន បានដល់ ការសម្លឹងអារម្មណ៍ មានវិតក្កៈជាដើម ។

ន័យម្យ៉ាងទៀតថា **បច្ចនិកេ ឈាបេតីតិ = ឈានំ** ដែលឈ្មោះថា ឈាន ព្រោះអត្ថថា ដុតធម៌ដែលជាសត្រូវ ។

ឈានសមាបត្តិវិថី

ឈានសមាបត្តិវិថី បានដល់ វិថីចិត្តរបស់ព្រះយោគីបុគ្គលដែលចូលឈានសមាបត្តិ ដើម្បីសោយសេចក្ដីសុខកើតពីឈានដែលខ្លួនបានហើយ ឈានសមាបត្តិវិថីនេះ ដូចគ្នានឹងអាទិកម្មិកឈានវិថី ផ្សេងគ្នាត្រង់អាទិកម្មិកឈានវិថីកើតឡើងត្រឹមតែមួយខណៈចិត្ត ហើយចិត្តក៏ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងភវង្គ ចំណែកឈានសមាបត្តិវិថីនេះ ឈានចិត្តអាចកើតឡើងច្រើន ឬតិចស្រេចហើយតែអ្នកសម្រេចនោះអាចចូលបាន និងតាមកម្លាំងដែលបានអធិដ្ឋានទុក មិនអាចកំណត់បាន ព្រោះឈានសមាបត្តិវិថីនេះអាចកើតបានច្រើន ។

ចប់ លោកិយអប្បនាវិថី

២_លោកុត្តរអប្បនាវិថី

លោកុត្តរអប្បនាវិថី បានដល់ វិថីចិត្តដែលជាលោកុត្តរឈាន ជាវិថីចិត្តរបស់ព្រះអរិយបុគ្គលដែលបានឈាន ចំណែកវិថីចិត្តរបស់ព្រះអរិយបុគ្គល ដែលមិនបានឈាន ហៅថាលោកុត្តរវិថី ។

លោកុត្តរចិត្ត គឺ ចិត្តដែលជាលោកុត្តរ មាន ៨ បានដល់ មគ្គចិត្ត ៤ ផលចិត្ត ៤ ។ ដោយពិស្តារ លោកុត្តរចិត្តមាន ៤០ គឺ មគ្គចិត្ត ២០ ផលចិត្ត ២០. ចិត្តទាំង ៤០ នេះជារបស់ព្រះអរិយបុគ្គលដែលបានឈាន ។

លោកុត្តរចិត្ត មានវចនត្ថៈថា **លោកុត្តរញ្ច តំ ចិត្តញ្ចាតិ = លោកុត្តរចិត្តំ** លោកុត្តរនោះជាចិត្ត ទើបឈ្មោះថា លោកុត្តរចិត្ត ។

លោកុត្តរវិថី មាន ២ យ៉ាង

១-មគ្គវិថី បានដល់ វិថីចិត្តដែលចូលដល់មគ្គចិត្ត

២-ផលសមាបត្តិវិថី បានដល់ វិថីចិត្តរបស់ព្រះអរិយ ដែលចូលផលសមាបត្តិ ។

បណ្ដាវិថីទាំង ២ នោះ មគ្គវិថី មាន ២ ប្រភេទ គឺ មគ្គវិថីរបស់មន្ទបុគ្គល មគ្គវិថីរបស់តិក្ខបុគ្គល ។

មគ្គវិថីរបស់មន្ទបុគ្គល មានវិថីកើតបាន ៧ វិថី ។

វិថីរបស់មន្ទបុគ្គល ជាអ្នកត្រាស់ដឹងយឺត គឺ

១. ភវង្គចលនៈ ១ ខណៈ ផុតវិថី

២. ភវង្គុបច្ឆេទ ១ ខណៈ ផុតវិថី

៣. មនោទ្វារាវជ្ជនៈ ១ ខណៈ ជាវិថីចិត្តទី ១

៤. បរិកម្ម ១ ខណៈ ជាវិថីចិត្តទី ២

៥. ឧបចារៈ ១ ខណៈ ជាវិថីចិត្តទី ៣

៦. អនុលោម ១ ខណៈ ជាវិថីចិត្តទី ៤

៧. គោត្រភូ ១ ខណៈ ជាវិថីចិត្តទី ៥

៨. មគ្គ ១ ខណៈ ជាវិថីចិត្តទី ៦

៩-១០. ផល ២ ខណៈ ជាវិថីចិត្តទី ៧

ភវង្គបាត ចិត្តប្រព្រឹត្តទៅក្នុងក្រសែនៃភវង្គ

ភាពវិថីរបស់តិក្ខបុគ្គល អ្នកត្រាស់ដឹងរហ័ស

១. ភវង្គចលនៈ ១ ខណៈ ចិត្តផុតវិថី

២. ភវង្គុបច្ឆេទ ១ ខណៈ ចិត្តផុតវិថី

៣. មនោទ្វារាវជ្ជនៈ ១ ខណៈ ជាវិថីទី ១

៤. ឧបចារៈ ១ ខណៈ ជាវិថីទី ២

៥. អនុលោម ១ ខណៈ ជាវិថីទី ៣

៦ គោត្រភូ ១ ខណៈ ជាវិថីទី ៤

៧ មគ្គ ១ ខណៈ ជាវិថីទី ៥

៨-១០ ផល ៣ ខណៈ ជាវិថីចិត្តទី ៦

ភវង្គបាត ចិត្តផុតវិថី ។

អធិប្បាយ មគ្គវិថី

កាលព្រះយោគាវចរ ចម្រើនវិបស្សនាមានកម្លាំងតាំងពីឧទយព្វយានុបស្សនាញាណ ដរាបដល់សង្ខារុបេក្ខាញាណ គឺញាណដាក់ចិត្តព្រងើយក្នុងសង្ខារ ។ ញាណដែលឈ្មោះថាសង្ខារុបេក្ខា ព្រោះឃើញនាមរូបមិនទៀង បង្គាប់មិនបានថា ជាទុក្ខ, ឃើញការសន្សំកម្មឱ្យកើតទៀតថា ជាទុក្ខ, ឃើញគតិទាំង ៥ ថា ជាទុក្ខ, ឃើញបដិសន្ធិថា ជាទុក្ខ, ឃើញការកើតឡើងនៃខន្ធថា ជាទុក្ខ, ឃើញការកើតឡើងនៃផលរបស់កម្ម... ឃើញជាតិ... និងឃើញជរាជាដើមថា ជាទុក្ខ, ទើបកើតការនឿយណាយ ជាអ្នកប្រាថ្នាដើម្បីនឹងឱ្យផុតទៅ ទើបមនសិការព្រះត្រៃលក្ខណ៍នោះដដែល ៗទៀត ក្នុងញាណដាក់ចិត្តព្រងើយចំពោះសង្ខារទាំងឡាយ មុនពេលមគ្គវិថីនឹងកើតឡើងនោះ ភវង្គក៏ញ័រ តាំងនៅមិនបានដោយអំណាចនៃមគ្គភាវនា កាលភវង្គដាច់ពីអារម្មណ៍ដើម ហើយតពីនោះ មនោទ្វារាវជ្ជនៈឡើងកាន់

វិថីមគ្គ ធ្វើអាវជ្ជនកិច្ចពិចារណាត្រៃលក្ខណ៍ជាអារម្មណ៍ កាលមនោទ្វារាវជ្ជនៈរលត់ហើយ មហាកុសល ៤ ណាមួយ ធ្វើកាមជវ័ន ៤ ត្រាច់ ទៅ ៤ ខណៈខ្លះ ៣ ខណៈខ្លះ តាមសមគួរដល់អ្នកដែលត្រាស់ដឹង ដូច្នេះ គឺ

ខណៈទី ១. បរិកម្ម ដែលហៅថា បរិកម្ម ព្រោះបរិកម្មរបស់មគ្គ ឬតាក់តែងមគ្គឱ្យកើត ដែលមានត្រៃលក្ខណ៍ជាអារម្មណ៍ ។

ខណៈទី ២. ឧបចារៈដែលហៅថា ឧបចារៈ ព្រោះអត្ថថាត្រាច់ទៅជិត, ពិតមែន សូម្បីធម៌ដែលមិនជិតពេក មិនប្រព្រឹត្តទៅឆ្ងាយពេក ក៏ឈ្មោះថា ត្រាច់ទៅជិតដូចគ្នា ។

ខណៈទី ៣. អនុលោមដែលហៅថា អនុលោម ព្រោះបណ្តោយតាម គឺ ជាធម៌សង្គ្រោះដល់សច្ចៈទាំងខាងដើម ទាំងខាងចុង ដោយមានព្រះត្រៃលក្ខណ៍នោះឯងជាអារម្មណ៍ ។

ខណៈទី ៤. គោត្រភូ ដែលហៅថា គោត្រភូ ព្រោះ

ជាញាណគ្របសង្កត់គោត្របុថុជ្ជន ឱ្យកើតលោកុត្តរគោត្រ

គោត្រភូ មានវចនត្ថៈថា **បុថុជ្ជនគោត្តំ អភិភវតិ លោកុត្តរគោត្តំ ភាវេតីតិ = គោត្រភូ** : ញាណណា រមែងគ្របសង្កត់គោត្របុថុជ្ជន ឱ្យកើតលោកុត្តរគោត្រ ព្រោះហេតុនោះ ញាណនោះ ទើបឈ្មោះថា គោត្រភូ[១] ។ គោត្រភូញាណនេះ មានព្រះនិព្វានជាអារម្មណ៍ រមែងដូចជាអាវជ្ជនរបស់មគ្គ ទើបមិនមានការប្រហារកិលេស ព្រោះនៅមិនទាន់បានធ្វើកិច្ចរបស់មគ្គ ។

ខណៈទី ៥ មគ្គ កាលគោត្រភូរលត់ហើយ មគ្គចិត្តមួយក៏កើតឡើង ដោយតោងយកព្រះនិព្វានជាអារម្មណ៍ ធ្វើកិច្ចក្នុងអរិយសច្ចៈ ៤ ក្នុងខណៈជាមួយគ្នា គឺ កំណត់ដឹងទុក្ខសមុទយៈ

---

១. ក្នុងបុគ្គលប្បញ្ញត្តិថា ហៅថា គោត្រភូបុគ្គល ព្រោះឈានកន្លងញាណរបស់បុថុជ្ជនជាដើម ។

ធ្វើនិរោធឱ្យច្បាស់ ញ៉ាំងមគ្គឱ្យកើតទម្លាយអនុស័យកិលេស ដែលដេកនៅក្នុងខន្ធសន្តានឱ្យអស់ទៅតាមកម្លាំងរបស់ខ្លួន ។

<u>ក្នុងដីកា</u> ពោលថា ញាណមានសង្ខតៈ ជាអារម្មណ៍ក្តី មានបញ្ញត្តិជាអារម្មណ៍ក្តី មិនអាចកាត់កិលេសដាច់បាន ។

ខណៈទី ៤. ផល កាលមគ្គចិត្តដែលរលត់ហើយ ផលចិត្ត គឺ លោកុត្តរវិបាកមានព្រះនិព្វានជាអារម្មណ៍ កើតឡើងសោយលោកុត្តរផល មិនមានចន្លោះខណ្ឌ មានការស្ងប់ត្រជាក់ជាសន្តិសុខចម្រើន ជាព្រះសោតាបន្នបុគ្គល ។

ក្នុងគាថាធម្មបទ លោកវគ្គ. សរសើរព្រះសោតាបន្នទុកថា ៖

បថព្យា ឯករជ្ជេន សគ្គស្ស គមនេន វា
សព្វលោកាធិបច្ចេន សោតាបត្តិផលំ វរំ ។

សោតាបត្តិផល ជាគុណជាតិដ៏ប្រសើរជាងភាពនៃ

ឯករាជ្យលើផែនដីផង ជាផដំណើរទៅកាន់ឋានសួគ៌ផង ជាផភាពជាធំក្នុងលោកទាំងមូលផង ។

វិថីមគ្គដែលនឹងសម្រេចជាព្រះសកទាគាមី ព្រះអនាគាមី ព្រះអរហន្ត ដូចគ្នានឹងបឋមមគ្គវិថីផ្សេងគ្នា តែគោត្រភូ មគ្គ ៣ ដែលនៅសល់ លោកហៅចិត្ត ដែលកើតមុនមគ្គនោះថា វោទាន ។ ពាក្យថា វោទាន ក្នុងអត្ថយោជនា ទុតិយភាគពោល ថា ***វោទាយតីតិ*** *=* ***វោទានំ*** *ចិត្តណា រមែងផូរផង់ គឺ បរិសុទ្ធិ ព្រោះហេតុនោះ ចិត្តនោះ ទើបឈ្មោះថា វោទាន ។*

ផលសមាបត្តិ មាន ៤ ប្រភេទ

១ ផលសមាបត្តិរបស់ព្រះសោតាបន្ន

២ ផលសមាបត្តិរបស់ព្រះសកទាគាមី

៣ ផលសមាបត្តិរបស់ព្រះអនាគាមី

៤ ផលសមាបត្តិរបស់ព្រះអរហន្ត

ផលសមាបត្តិនីមួយ ៗ មាន ៥ យ៉ាង ដោយអំណាចនៃឈាន ៥ មានបឋមជ្ឈានជាដើម ទើបជាផលចិត្ត រួម ២០ ។ ផលសមាបត្តិវិថីនេះ កើតបានក្នុងរូបភូមិ កាមភូមិ តែក្នុងអរូបភូមិ មិនមានសោតាបត្តិផលវិថី ក្នុងសុទ្ធាវាសភូមិមិនមានសោតាបត្តិផលវិថី និងមិនមានសកទាគាមិផលវិថីកើតឡើង ព្រោះជាភូមិរបស់ព្រះអនាគាមី ។

ក្នុងផលសមាបត្តិវិថីនោះ ឧបចារសមាធិជវនៃដែលកើតឡើង ៣ ឬ ៤ ខណៈ ហៅថា អនុលោមញាណរបស់ផលសមាបត្តិ មិនហៅថា គោត្រភូ សូម្បីក្នុងគម្ពីរមហាបដ្ឋាន ក៏ព្រះសម្ពុទ្ធត្រាស់ថា "អនុលោមរបស់ព្រះអរហន្ត (ជាបច្ច័យ) នៃផលសមាបត្តិ ដោយអនន្តរប្បច្ច័យ,[១] អនុលោមរបស់ពួកសេក្ខបុគ្គល (ជាបច្ច័យ) នៃផលសមាបត្តិ ដោយអនន្តរប្បច្ច័យ"[២]

១.២. អភិ. បដ្ឋា. កុសលត្តិកៈ. ៩៤. ៥០៦/២៤២, ៥០៩/២៤៣ ។

ដូច្នេះ ៗ អនុលោម ៣ ឬ ៤ ជវនៈនោះ មានសង្ខារជាអារម្មណ៍ផ្សេងអំពីមគ្គវិថី អាវជ្ជនរបស់មគ្គចិត្ត គឺ គោត្រភូ មានព្រះនិព្វានជាអារម្មណ៍ ព្រោះក្នុងមគ្គវិថី ជាវិថីធ្វើឱ្យសត្វផុតទុក្ខ ចំណែកផលសមាបត្តិវិថី ជាវិថីរបស់ព្រះអរិយៈដែលពួនសម្ងំ ដើម្បីនៅជាសុខ. ក្នុងបច្ចុប្បន្នភពនេះប៉ុណ្ណោះ ផលចិត្តក្នុងមគ្គវិថីនោះ មិនហៅថា ផលសមាបត្តិ ព្រោះមិនមានបរិកម្មនឹងផលចិត្តនោះកើតឡើង ២ ឬ ៣ ខណៈ ដោយអំណាចអានុភាពនៃមគ្គ តែផលសមាបត្តិនេះ មិនជាប់នឹងអរិយមគ្គ ព្រោះមានបរិកម្ម ដោយចំពោះទើបកើតឡើង ផលសមាបត្តិ ក៏គឺផលជវនៈដែលកើតតជាប់គ្នាទុំះឯង ៗ

<u>ក្នុងវិសុទ្ធិមគ្គ</u> ពោលថា ៖

ព្រះអរិយសាវកដែលប្រាថ្នានឹងចូលផលសមាបត្តិ ទៅកាន់ទីពួនសម្ងំហើយ ទើបពិចារណានូវសង្ខារទាំងឡាយ ដោយ

អំណាចវិបស្សនាញាណ ៩ មានឧទយព្វយានុបស្សនាជាដើម ក្នុងលំដាប់នៃវោទានដែលមានសង្ខារជាអារម្មណ៍ ចិត្តរបស់ព្រះអរិយសាវកអ្នកមានវិបស្សនាញាណ ដែលប្រព្រឹត្តទៅដោយលំដាប់នោះ ក៏ដល់និរោធ គឺ មានព្រះនិព្វានជាអារម្មណ៍ ដោយអំណាចនៃផលសមាបត្តិ ។ ដល់និរោធ គឺ ដល់ព្រះនិព្វានយ៉ាងណាមួយ ក្នុង ៣ គឺ អនិមិត្តនិព្វាន អប្បណិហិតនិព្វាន សុញ្ញតនិព្វាន ។ មុននឹងចូលផលសាមត្តិ ត្រូវអធិដ្ឋាន ឱ្យផលសមាបត្តិតាំងនៅតាមប្រាថ្នាសិន ។

ផលសមាបត្តិវិថី ដូច្នេះ គឺ

ភ. ន. ទ. ម. អនុ. អនុ. អនុ. អនុ. អនុ. អនុ. អនុ. ភ.

អធិប្បាយ រូបវិថីក្នុងផលសមាបត្តិនោះ

ភវង្គដើម និងក្រោយ បានដល់ តិហេតុកភវង្គ ១៣ វិថីចិត្តរាប់តាំងពីមនោទ្វារាវជ្ជនៈ រហូតដល់អនុលោមចិត្តចុង

ក្រោយ អនុលោម ៤ ខណៈ គឺ ឧបចារសមាធិ ៤ ខណៈ នេះ ក្នុងវិសុទ្ធិមគ្គហៅថា គោត្រភូ ដែលមានសង្ខារជាអារម្មណ៍ ខ្លះ ហៅថា អនុលោមញាណខ្លះ ដែលផ្សេងពីគោត្រភូរបស់មគ្គ ដែលមាននិព្វានជាអារម្មណ៍ អនុលោមនេះ មានត្រៃលក្ខណ៍យ៉ាង ណាមួយជាអារម្មណ៍ ។

ចំណែកផលជវ័ន (ផលសមាបត្តិ) ដែលមានព្រះ និព្វានជាអារម្មណ៍ រមែងកើតបន្តគ្នាទៅច្រើន ៗ ប្រមាណមិន បាន សម្រាប់ព្រះអរិយបុគ្គលដែលត្រាស់ដឹងយឺត (មន្ទបុគ្គល) អនុលោមកើតឡើង ៤ សម្រាប់ព្រះអរិយបុគ្គលដែលត្រាស់ដឹង រហ័ស(តិក្ខបុគ្គល) អនុលោមកើតឡើង ៣ ខ្លះ តពីនោះទៅ ក៏ជាផលជវ័ន កើតបន្តគ្នាទៅ ដរាបដល់អស់វេលាដែលបាន អធិដ្ឋានទុក តពីនោះចិត្ត នឹងប្រព្រឹត្តទៅជាភវង្គតាមដើម ។

ចប់ លោកុត្តរវិថី

អប្បនាជវនវារៈ មានវេទនា ២

១. សោមនស្សអប្បនា បានដល់ អប្បនាជវនៈ ដែលកើតព្រមនឹងសោមនស្សវេទនា

២. ឧបេក្ខាអប្បនា បានដល់ អប្បនាជវនៈដែលកើតព្រមនឹងឧបេក្ខាវេទនា ។

អប្បនាវិថីទាំង ២ គឺ លោកិយអប្បនាវិថី (ឬហៅថា លោកិយអប្បនាជវនវារៈ) ១ លោកុត្តរអប្បនាវិថី (ឬហៅថា លោកុត្តរអប្បនាជវនវារៈ) ១ ទាំង ២ វិថីនេះ កាលចែកដោយវេទនា រមែងបានសោមនស្សវេទនា និងឧបេក្ខាវេទនា ដូចសង្គហគាថាទី ៥ ពោលថា ៖

សង្គហគាថា

៥. ទ្វត្តឹស សុខបុញ្ញម្ហា   ទ្វាទសោបេក្ខកា បរំ
សុចិត្តក្រិយាតោ អដ្ឋ   ច សម្ភោន្តិ ឧបេក្ខកា ។

សោមនស្សអប្បនាជវនៈ ៣២ កើតអំពីមហាកុសលសោមនស្សញាណសម្បយុត្ត ២. ឧបេក្ខាអប្បនាជវនៈ

១២ កើតអំពីមហាកុសលឧបេក្ខាញាណសម្បយុត្ត ២. សោមនស្សអប្បនាកិរិយាចិត្ត ៨ កើតអំពីមហាកិរិយាសោមនស្សញាណសម្បយុត្ត ២. ឧបេក្ខាអប្បនាជវន ៦ កើតអំពីមហាកិរិយាឧបេក្ខាញាណសម្បយុត្ត ២ ។

អធិប្បាយ សង្គហគាថា

១. កាលមហាកុសលសោមនស្ស មានញាណសម្បយុត្ត ជវន ២ ធ្វើកិច្ច បរិកម្ម ឧបចារៈ អនុលោម គោត្រភូ(ឬវោទាន) តាមលំដាប់ហើយ សោមនស្សអប្បនាជវន ៣២ រមែងកើតបន្ត គឺ

-បឋម ទុតិយ តតិយ ចតុត្ថជ្ឈានកុសល (លោកិយអប្បនា) ៤, មគ្គចិត្ត ៤ ប្រកបដោយសោមនស្សឈាន ៤ (លោកុត្តរ) ១៦, ផលចិត្តខាងក្រោម ៣ ប្រកបដោយសោមនស្សឈាន ៤ ជា ១២, រួមទាំងអស់ ៤ + ១៦ + ១២ = ៣២

២. កាលមហាកុសលឧបេក្ខាញាណសម្បយុត្តជវន ២

ធ្វើកិច្ចហើយ ឧបេក្ខាអប្បនាជវនៈ ១២ រមែងកើតបន្ត គឺ ៖

រូបាវចរកុសលចិត្តក្នុងបញ្ចមជ្ឈាន (លោកិយអប្បនា)១

អរូបាវចរកុសលចិត្ត (លោកិយអប្បនា) ៤

មគ្គចិត្ត ៤ ក្នុងបញ្ចមជ្ឈាន (លោកុត្តរអប្បនា) ៤

ផលចិត្តខាងក្រោម ៣ ក្នុងបញ្ចមជ្ឈាន (លោកុត្តរអប្បនា) ៣

៣. កាលមហាកិរិយាសោមនស្សញ្ញាណសម្បយុត្តជវនៈ មាន ២ ធ្វើកិច្ច សោមនស្សអប្បនាជវនៈដែលជាកិរិយាចិត្ត ៨ រមែងកើតបន្ត ។

សោមនស្សអប្បនាជវនៈដែលជាកិរិយាចិត្ត ៨ គឺ

-រូបាវចរកិរិយាជវនៈក្នុងសោមនស្សឈាន(លោកិយអប្បនា)៤,

-អរហត្តផលក្នុងសោមនស្សឈាន(លោកុត្តរអប្បនា) ៤

៤. កាលមហាកិរិយាឧបេក្ខាញាណសម្បយុត្តជវនៈ ២ ធ្វើកិច្ចហើយ ឧបេក្ខាអប្បនាជវនៈ ៦ រមែងកើតបន្ត ។ ឧបេក្ខា

អប្បនាជវនចិត្ត ៦ គឺ ៖

រូបាវចរកិរិយាក្នុងបញ្ចមជ្ឈាន (លោកិយអប្បនា) ១

អរូបាវចរកិរិយាចិត្ត (លោកិយអប្បនា) ៤

អរហត្តផលក្នុងបញ្ចមជ្ឈាន (លោកុត្តរអប្បនា) ១

ព្រះអនុរុទ្ធាចារ្យកាលចែកអប្បនាជវនចិត្ត ៥៨ (មហគ្គតកុសលកិរិយា ១៨ លោកុត្តរ ៤០) តាមសង្គហគាថាទី ៥ នោះ ហើយ ដើម្បីឱ្យអត្ថនោះ វិចិត្រក្រៃលែងឡើង ទើបចែកអប្បនាជវនចិត្ត ៥៨ នេះឯង ដោយបុគ្គល ដូចសង្គហគាថាទី ៦ ថា ៖

សង្គហគាថា

៦ បុថុជ្ជនានំ សេក្ខានំ កាមបុញ្ញតិហេតុតោ

តិហេតុកាមក្រិយាតោ វីតរាគានមប្បនា ។

អប្បនាជវនចិត្ត (៤៤) របស់តិហេតុកបុថុជ្ជន និង របស់ផលសេក្ខបុគ្គល ៣ ពួក កើតបន្ទាប់ពីតិហេតុក

កាមាវចរកុសល ៤. អប្បនាជវន១៤ របស់លោកអ្នក ប្រាសចាករាគៈ រមែងកើតពីតិហេតុកកាមាវចរកិរិយា៤ ។

អធិប្បាយ សង្គហគាថាទី ៦

កាលតិហេតុកបុគ្គល អ្នកបានឈានផល និងផល សេក្ខបុគ្គល ៣ ពួក (ព្រះសោតាបន្ន ព្រះសកទាគាមី ព្រះអនាគាមី អ្នកនៅសិក្សា) ចម្រើនសមថកម្មដ្ឋាន មុននឹងអប្បនាឈានកើតឡើងនោះ រមែងមានមហាកុសលញាណសម្បយុត្ត ៤ ណាមួយកើតឡើងសិន គឺ កើតឡើងធ្វើកិច្ចមានបរិកម្មជាដើមមុន តពីនោះ អប្បនាជវន ៤៤ ណាមួយ រមែងកើតបន្ត គឺ មហគ្គតកុសលចិត្ត (លោកិយអប្បនា) ៩ មគ្គចិត្ត (លោកុត្តរអប្បនា) ២០ ផល ៣ ខាងក្រោម (លោកុត្តរអប្បនា) ១៥ ។

អប្បនាជវនចិត្តរបស់ព្រះខីណាស្រព ដែលប្រាសចាករាគៈនោះ កាលកើតឡើង រមែងមានមហាកិរិយាញាណសម្បយុត្តចិត្ត ៤ ណាមួយ កើតឡើងធ្វើកិច្ច មានបរិកម្មជា

ដើមមុន, តពីនោះ អប្បនាជវន ១៤ របស់លោកណាមួយ ទើបកើតឡើង គឺ មហគ្គតកិរិយាចិត្ត (លោកិយអប្បនា) ៩ អរហត្តផល (លោកុត្តរអប្បនា) ៥ ។

ចប់ អប្បនាជវនវិថី

ប្រៀបធៀប វិថីទាំង ២

ល.រ	កាមវិថី	អប្បនាវិថី
១	ចិត្តមិនជិតជិតក្នុងអារម្មណ៍	មានចិត្តជិតជិតក្នុងអារម្មណ៍
២	មានបញ្ចទ្វារវិថី និងមនោទ្វារវិថី	មានតែមនោទ្វារវិថីប៉ុណ្ណោះ
៣	មានអារម្មណ៍ ៦ គឺ រូបារម្មណ៍ សទ្ទារម្មណ៍ គន្ធារម្មណ៍ រសារម្មណ៍ ផោដ្ឋព្វារម្មណ៍ និង ធម្មារម្មណ៍ ។	មានធម្មារម្មណ៍ទាំងនេះ អាកាសានញ្ចាយតនកុសល ១ កិរិយា ១ អាកិញ្ចញ្ញាយតនកុសល១ កិរិយា ១ សមថនិមិត្តបញ្ញត្តិអារម្មណ៍ និងមានព្រះនិព្វាន ជាអារម្មណ៍ ។
៤	មានអតីត អនាគត បច្ចុប្បន្ន និង កាលវិមុត្ត ជាអារម្មណ៍	មានតែអតីត និងកាលវិមុត្តជាអារម្មណ៍

៥	អាស្រ័យវត្ថុ ៦ កើតឡើង	អាស្រ័យហទយវត្ថុ និងមិនអាស្រ័យហទយវត្ថុកើតឡើង
៦	មនោទ្វារវិថី មាន ២ អារម្មណ៍ គឺវិភូតារម្មណ៍ និងអវិភូតារម្មណ៍	មានតែវិភូតារម្មណ៍
៧	មានតទាលម្ពនកើតបាន	មិនមានតទាលម្ពនកើត
៨	មានជវនកើតមិនហួស ៧ ដង	មានជវនកើតច្រើន តាំងពី ១ ខណៈឡើង
៩	មានវេទនាទាំង ៥	មានសោមនស្ស និងឧបេក្ខាប៉ុណ្ណោះ
១០	មានកុសល អកុសល វិបាក និងកិរិយាចិត្ត កើតបាន	មិនមានអកុសលកើតឡើងឡើយ
១១	មានទាំងសសង្ខារិក និងអសង្ខារិក	មានតែសសង្ខារិកប៉ុណ្ណោះ
១២	មានសម្បយុត្ត ៥ គឺ ទិដ្ឋិសម្បយុត្ត បដិឃសម្បយុត្ត វិចិកិច្ឆាសម្បយុត្ត ឧទ្ធច្ចសម្បយុត្ត និងញាណសម្បយុត្ត	មានញាណសម្បយុត្តតែម្យ៉ាង
១៣	មានសោភណចិត្ត និង អសោភណចិត្ត	មានតែសោភណចិត្តប៉ុណ្ណោះ
១៤	មានតែលោកិយចិត្តតែម្យ៉ាង	មានលោកិយចិត្តផង លោកុត្តរចិត្ត

		ផង
១៥	មានការសន្សំកិលេស និងមាន តទង្គប្បហានតែម្យ៉ាង	មិនមានការសន្សំកិលេស មាន វិក្ខម្ភនប្បហាន និងសមុច្ឆេទប្បហាន
១៦	កើតដល់ ទុគ្គតិ, សុគតិបុគ្គល ទ្វិហេតុក, តិហេតុកបុគ្គល	កើតដល់ តិហេតុកបុគ្គលប៉ុណ្ណោះ
១៧	កើតបាន ៣០ ភូមិ (វៀរ អសញ្ញីសត្វ)	កើតបាន ២៦ ភូមិ (វៀរអបាយ ភូមិ ៤ អសញ្ញីសត្វ)
១៨	មានវិថីចិត្តមិនលើស ៧ គឺ អាវជ្ជនវិថី១ បញ្ចទ្វារវិថី១ សម្បដិច្ឆន្នវិថី១ សន្តីរណវិថី១ វោដ្ឋព្វនវិថី១ ជវនវិថី១ តទាលម្ពនវិថី១	មានវិថីចិត្ត ២ គឺ អាវជ្ជនវិថី១ ជវនវិថី១
១៩	កើតតពីភវង្គចិត្ត ១៩ គឺ ឧបេក្ខាសន្តីរណវិបាក ២ មហាវិបាក ៨ មហគ្គតវិបាក ៩	កើតតពីភវង្គចិត្ត ១៣ គឺ តិហេតុកវិបាក ៤ មហគ្គតវិបាក ៩
២០	មានកាមចិត្តទាំងអស់ កើតបាន ៥៤ គឺ អសោភណចិត្ត ៣០	មានអប្បនាជវនចិត្តកើតបាន ៥៨ គឺ មហគ្គតកុសល ៩ មហគ្គត

	សោភណចិត្ត ២៤	កិរិយា ៩ លោកុត្តរចិត្ត ៤០
២១	ក្នុងវិថីមួយមានអារម្មណ៍តែមួយ	ក្នុងវិថីមួយ មានអារម្មណ៍ច្រើនជាងមួយ
២២	មានកាមជវ័នតែមួយ	ក្នុងជវ័ន មានកាមជវ័ន មហគ្គតជវ័ន លោកុត្តរជវ័ន ។

ចប់ ការប្រៀបធៀបកាមវិថី និងអប្បនាវិថី

បច្ចវេក្ខណវិថី

បច្ចវេក្ខណវិថី ជាវិថីចិត្តដែលពិចារណា ពោលដោយសភាវៈហើយ ការពិចារណា មាន ៣ ប្រភេទ គឺ

១- ការពិចារណាធម៌របស់កល្យាណបុថុជ្ជន

២- ការពិចារណាអង្គឈានរបស់អ្នកមានឈាន

៣- ការពិចារណាមគ្គ ផល និព្វានជាដើម

ក្នុងទីនេះ នឹងពោលដល់ការពិចារណារបស់ព្រះអរិយបុគ្គល ។ កាលព្រះអរិយបុគ្គលបានសម្រេចមគ្គណាមួយហើយ

តពីនោះ ញាណពិចារណា ក៏នឹងកើតឡើងពិចារណា មគ្គ ផល និព្វានជាដើមដែលខ្លួនសម្រេចហើយ សេចក្ដីនេះ សមដូចព្រះតម្រាស់ដែលត្រាស់ថា **“វិមុត្តស្មឹ វិមុត្តមីតិ ញាណំ ហោតិ** កាលបើ ចិត្តនៃភិក្ខុនោះបានផុតស្រឡះហើយ សេចក្ដីដឹងក៏កើតឡើងដល់ភិក្ខុនោះថា ចិត្តរបស់អាត្មាអញផុតស្រឡះហើយ”[១] ។ ញាណនេះ បានដល់ ញាណដែលជាកាមាវចរ ពោលគឺ មហាកុសលញាណសម្បយុត្ត ធ្វើកិច្ចពិចារណាតាមមនោទ្វារ ។

__ក្នុងអភិធម្មត្ថសង្គហៈ__ ពោលថា ៖

ព្រះអរិយបុគ្គល រមែងពិចារណាមគ្គ ផល និព្វាន ពិតប្រាកដ តែការពិចារណាដល់កិលេសដែលលះហើយ និងកិលេសដែលមិនទាន់លះនោះ លោកខ្លះក៏ពិចារណា លោកខ្លះក៏មិនពិចារណា ។

---

១. ទីឃ. សីល. សាមញ្ញផលសូត្រ. ១៤. ១៣៨/២១០ ។

<u>ក្នុងអដ្ឋកថានៃមជ្ឈិមនិកាយ មូលបណ្ណាសក</u> ពន្យល់ថា ៖ ព្រោះជាអ្នកមិនឆ្លាតក្នុងកិលេសបញ្ញត្តិ ដែលគប្បីសម្លាប់ដោយមគ្គ ។

ដូចក្នុងសង្គហគាថាពោលទុកថា ៖

មគ្គំ ផលញ្ច និព្វានំ បច្ចវេក្ខតិ បណ្ឌិតោ
បហីនេ ក្លេសេ សេសេ ច បច្ចវេក្ខតិ វា ន វា ។

បណ្ឌិត រមែងពិចារណា មគ្គ ផល និងនិព្វាន លោកខ្លះ ក៏ពិចារណា កិលេសដែលលះបានហើយ និងកិលេសដែលនៅសល់ លោកខ្លះ ក៏មិនពិចារណា ។

ក្នុងអធិការនេះ ស្តេចសក្យមហានាម ទូលសួរព្រះមានព្រះភាគ ដល់កិលេសដែលមិនទាន់បានលះថា “បពិត្រព្រះអង្គដ៏ចម្រើន ខ្ញុំព្រះអង្គនោះ ទើបមានសេចក្តីត្រិះរិះថា ចុះធម៌អ្វីហ្ន៎ នៅក្នុងសន្តានដែលអាត្មាអញមិនទាន់លះបង់អស់”[១] ដូច្នេះ ។

---

១. មជ្ឈិ. មូល. ចូឡទុក្ខក្ខន្ធសូត្រ. ២០. ២០៩/៣៣៥ ។

ចំណែកព្រះអរហន្ត មិនមានការពិចារណាកិលេសដែលនៅសល់ ព្រោះលោកលះកិលេសទាំងអស់បានហើយ ដូច្នោះបច្ចវេក្ខណញាណទាំងអស់ ទើបមាន ១៩ វារៈ គឺ បច្ចវេក្ខណវិថី ១៥ វារៈរបស់ព្រះសេក្ខបុគ្គលដែលពិចារណាមគ្គ ផល និព្វាន, កិលេសដែលលះហើយ កិលេសដែលនៅសល់, និងរបស់ព្រះអរហន្តដែលពិចារណា មគ្គ ផល និព្វាន, កិលេសដែលលះហើយទៀត ជា ៤ វារៈ រួមជា ១៩ វារៈ ។

ចប់ បច្ចវេក្ខណវិថី

អប្បនាវិថី ៧

អប្បនាវិថី គឺ វិថីចិត្តដែលសម្តែងលោកិយអប្បនា ៥ និងលោកុត្តរអប្បនា ២ យ៉ាង រួមគ្នា ។ ក្នុងអប្បនាវិថីទាំង ២ នោះ លោកិយអប្បនា ៥ គឺ អាទិកម្មិកឈានវិថី ១ ឈានសមាបត្តិវិថី ១ បាទកឈានវិថី ១ អភិញ្ញាវិថី ១ និរោធសមាបត្តិវិថី ១ ។ លោកុត្តរអប្បនា ២ គឺ មគ្គវិថី ១ ផល

សមាបត្តិវិថី ១ ។

បណ្តាអប្បនាវិថីទាំង ៧ នេះ អាទិកម្មិកឈានវិថី ឈានសមាបត្តិវិថី មគ្គវិថី និងផលសមាបត្តិវិថី រួម ៤ វិថីនេះ បានសម្តែងទុកហើយ ដោយសង្ខេប. នៅសល់អប្បនាវិថី ៣ ទៀត ដែលនឹងសម្តែងតទៅ គឺ បាទកវិថី ១ អភិញ្ញាវិថី ១ និរោធសមាបត្តិវិថី ១ ។

១,បាទកឈានវិថី

បាទកឈានវិថី ឈានវិថីដែលជាបាទនៃអភិញ្ញាកើត ហៅថា អភិញ្ញាបាទកឈានវិថី ។ ឈានដែលបានគ្រាដំបូង ហៅថា អាទិកម្មិកឈានវិថី ។ កាលហ្វឹកហាត់ឱ្យឈានដែលខ្លួនបាននេះ កើតការជំនាញ ដោយវសី ៥ ប្រការ ហៅថា ឈានសមាបត្តិ ។

សមាបត្តិមានពាក្យកំណត់សេចក្តីថា **សមាបជ្ជិតព្វាតិ** = **សមាបត្តិ** ធម្មជាតិណាដែលព្រះយោគី គប្បីសម្រេចបានដោយ

ល្អ ព្រោះហេតុនោះ ធម្មជាតិនោះ ទើបឈ្មោះថា សមាបត្តិ, បានដល់ សមាបត្តិ ៣ គឺ ឈានសមាបត្តិ ផលសមាបត្តិ និរោធសមាបត្តិ ។

វសី ៥ ប្រការ គឺ

១- ***អាវជ្ជនវសី*** ជាអ្នកជំនាញក្នុងការនឹក គឺ នឹងនឹកដល់ឈានដែលខ្លួនបានកាលណា ក៏នឹកបានយ៉ាងរហ័ស ។

២- ***សមាបជ្ជនវសី*** ជាអ្នកជំនាញក្នុងការចូលឈាន គឺ អាចចូលឈានដែលខ្លួននឹងបានដោយជំនាញរហ័សមួយរំពេចតែម្តង ។

៣- ***អធិដ្ឋានវសី*** ជាអ្នកជំនាញក្នុងការឱ្យឈានតាំងនៅ គឺ ប្រាថ្នានឹងចូល ក្នុងឈានយូរប៉ុនណា ក៏អធិដ្ឋានឱ្យឈានតាំងនៅយូរប៉ុណ្ណោះ ។

៤- ***វុដ្ឋានវសី*** ជាអ្នកជំនាញក្នុងការចេញចាកឈាន គឺ ត្រូវការនឹងចេញចាកឈានក្នុងវេលាណា ដែលខ្លួនអធិដ្ឋានទុក ក៏ចេញបានក្នុងវេលានោះភ្លាម ។

៥- បច្ចវេក្ខណាវសី ជាអ្នកជំនាញក្នុងការពិចារណា អង្គឈាន គឺ កាលចូលឈានណា មានអង្គឈានណា ក៏អាច ពិចារណាយ៉ាងរហ័សក្នុងឈាននោះ ៗ ។

២, អភិញ្ញាវិថី

ព្រះយោគាវចរអ្នកបានសមាបត្តិ ប្រាថ្នានឹងញ៉ាំង អភិញ្ញាចិត្ត (ចិត្តដែលដឹងវិសេស) ឱ្យកើតឡើង នឹងត្រូវហ្វឹក ហាត់ចិត្តឱ្យកើតការជំនាញ ១៤ ទៀត (ដោយសង្ខេប) គឺ

១-កសិណានុលោមតោ ចូលឈានដោយសម្លឹងកសិណាទៅតាម លំដាប់ច្រើនរយដង

២-កសិណាបដិលោមតោ ចូលឈានដោយសម្លឹងកសិណា បញ្ច្រាសលំដាប់ ច្រើនរយដង

៣-កសិណានុលោមបដិលោមតោ ចូលឈានដោយសម្លឹង កសិណា ទាំងតាមលំដាប់ និងបញ្ច្រាសមកវិញ ច្រើនរយដង

៤-ឈានានុលោមតោ ចូលឈានដោយលំដាប់នៃឈានសមាបត្តិ៩

៥-ឈានបដិលោមតោ ចូលឈានដោយបញ្ច្រាសមកវិញនៃ

ឈានសមាបត្តិ ៩

៦-ឈានានុលោមបដិលោមតោ ចូលឈានទាំងតាមលំដាប់ ទាំងបញ្រ្ចាសមកវិញនៃឈានសមាបត្តិ ៩

៧-ឈានានុក្កន្តិកតោ ចូលឈានសមាបត្តិ ៩ ដោយរំលងទៅតាមលំដាប់នៃឈាន

៨-កសិណុក្កន្តិកតោ ចូលឈានដោយរំលងទៅតាមលំដាប់នៃកសិណ

៩-ឈានកសិណុក្កន្តិកតោ ចូលឈានដោយរំលងទាំងឈានទាំងកសិណទៅតាមលំដាប់

១០-អង្គសង្កន្តិតោ ចូលរូបជ្ឈាន ៥ ដោយផ្លាស់អង្គ

១១-អារម្មណសង្កន្តិតោ ចូលឈានដោយផ្លាស់អារម្មណ៍

១២-អង្គារម្មណសង្កន្តិតោ ចូលរូបជ្ឈាន ៥ ដោយផ្លាស់ទាំងអង្គ ទាំងអារម្មណ៍

១៣-អង្គវវត្ថាបនតោ ចូលឈានដោយកំណត់អង្គឈានសមាបត្តិ ៩

១៤-អារម្មណវវដ្ឋាបនតោ ចូលឈានដោយកំណត់អារម្មណ៍ ឈានសមាបត្តិ ៩ ។

កាលឈានលាភីបុគ្គល ហ្វឹកហាត់ចិត្ត ដើម្បីឱ្យអភិញ្ញាចិត្ត រហូតដល់ជំនាញហើយ កាលប្រាថ្នានឹងញុំាងអភិញ្ញាចិត្ត យ៉ាងណាមួយរមែងបដិបត្តិដូច្នេះ គឺ

១-ចូលរូបាវចរបញ្ចមជ្ឈានមុន ដើម្បីជាបាទនៃអភិញ្ញាចិត្តកើត វិថីចិត្តនេះ ហៅថា បាទកឈានវិថី មានរូបវិថីដូចតទៅនេះ : ភ. ន. ទ. ម. បរិ. ឧប. អនុ. គោ. ឈ. ឈ. ឈ. ឈ. ភ.

២-ចេញចាកបាទកឈាន ហើយអធិដ្ឋានឱ្យអភិញ្ញាយ៉ាងណាកើត វិថីនេះ ជាកាមវិថី មានរូបវិថីដូចតទៅនេះ : ភ. ន. ទ. មនោ. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. ភ.

៣-កាលអធិដ្ឋានហើយ ក៏ត្រឡប់ចូលរូបាវចរឈានដែលជាបាទទៀត (ដូចទីនទី ១)

អធិប្បាយ អភិញ្ញាវិថី

ព្រះយោគាវចរនោះ កាលចូលឈានដែលជាបាទនៃអភិញ្ញាហើយ ចេញចាកឈាននោះហើយ ត្រូវការឱ្យខ្លួនជា ១០០ នាក់ ក៏បរិកម្មថា **សតំ ហោមិ សតំ ហោមិ** (យើងចូរជា ១០០ នាក់ យើងចូរជា ១០០ នាក់) ហើយចូលឈានដែលជាបាទទៀត ចេញពីឈានហើយ ព្រមទាំងចិត្តដែលតាំងទុកនោះឯង លោកក៏ជា ១០០ នាក់ តាមដែលប្រាថ្នា, បើកាលនេះមិនជា ១០០ នាក់ គប្បីធ្វើបរិកម្មហើយចូលឈានក្នុងវារៈទី ២ ចេញហើយ អធិដ្ឋានទៀត ព្រោះក្នុងអដ្ឋកថា សំយុត្តនិកាយពោលទុកថា "ចូល ១ វារៈ ២ វារៈ ក៏គួរ" តែក្នុងមហាដីកាលោកពោលថា "៣ វារៈ ឬច្រើនជាងនោះ ក៏បាន" ព្រោះការចម្រើនអភិញ្ញា ដូចគ្នានឹងការចម្រើនឈាន[1] ។ សូម្បី

១. ឈានដែលជាហេតុឱ្យអភិញ្ញាកើត មាន ២ គឺ បដិបទាសិទ្ធិឈាន និងមគ្គសិទ្ធិឈាន ។

អភិញ្ញាដទៃ ៗ មានទិព្វសោតជាដើម ក៏ន័យនេះ ។

មួយទៀត ក្នុងការអធិដ្ឋាននោះ ចិត្តក្នុងឈានដែលជាបាទ ជាចិត្តដែលសម្បយុត្តដោយរូបាវចរបញ្ចមជ្ឈាន មានបដិភាគនិមិត្តជាអារម្មណ៍ ចំណែកចិត្តដែលបរិកម្មថា "យើងជា ១០០ នាក់" ដែលមានមនុស្សច្រើនជាអារម្មណ៍ អារម្មណ៍ទាំងនោះ ក៏ត្រឹមតែពណ៌ មិនជាបញ្ញត្តិថា ជាមនុស្សពិត ៗ ទើបពោលថា "ចិត្តដែលអធិដ្ឋាននោះ ជាចិត្តមួយប៉ុណ្ណោះ កើតតពីគោត្រភូ ដូចអប្បនាចិត្តដែលពោលហើយក្នុងកាលមុន" ។

រូបអភិញ្ញាវិថីមានដូច្នេះ គឺ ភ. ន. ទ. ម. បរិ. ឧប. អនុ. គោ. អភិ. ភ.

ខណៈដែលអំណាចរបស់អភិញ្ញាចិត្ត កំពុងប្រព្រឹត្តទៅនោះ មនោទ្វារវិថី រមែងកើតបន្តពីអភិញ្ញាវិថីក្នុងមនោទ្វារនោះ ជាកាមវិថី មានជវនជាមហាកុសល ឬមហាកិរិយា តាមសមគួរដល់អ្នកធ្វើអភិញ្ញានោះ ។

លោកិយអភិញ្ញា ៥ យ៉ាង

១-ឥទ្ធិវិធ អភិញ្ញា អភិញ្ញាដែលសម្តែងឫទ្ធិបានផ្សេង ៗ

២-ទិព្វសោត អភិញ្ញា អភិញ្ញាដែលធ្វើឱ្យកើតត្រចៀកទិព្វ

៣-ចេតោបរិយ អភិញ្ញា អភិញ្ញាដែលកំណត់ដឹងចិត្តអ្នកដទៃ

៤-បុព្វេនិវាសានុស្សតិ អភិញ្ញា អភិញ្ញាដែលឱ្យរលឹកដល់ ជាតិមុនបាន

៥-ទិព្វចក្ខុ អភិញ្ញា អភិញ្ញាដែលឱ្យកើតភ្នែកទិព្វ ។

អភិញ្ញាទាំង ៥ នេះ ចំពោះទិព្វចក្ខុអភិញ្ញាចែកចេញជាអភិញ្ញា ២ ទៀត គឺ យថាកម្មូបគត អភិញ្ញា បានដល់ បញ្ញាដែលដឹងកម្មរបស់សត្វទាំងឡាយ និងអនាគតំសអភិញ្ញា បានដល់ បញ្ញាដែលដឹងអនាគត ចំណែកលោកុត្តរ អភិញ្ញាមានតែម្យ៉ាង គឺ អាសវក្ខយ អភិញ្ញា បានដល់ អភិញ្ញាដែលធ្វើអាសវៈអស់ទៅ ។

ចប់ អភិញ្ញាវិថី

៣,និរោធសមាបត្តិវិថី[១]

និរោធសមាបត្តិវិថី ជាវិថីសមាបត្តិដែលរំលត់សញ្ញាវេទនារបស់ព្រះអនាគាមី និងព្រះអរហន្តដែលបានឈានសមាបត្តិ ៨ ។ និរោធសមាបត្តិនេះ មិនគួរពោលថា "ជាសង្ខត: ឬ អសង្ខត: ជាលោកិយ: ឬលោកុត្តរ:" ព្រោះក្នុងបឋមសមន្តប្បាសាទិកា អដ្ឋកថាព្រះវិន័យ ពណ៌នាចតុត្ថបារាជិកពោលទុកថា "សូម្បីកាលភិក្ខុពោលទុកថា ខ្ញុំចូលនិរោធសមាបត្តិ ឬ ខ្ញុំបាននិរោធសមាបត្តិ" ដូច្នេះ លោកក៏មិនត្រូវអាបត្តិបារាជិក ព្រោះនិរោធសមាបត្តិ មិនបានពោលថា ជាលោកិយ: ឬ លោកុត្តរ: ។ សូម្បីសមាបត្តិនេះ នឹងមិនមែនលោកុត្តរនិព្វានក៏ពិត តែអ្នកដែលអាចចូលសមាបត្តិនេះបាន រមែងមានសេចក្ដីសុខស្ងប់ ដែលប្រណីតក្រៃលែង ដូចនិព្វាន ទើបលោកហៅ

---

១. ខុទ្ទ. បដិ. មហាវគ្គ. ៦៩. ២១៧/២២៣ តទៅ មានសេចក្ដីពិស្ដារ ។

សមាបត្តិនេះថា និព្វានក្នុងបច្ចុប្បន្នជាតិនេះ ។

អ្នកចូលសមាបត្តិនេះបាន ប្រកបដោយគុណធម៌ ៤ គឺ

១- ជាព្រះអនាគាមី ឬជាព្រះអរហន្ត

២- ជាអ្នកបានឈានសមាបត្តិ ៨

៣- មានវសី៥ ដែលស្ទាត់ និងជំនាញក្នុងសម្បទា៤ គឺ

១. ជំនាញក្នុងសមថពលៈ និងវិបស្សនាពលៈ

២. ជំនាញក្នុងការរម្ងាប់វចីសង្ខារ កាយសង្ខារ និងចិត្តសង្ខារ

៣. ជំនាញក្នុងចរិយា ១៦ គឺ

១.អនិច្ចានុបស្សនា ២.ទុក្ខានុបស្សនា ៣.អនត្តានុបស្សនា ៤.និព្វិទានុបស្សនា ៥.វិរាគានុបស្សនា ៦.និរោធានុបស្សនា

៧.បដិនិស្សគ្គានុបស្សនា ៨.វិវដ្ដានុបស្សនា

៩.សោតាបត្តិមគ្គ ១០.សោតាបត្តិផលសមាបត្តិ

១១.សកទាគាមិមគ្គ ១២.សកទាគាមិផលសមាបត្តិ

១៣.អនាគាមិមគ្គ ១៤.អនាគាមិផលសមាបត្តិ

១៥.អរហត្តមគ្គ ១៦.អរហត្តផលសមាបត្តិ ។

៤. ជំនាញក្នុងសមាធិចរិយា៩ គឺ ១.បឋមជ្ឈាន ២. ...។ល ។ ៨. នេវសញ្ញានាសញ្ញា ៩. ឧបចារសមាធិរបស់ឈាន ។

៤- ព្រះអរិយបុគ្គល ក្នុងបញ្ចវោការភូមិប៉ុណ្ណោះ ចូលនិរោធសមាបត្តិបាន ចំណែកចតុវោការភូមិនោះ ចូលនិរោធសមាបត្តិមិនបាន ព្រោះមិនមានរូបសមាបត្តិ មានបឋមជ្ឈានជាដើម ជាអនុបុព្វនិរោធ ការរំលត់សង្ខារដោយលំដាប់ និងជាអនុបុព្វសមាបត្តិ តែអាចារ្យពួកខ្លះពោលថា ព្រោះមិនមានវត្ថុ គឺករជកាយ ។

គប្បីជ្រាបការចូលនិរោធសមាបត្តិដូចតទៅនេះ ៖

ភិក្ខុក្នុងសាសនានេះ មានការនឿយណាយ ក្នុងការប្រព្រឹត្តិទៅ និងការបែកធ្លាយនៃសង្ខារទាំងឡាយ ទើបគិតថា "យើងនឹងជាអ្នកមិនមានចិត្ត សម្រេចការរលត់ ដូចព្រះនិព្វាន នៅជាសុខក្នុងបច្ចុប្បន្នជាតិនេះ" ដូច្នេះ ទើបចូលនិរោធសមាបត្តិ លោកចូលបឋមជ្ឈាន ដោយកម្លាំងនៃសមថៈ ចេញចាកបឋមជ្ឈាននោះ ហើយពិចារណាសង្ខារទាំងឡាយ[១] ក្នុងឈានដោយសេចក្តីជា**អនិច្ចំ ទុក្ខំ អនត្តា** ដោយកម្លាំងនៃវិបស្សនា ។

រូបវិថីនៃឈាន មានដូច្នេះ គឺ ភ. ន. ទ. ម. បរិ. ឧប. គោ. ឈ. ភ.

រូបវិថីនៃវិបស្សនា[១] មានដូច្នេះ គឺ ភ. ន. ទ. ម. ជ.

---

១. មជ្ឈិ. ឧប. ភាគ ២៦ ទំព័រ២១៤ ក្នុងអនុបសូត្រ មានសេចក្តីដែលព្រះសារីបុត្រពិចារណា សង្ខារទាំងឡាយ ។ ២. សទ្ធម្មប្បកាសិនី អដ្ឋកថាប

ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. ភ.

សូម្បីក្នុងទុតិយជ្ឈាន តតិយជ្ឈាន ។ល ។ ក្នុងអាកិញ្ចញ្ញាយតនជ្ឈាន ក៏ពិចារណាដោយន័យនេះឯង កាលចេញចាកអាកិញ្ចញ្ញាយតនជ្ឈានហើយ មិនត្រូវពិចារណាសង្ខារទាំងឡាយ តែផ្លាស់មកជាអធិដ្ឋាន ដើម្បីធ្វើបុព្វកិច្ច(កិច្ចខាងដើម)៤ យ៉ាង បើមិនធ្វើបុព្វកិច្ចមុន ចូលនៅសញ្ញានាសញ្ញាយតនជ្ឈានទៅឡើយ រមែងមិនអាចនឹងរំលត់សញ្ញា វេទនា(ភាវៈជាអ្នកមិនមានចិត្ត) និងឈានដែលចូលនោះ ក៏នឹងថយត្រឡប់មកតាំងនៅក្នុងអាកិញ្ចញ្ញាយតនជ្ឈានដូចដើម ។

ដិសម្ភិទាមគ្គ. វិបស្សនាមាន ៣ គឺ វិបស្សនា កំណត់សង្ខារ១ វិបស្សនាដែលជាផលសមាបត្តិ១ និងវិបស្សនាដែលជានិរោធសមាបត្តិ១ ។

អធិដ្ឋានធ្វើបុព្វកិច្ច ៤

១ **នានាពទ្ធអវិកោបនំ** សូមមិនឱ្យវត្ថុផ្សេង ៗ ដែលជាប់ដោយភិក្ខុវិនាស ។

២ **សង្ឃបដិមាននំ** ការរង់ចាំរបស់សង្ឃ (នឹងចេញភ្លាម)

៣ **សត្ថុបក្កោសនំ** ការទទួលតម្រាស់ហៅរករបស់ព្រះសាស្តា ។

៤ **អទ្ធានបរិច្ឆេទោ** កំណត់កាលវេលា គឺ កំណត់កាលវេលារបស់ជីវិតថា នឹងប្រព្រឹត្តទៅរហូតបាន ៧ ថ្ងៃ ឬទេ បើមិនប្រព្រឹត្តទៅមិនចូល បើប្រព្រឹត្តទៅក៏នឹងចូល ព្រោះនិរោធមិនអាចហាមការស្លាប់បាន នឹងក្នុងនិរោធនេះ ក៏មិនមានចិត្តធ្វើបុតិកិច្ច កាលវេលាអស់អាយុហើយ និរោធនេះ ក៏នឹងចេញទៅក្នុងចន្លោះ ដោយកម្លាំងនៃកម្ម កាលជ្រាបវត្ថុដែលគួរ ហើយទើបចូលនិរោធសមាបត្តិ ដោយកំណត់វេលាចេញ ។

កាលធ្វើបុព្វកិច្ចហើយ ទើបចូលនេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនៈ កាលឈានចិត្តនេះ កើតឡើង ១ ឬ ២ ខណៈចិត្ត ហើយជា

អ្នកមិនមានចិត្ត សម្មស្សនិរោធ កាលចេញចាកនិរោធ ផលចិត្ត រមែងកើតឡើង ១ ខណៈ ហើយជាភវង្គ ។

មានរូបវិថីនិរោធសមាបត្តិ ដូច្នេះ ៖

ក្នុងវិថីនិរោធសមាបត្តិនោះ មាននេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនជ្ឈាន កើតឡើងមុន ដូចវារៈវិថី តទៅនេះ គឺ ៖

១ ភវង្គចលនៈ ១ ខណៈ ផុតវិថី

២ ភវង្គុបច្ឆេទ ១ ខណៈ ផុតវិថី

៣ មនោទ្វារាវជ្ជនៈ ១ ខណៈ ១ វិថី

៤ បរិកម្ម ១ ខណៈ ១ វិថី

៥ ឧបចារៈ ១ ខណៈ ១ វិថី

៦ អនុលោម ១ ខណៈ ១ វិថី

៧ គោត្រភូ ១ ខណៈ ១ វិថី

៨-៩ នេវសញ្ញា ២ ខណៈ ១ វិថី ។

១០ និរោធ រលត់សញ្ញាវេទនា (មិនមានចិត្តកើត)

១១ ផលចិត្ត ១ ខណៈ ១ វិថី (ចេញចាកនិរោធ)

១២ ភវង្គបាត ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងភវង្គតាមដើម ។

វិថីនៃនិរោធសមាបត្តិនេះ បើជាវិថីរបស់អរិយបុគ្គលអ្នកជាខិប្បាភិញ្ញា មិនមានបរិកម្ម, បើជាអរិយបុគ្គលអ្នកជាទន្ធាភិញ្ញា ក៏ត្រូវមានបរិកម្មផង ។ ក្នុងវិថីនោះ កាលនេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនជ្ឈាន ២ ខណៈរលត់ហើយ និរោធ ក៏ប្រព្រឹត្តទៅ ៧ ថ្ងៃ ឬតាមដែលប្រាថ្នា កាលគ្រប់វេលាដែលអធិដ្ឋានហើយ ផលចិត្តរបស់ព្រះអនាគាមី ឬរបស់ព្រះអរហន្ត រមែងកើតឡើង ១ ខណៈមុន តពីនោះ ចិត្តក៏ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងភវង្គតាមដើម ។ ចំណែកភាវៈដែលមិនរលត់ក្នុងសមាបត្តិនោះ បានដល់ កម្មជរូប ឧតុជរូប និងអាហារជរូប សភាវធម៌ទាំង ៣ នេះ រមែងកើតប្រព្រឹត្តទៅតាមប្រក្រតី ។

ចប់ និរោធសមាបត្តិ

មរណាសន្នវិថី

មរណាសន្នវិថី បានដល់ វិថីចិត្តដែលកើតឡើងក្នុងវេលាជិតស្លាប់ ក្នុងវិថីនេះមានជវនកើតបានត្រឹមតែ ៥ ខណៈ ព្រោះចិត្តមានកម្លាំងថយចុះ ជាប់ពីកម្មដែលកើតនោះ ជិតអស់អំណាចហើយ និងទាំងហទយវត្ថុដែលជាទីអាស្រ័យកើត ក៏កំពុងសាបសូន្យចុះគ្រប់ខណៈ ដូច្នោះ កម្លាំងរបស់ជវនចិត្តទើបមានត្រឹមតែ ៥ ខណៈប៉ុណ្ណោះ ដូចពន្លឺប្រទីបដែលប្រេងជិតអស់ ឬប្រឆេះជិតនឹងអស់ហើយ ពន្លឺរបស់ប្រទីបក៏ខ្សោយចុះ ព្រោះអស់បច្ច័យ កាលចុតិរបស់សត្វនោះ រលត់ហើយ ភ្លាមនោះឯងបដិសន្ធិក៏នឹងកើតឡើង ដោយមិនមានអ្វីរាំង ព្រោះនៅមានបោនោភវិកាតណ្ហា ។

មរណៈមាន ៤ យ៉ាង

១. អាយុក្ខយមរណៈស្លាប់ព្រោះអស់អាយុ (កម្មមិនទាន់អស់)
២. កម្មក្ខយមរណៈ ស្លាប់ព្រោះអស់កម្ម (អាយុមិនទាន់អស់)
៣. ឧភយក្ខយមរណៈស្លាប់ព្រោះអស់ទាំងអាយុ អស់ទាំងកម្ម
៤. ឧបច្ឆេទមរណៈ ស្លាប់ព្រោះត្រូវកម្មដទៃកាត់ផ្តាច់ ។

ក្នុងវេលាជិតស្លាប់ សត្វនោះនឹងមានអារម្មណ៍ទាំង ៣ យ៉ាងណាមួយ គឺ កម្ម និមិត្តកម្ម គតិនិមិត្ត ។ បណ្តាអារម្មណ៍ទាំង ៣ នោះ កម្ម បានដល់ កុសលកម្មមានការធ្វើទាន រក្សាសីល និងចម្រើនភាវនាជាដើម និងអកុសលកម្មមានការសម្លាប់សត្វ និងលួចទ្រព្យជាដើម ដែលសត្វនោះធ្វើទុកក្នុងអតីតមកយ៉ាងណាមួយ នឹងមកប្រាកដចំពោះមុខ ដោយសញ្ញាដែលធ្លាប់ធ្វើទុកក្នុងកាលណោះ ជាកម្មដូចនឹងថា កំពុងកើតឡើងជាមួយខ្លួន ដោយប្រាកដតាមផ្លូវមនោទ្វារប៉ុណ្ណោះ កម្មនេះ ទើបជាអតីតារម្មណ៍ ។

កម្មនិមិត្ត បានដល់ គ្រឿងសំគាល់ដែលធ្វើកម្ម គឺ រូប សំឡេង ក្លិន រស ផោដ្ឋព្វៈ និងធម្មារម្មណ៍ ជាហេតុធ្វើកម្ម ដោយកាយ វាចា និងចិត្ត ក្នុងវេលាជិតស្លាប់ កម្មនិមិត្តនេះ រមែងជាអារម្មណ៍ប្រាកដក្នុងទ្វារណាមួយ ក្នុងផ្នែកកុសល បាន ឃើញព្រះពុទ្ធប្បដិមា បានធ្វើការបូជាដោយផ្កាឈើ បាន ឮសំឡេងភិក្ខុសម្ដែងធម៌ បានស្រូបក្លិន គ្រអូបដែលបូជាព្រះ ធម៌ជាដើម ដែលកំពុងរស់នៅ, ក្នុងផ្នែកអកុសល មានការ ឃើញសត្វដែលខ្លួនសម្លាប់ ឃើញគ្រឿងសម្លាប់ជាដើមកំពុង ប្រព្រឹត្តទៅ, កម្មនិមិត្តនេះ ទើបជាអារម្មណ៍ដែលជាអតីត និង បច្ចុប្បន្ន ព្រោះប្រព្រឹត្តទៅក្នុងទ្វារ ៦ ។

គតិនិមិត្ត បានដល់ គ្រឿងសម្គាល់ដែលនឹងត្រូវទៅកើត ក្នុងភពខាងមុខ ក្នុងបរិច្ឆេទទី ៥ (ទំព័រ ៦៥៤) ពោលថា ៖

"ឆទ្វារគ្គហិតំ កម្មនិមិត្តំ គតិនិមិត្តញ្ច បច្ចុប្បន្នមតីតា-រម្មណំ ឧបលព្ភតិ : កម្មនិមិត្ត និងគតិនិមិត្ត ដែលទ្វារទាំង ៦

កាន់យកហើយ(ជាអារម្មណ៍) ដែលជាបច្ចុប្បន្ន និងជាអតីតកាល"។ ចំណែកកម្ម ជាអតីតារម្មណ៍ និង ជាមនោទ្វារប៉ុណ្ណោះ ។

ក្នុងធម្មបទដ្ឋកថាពោលថា "ធម្មិកឧបាសកឈឺ ដេកស្ដាប់ភិក្ខុសូធ្យសតិប្បដ្ឋានសូត្រ ។ល ។ ក្នុងខណនោះឯងរថទិព្វ ៦ មកពីទេវលោកទាំង ៦ ជាន់ ទេវតាដែលឈរនៅលើរថទាំងនោះ ពោលអញ្ជើញថា "យើងនឹងនាំអ្នកទៅ កាន់ទេវលោករបស់ពួកយើង ។ល ។ អ្នកដ៏ចម្រើន អ្នកចូរកើតក្នុងរថនេះ ចូរត្រេកអរក្នុងរថរបស់ពួកយើង" ដូច្នេះ ។

មួយរឿងទៀត កាលព្រះបាទទុដ្ឋគាមណីអភ័យរាជ ទ្រង់ប្រឈួនជិតសុគត ។ល ។ ពួកភិក្ខុបានស្វាធ្យាយធម៌ឱ្យទ្រង់ស្ដាប់ក្នុងខណៈនោះឯង ទេវតាទាំង ៦ ជាន់ នាំរថទិព្វ ៦ គ្រឿងមកបណ្ដែតលើអាកាស អញ្ជើញឱ្យស្ដេចឡើងរថ ដូចបានពោលហើយនោះឯង ។ ក្នុងគម្ពីរមហាវង្ស បរិច្ឆេទទី ៣២ នឹង

បានជាអគ្គសាវកស្តាំ ព្រះបាទសទ្ធាតិស្ស ជាព្រះអនុជនឹងបានជាអគ្គសាវកឆ្វេងរបស់ព្រះសិអារ្យមេត្រី ។

ដោយរឿងដែលលើកមកនេះ សម្តែងថា គតិនិមិត្ត ជាបច្ចុប្បន្នកាលនៃមរណាសន្នវិថី ហើយជាអតីតកាលនៃមរណាសន្នវិថី ក្នុងភពក្រោយ ដូច្នោះ ព្រះដីកាចារ្យទាំងឡាយ លោករើសយកសម្តែងចំពោះសន្តតិ ដែលជាបច្ចុប្បន្នប៉ុណ្ណោះ ទើបពោលថា គតិនិមិត្តជាបច្ចុប្បន្នកាល(ដោយន័យដែលប្រព្រឹត្តទៅដោយច្រើន) ។

មួយទៀត បើសត្វទៅកើតក្នុងសុគតិភូមិ គតិនិមិត្ត ក៏ប្រាកដជាប្រាសាទ វិមានទិព្វទេវបុត្រ ទេពធីតាជាដើម ក្នុងសួគ៌ដែលជាទេវភូមិ ។ បើកើតក្នុងមនុស្ស ក៏ឃើញគភ៌មាតា អារាមផ្ទះ ឃើញមនុស្ស ឃើញភិក្ខុ ឃើញសាមណេរជាដើម ក្នុងភូមិមនុស្ស ។ បើទៅកើតក្នុងទុគ្គតិភូមិ ក៏ឃើញសត្វផ្សេង ៗ មានដំរីជាដើម ដែលជាភូមិរបស់សត្វតិរច្ឆាន, បើឃើញប្រេតអសុរ

កាយ ឃើញព្រៃស្ងួត ឃើញជ្រោះជាដើម ដែលជាភូមិរបស់ប្រេត និងអសុរកាយ ក៏នឹងទៅកើតជាប្រេត និងអសុរកាយ ។ បើឃើញគ្រឿងប្រហារផ្សេង ៗ និងឃើញនាយនិរយបាលជាដើម ក៏នឹងកើតក្នុងនរកភូមិ ។

អារម្មណ៍ទាំង ៣ មានកម្មជាដើម រមែងកើតឡើងដោយកម្ម ៤ គឺ

១ គរុកម្ម កម្មធ្ងន់ (ទាំងកុសល ទាំងអកុសល)

២ អាសន្នកម្មកម្មដែលធ្វើក្នុងវេលាជិតស្លាប់

៣ អាចិណ្ណកម្ម កម្មដែលធ្វើរឿយ ៗ

៤ កដត្តាកម្ម កម្មដែលធ្វើបន្តិចបន្តួច ។

មរណាសន្នវិថី ៩ ប្រភេទ

១. ចុតិពីកាមភូមិ១១ ហើយបដិសន្ធិក្នុងកាមភូមិ១១

២. ចុតិពីកាមសុគតិភូមិ៧ ហើយបដិសន្ធិក្នុងរូបភូមិ១៦

៣. ចុតិពីកាមសុគតិភូមិ៧ ហើយបដិសន្ធិក្នុងអរូបភូមិ៤

៤. ចុតិពីរូបភូមិ ហើយបដិសន្ធិក្នុងរូបភូមិ

៥. ចុតិពីរូបភូមិ ហើយបដិសន្ធិក្នុងកាមសុគតិភូមិ

៦. ចុតិពីរូបភូមិ ហើយបដិសន្ធិក្នុងអរូបភូមិ

៧. ចុតិពីអរូបភូមិ ហើយបដិសន្ធិក្នុងអរូបភូមិ

៨. ចុតិពីអរូបភូមិ ហើយបដិសន្ធិក្នុងកាមសុគតិភូមិ

៩. ចុតិរបស់ព្រះអរហន្ត មាន ៥ យ៉ាង ចុតិហើយមិនមានបដិសន្ធិ ។

កាមចុតិ មាន ២ យ៉ាង

១-បញ្ចទ្វារ មាន ២០ វិថី ២-មនោទ្វារ មាន ៤ វិថី

មរណាសន្នវិថីតាមបញ្ចទ្វារ ទ្វារនីមួយ ៗ មាន ៤វិថី គឺ

១- តី. ន. ទ. ប. វិ. ស. ណ. វុ. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. ត. ត. ភ. ចុតិ

២- តី. ន. ទ. ប. វិ. ស. ណ. វុ. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. ត. ត. ចុតិ

៣- តី. ន. ទ. ប. វិ. ស. ណ. វុ. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. ភ. ចុតិ

៤- តី. ន. ទ. ប. វិ. ស. ណ. វុ. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. ចុតិ

វិថីទី ១ និងទី ២ ជាអតិមហន្តារម្មណ៍ វិថីទី ៣ និងទី ៤ ជាមហន្តារម្មណ៍

មរណាសន្នវិថីតាមមនោទ្វារ ៤ វិថី គឺ

១- ន. ទ. មនោ. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. ត. ត. ភ. ចុតិ

២- ន. ទ. មនោ. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. ត. ត. ចុតិ

៣- ន. ទ. មនោ. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. ភ. ចុតិ

៤- ន. ទ. មនោ. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. ចុតិ

វិថីទី ១ និងទី ២ ជាវិភូតារម្មណ៍ វិថីទី ៣ និងទី ៤ ជាអវិភូតារម្មណ៍ ។

កាមភពចុតិ និងបដិសន្ធិក្នុងភពថ្មី មានដូច្នេះ គឺ

តី. ន. ទ. ប. វិ. សំ. ណ. វុ. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. ត. ត. ចុតិ បដិ. ភ. ភ. ភ. ភ. (ភវង្គតទៅ) ហើយជាភវង្គ

ចលន ភវង្គុបច្ឆេទ មនោទ្វារាវជ្ជនៈ ជវនសេពសោយអារម្មណ៍ ហើយ ភវង្គបាតតទៅ ។

អធិប្បាយ មរណាសន្នវិថី_បដិសន្ធិ

បណ្ដាសត្វទាំងឡាយ ដែលមិនទាន់អស់អាសវក្កិលេស កាលស្លាប់ហើយ ក៏នឹងត្រូវកើតទៀត ដោយកម្លាំងនៃកម្មដែលនាំកើត ៤ យ៉ាង មានគរុកម្មជាដើមណាមួយ, កាលវិថីជិតស្លាប់មកដល់ហើយ សត្វនោះ នឹងមានអារម្មណ៍ ៣ យ៉ាង គឺ កម្ម កម្មនិមិត្ត គតិនិមិត្ត ណាមួយ ជាបុណ្យ ឬបាបកើតឡើងក្នុងជវនវិថី ៥ ខណៈ តែបុណ្យបាប ៥ ខណៈនោះ មានកម្លាំងខ្សោយកើតឡើង ទទួលអារម្មណ៍ ដោយមិនបានខ្វល់ខ្វាយ និងមិនគ្រប់អង្គរបស់កម្មបថ ទើបមិនអាចនាំកើតបាន, ចំណែកបដិសន្ធិដែលកើតឡើងនោះ រមែងកើតដោយកម្លាំងរបស់បុណ្យនិងបាបដែលជាជនកកម្ម ៤ មានគរុកម្មជាដើមណាមួយ ដែលជាជវនកម្មទី ៧ ប៉ុណ្ណោះ ដែលខ្លួនបានធ្វើទុកហើយ ។

កាមចុតិ និងកាមបដិសន្ធិ បានដល់ សត្វដែលកើតក្នុងកាមភូមិ ១១ កាលចុតិចាកកាមភូមិនេះហើយ ក៏បដិសន្ធិក្នុងកាមភូមិ ១១ ទៀត កាលពោលដោយវិថី មរណាសន្នវិថីនេះរមែងបានទាំងបញ្ចទ្វារវិថី និងមនោទ្វារវិថី កាលអារម្មណ៍ប្រាកដតាមបញ្ចទ្វារវិថី សត្វនោះ ក៏នឹងស្លាប់តាមបញ្ចទ្វារ បើអារម្មណ៍ប្រាកដតាមមនោទ្វារវិថី សត្វនោះ ក៏នឹងស្លាប់តាមមនោទ្វារ ។ កាលពោលដោយជវនៈ ក៏ជាកាមជវនៈ ៥ ខណៈ គឺ ទោះជាលោភជវនៈ ទោសជវនៈ និងមោហជវនៈ ឬជាមហាកុសលញាណវិប្បយុត្ត ៤ ជាមហាកុសលញាណសម្បយុត្ត ៤ ក៏ដោយ ស្រេចហើយតែកុសល ឬ អកុសលដែលកើតឡើង ។

ក្នុងកាមចុតិដែលមានអារម្មណ៍ ជាអតិមហន្តារម្មណ៍តាមបញ្ចទ្វារដែលជាវិថីជិតស្លាប់នេះ នឹងមានវិថីចិត្តកើតតាមលំដាប់ ដូច្នេះ គឺ ភវង្គដើមនិងចុងនៃអតិមហន្តារម្មណ៍នោះបានដល់ កាមភវង្គ ១០ កាលភវង្គរលត់ហើយ បញ្ចទ្វារាវជ្ជនៈ

ក៏កើតប្រព្រឹត្តទៅតាមលំដាប់ ហើយបដិសន្ធិក៏កើតឡើង ១ ខណៈ តពីនោះ ភវង្គក៏នឹងកើតឡើងតជាប់គ្នាទៅ ដរាបដល់ភវង្គុបច្ឆេទ តពីនោះ ចិត្តឡើងកាន់មនោទ្វារវិថី កាលចិត្តដំបូង គឺ មនោទ្វារាវជ្ជនៈរលត់ហើយ ភវនិកន្តិលោភ ក៏នឹងត្រាច់ទៅក្នុងអារម្មណ៍ ហើយចិត្ត ក៏ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងភវង្គ ។

ក្នុងអតិមហន្តារម្មណ៍ដែលមាននិមិត្តបច្ចុប្បន្នារម្មណ៍នេះ ចុតិចិត្តក៏រលត់ទៅព្រមនឹងនិមិត្តដែលជាបច្ចុប្បន្នារម្មណ៍ កាលចុតិចិត្តរលត់ ហើយបដិសន្ធិក្នុងភពថ្មី ក៏ទទួលយកបច្ចុប្បន្នារម្មណ៍ដែលរលត់ទៅហើយជាអារម្មណ៍តទៅ សូម្បីភវង្គ និងចុតិចិត្តតទៅ ក៏មានអារម្មណ៍ដូចនឹងបដិសន្ធិនុ៎ះឯង ។ ចំណែកមនោទ្វារវិថី និងភវនិកន្តិលោភជវនក្នុងភពថ្មីនោះ តោងយកកាមរូបដែលកើតឡើង មានការពេញចិត្តក្នុងអត្តភាពដែលកើតឡើងជាអារម្មណ៍ ។ វិថីនេះ បដិសន្ធិ និងភវង្គ មានអារម្មណ៍ជាអតីត ។ ចំណែកវត្ថុទីអាស្រ័យកើតឡើងរបស់ចិត្តនោះ រមែង

អាស្រ័យហទយវត្ថុរូប ដែលកើតឡើងក្នុងឧប្បាទខណៈរបស់បុរិមចិត្ត គឺ ចិត្តមុនដំបូងនុ៎ះឯង ។

រូបមរណាសន្នវិថីទី ២

រូបមរណាសន្នវិថី ទី ២ អតិមហន្តារម្មណ៍តាមផ្លូវបញ្ចទ្វារវិថីដែលមានកម្មនិមិត្ត ឬគតិនិមិត្ត ដែលជាអារម្មណ៍បច្ចុប្បន្ន ដោយផ្ដើមតាំងពីអតីតភវង្គ និងភវង្គចលនៈជាដើមប្រព្រឹត្តទៅដរាបដល់ចុតិចិត្តរលត់ហើយ តែអារម្មណ៍នោះនៅប្រាកដ បដិសន្ធិកើតឡើងទទួលអារម្មណ៍នោះបន្ត បដិសន្ធិនោះទើបមានអារម្មណ៍ជាបច្ចុប្បន្ន ។

<u>ក្នុងអភិធម្មត្ថសង្គហៈ</u> ពោលថា ៖

យទា បច្ចុប្បន្នាលម្ពនេសុ អាបាថមាគតេសុ ធម្មេ ន្ទេស្វេវ មរណំ ហោតិ តទា បដិសន្ធិភវង្គានម្បិ បច្ចុប្បន្នារម្មណតា លព្ភតិ ក្នុងកាលណា បច្ចុប្បន្នារម្មណ៍ មក

កាន់គន្លងហើយនៅប្រាកដនុ៎ះឯង មានការស្លាប់ ក្នុងកាលនោះ បដិសន្ធិនិងភវង្គ រមែងបានបច្ចុប្បន្នារម្មណ៍ ។ (ចំពោះតែកម្ម ដែលជាអតីតារម្មណ៍ប៉ុណ្ណោះ) ។

វិថីទី ៣ អាគន្តុកចុតិ

អាគន្តុកចុតិ បានដល់ វិថីចិត្តដែលមានអាគន្តុកភវង្គកើតមុន ហើយទើបចុតិ ។ ធម្មតាសត្វដែលបដិសន្ធិដោយកាមសោមនស្ស ៤ ណាមួយ កាលទទួលបញ្ចារម្មណ៍ដែលជាអតិឥដ្ឋារម្មណ៍ តែបុគ្គលដែលបដិសន្ធិដោយសោមនស្សនេះ មិនកើតសេចក្ដីត្រេកអរ ត្រឡប់កើតទោសៈ ដូចពួកតិរ្ថិយឃើញព្រះពុទ្ធដែលជាអតិឥដ្ឋារម្មណ៍ គួរនឹងសោមនស្សត្រេកអរ ក៏មិនត្រេកអរពេញចិត្តដែរ ត្រឡប់ជាកើតទោសជំនួស ការខ្ទួចចិត្ត កាលទោសៈកើតហើយ សោមនស្សតទាលម្ពនៈ ឬមូលភវង្គរបស់ខ្លួនដែលជាកាមសោមនស្សនោះ ក៏ទទួលអារម្មណ៍តទៅមិន

បាន ព្រោះវេទនាជាបដិបក្ខគ្នា ឬជវនទី ៥ នោះ ជាទោមនស្សវេទនា ចំណែកតទាលម្ពនៈ និងភវង្គដើមជាសោមនស្សវេទនា ក្នុងករណីនេះ ទើងត្រូវមានអាគន្តុកភវង្គ (ភវង្គដែលចូលមក) កើតចន្លោះ ១ ខណៈមុន ហើយមូលភវង្គ ទើបកើតឡើង ។ អាគន្តុកភវង្គនោះ បានដល់ កាមុបេក្ខា ៦ គឺ ឧបេក្ខាអហេតុកសន្តីរណវិបាក ២ និងឧបេក្ខាមហាវិបាក ៤ វិថីចិត្តតាមបញ្ចទ្វារដែលមានអាគន្តុកភវង្គនេះ កើតបានទាំងអតិមហន្តារម្មណ៍ ទាំងមហន្តារម្មណ៍ កើតទាំងបវត្តិកាល ទាំងចុតិកាល, តែក្នុងទីនេះសម្តែងចំពោះអាគន្តុកភវង្គដែលកើតជិតពេលចុតិ ដែលហៅថាអាគន្តុកចុតិដែលជារូបវិថីទី ៣ ដូច្នេះ គឺ

តី. ន. ទ. ប. វិ. សំ. ណ. វុ. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. អាគន្តុកចុតិ. បដិ.

ភវង្គដើមនិងចុងវិថី ជាកាមសោមនស្ស ៤ ជវន ៥ ជាទោសជវន កាល ជវនទី ៥ រលត់ហើយ ក៏ជាបច្ច័យឱ្យកើត

អាគន្តុកភវង្គ ១ ខណៈ ហើយចុតិចិត្ត កើតឡើងធ្វើកិច្ច ។ ចំណែកអារម្មណ៍ជិតពេលស្លាប់ បើជាអតិមហន្តារម្មណ៍ និមិត្ត ដែលជាបច្ចុប្បន្នារម្មណ៍ ដែលកើតរលត់ព្រមទឹងឧប្បាទក្ខណៈ របស់អតីត-ភវង្គនោះ និងរលត់អស់ព្រមគ្នាទឹងបឋមភវង្គដែល បដិសន្ធិក្នុងភពថ្មី ព្រោះក្នុងវិថី នេះ ជាទោសៈជវន ៥ ខណៈ បុគ្គលនេះ នឹងកើតក្នុងអបាយភូមិ បដិសន្ធិក្នុង ភពថ្មីរបស់គេ ទើបជាឧបេក្ខាអហេតុកបដិសន្ធិ ១ ។

វិថីតាមបញ្ចទ្វារទី ៤ គឺ តី. ន. ទ. ប. វិ. ស. ណ. វុ. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. ចុតិ. បដិ. ភ.

វិថីនេះ ភវង្គដើមនិងចុងវិថីជាកាមភវង្គ ១០ ។ ជវន ៥ ជាមហាកុសល ៨ អកុសល ១២ ។ និមិត្តបច្ចុប្បន្នារម្មណ៍ជិត ស្លាប់ កើតព្រមទឹងអតីតភវង្គ ទៅរលត់បាត់ព្រមទឹងភវង្គក្រោយ នៃបដិសន្ធិក្នុងភពថ្មី ។

មរណាសន្នវិថី តាមមនោទ្វារ

មរណាសន្នវិថី តាមមនោទ្វាររបស់អ្នកចុតិពីកាមភូមិ ១១ ហើយ នឹងកើតក្នុងកាមភូមិ ១១ ទៀត មាន ២ វិថី គឺ **វិភូតារម្មណ៍** អារម្មណ៍ដែលប្រាកដច្បាស់ ១ **អវិភូតារម្មណ៍** អារម្មណ៍ដែលមិនច្បាស់ ១

មនោទ្វារវិថីទាំង ២ នោះ មានរូបវិថី ៤ គឺ

១. ភ. ន. ទ. ម. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. ត. ត. ភ. ចុតិ-បដិសន្ធិ ភ.

២. ភ. ន. ទ. ម. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. ត. ត. ចុតិ-បដិសន្ធិ ភ.

៣. ន. ទ. មនោ. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. ភ. អា.ចុតិ-បដិសន្ធិ ភ.

៤. ន. ទ. មនោ. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. ចុតិ-បដិសន្ធិ ភ.

កាមចុតិ_បដិសន្ធិក្នុងរូបព្រហ្ម ១៦

មានរូបវិថី ដូច្នេះ គឺ ភ. ន. ទ. ម. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. ភ. ចុតិ-បដិសន្ធិ

ពោលដោយវិថី បានទាំងវិភូតារម្មណ៍វិថី និងទាំងអវិភូតារម្មណ៍វិថី ។ ភវង្គជាតិហេតុកភវង្គ ។ ជវ័ន ៥ បានដល់ មហាកុសលដែលជាកាមជវ័ន មិនមានតទាលម្ពនៈ ជាធម្មារម្មណ៍តែម៉្យាង ។

ពោលដោយអារម្មណ៍និមិត្តជិតស្លាប់ មានបញ្ញត្តិ និងកម្មនិមិត្តធម្មារម្មណ៍ មានកសិណជាដើម ជាអារម្មណ៍ ។ កាមចុតិអរូបបដិសន្ធិក្នុងភូមិ ៤ ក៏មានន័យ ដូចគ្នានេះឯង ចំណែកសេចក្ដីផ្សេងគ្នាមានត្រឹមតែបន្តិចបន្តួច ។

ព្រហ្មចុតិ-ព្រហ្មបដិសន្ធិ

រូបព្រហ្ម និងអរូបព្រហ្ម កាលអស់កម្មហើយ ក៏ត្រូវចុតិ បើនឹងបដិសន្ធិក្នុងព្រហ្មនោះទៀត រមែងប្រព្រឹត្តទៅតាមហេតុបច្ច័យ ក្នុងជវន ៥ ក៏ជាកាមជវន តាមដែលពោលហើយនោះឯង ។

ព្រហ្មចុតិ-កាមបដិសន្ធិ

រូបព្រហ្ម(វៀរសុទ្ធាវាសភូមិ ៥) ចុតិចាកព្រហ្មភូមិហើយ បដិសន្ធិក្នុងកាមភូមិ ៧ ដោយមហាវិបាកចិត្ត ៨ ណាមួយ ៗ ភវង្គប្រព្រឹត្តទៅតាមសមគួរដល់ភូមិ ៗ មរណាសន្នវិថីរមែងកើតបានទាំងផ្លូវបញ្ចទ្វារវិថី និងមនោទ្វារវិថី ។

ជវន ៥ ខណៈ ជាកាមជវន ដូចគ្នានឹងកាមបុគ្គលចុតិហើយ បដិសន្ធិក្នុងកាមភូមិនុ៎ះឯង ។

រូបវិថីចក្ខុ និងសោតទ្វារ គឺ

តី. ន. ទ. ប. វិ. សំ. ណ. វោ. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. ភ. ចុតិ-បដិ.

តី. ន. ទ. ប. វិ. សំ. ណ. វោ. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. ចុតិ-បដិ.

រូបវិថីតាមមនោទ្វារ គឺ

ភ. ន. ទ. ម. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. ភ. ចុតិ-បដិ.

ភ. ន. ទ. ម. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. ចុតិ-បដិ.

អរូបព្រហ្មចុតិត្រឡប់មក បដិសន្ធិក្នុងកាមភូមិ ៧ ទៀត វិថីចិត្ត ជាមនោទ្វារប៉ុណ្ណោះ ក្រៅពីនោះ ដូចនឹងរូបព្រហ្មចុតិទាំង ៦៨ ។ បដិសន្ធិដោយមហាវិបាកញាណសម្បយុត្ត ៤ ណាមួយ ។

ព្រះអរហន្តចុតិ ៥ ន័យ មិនមានបដិសន្ធិ

១. កាមជវនមរណាសន្នវិថី មរណាសន្នវិថី តពីកាមជវន

២. ឈានសមាបន្នវិថី មរណាសន្នវិថីតពីឈាន

៣. បច្ចវេក្ខណសមាបន្នវិថី មរណាសន្នវិថីតពីការពិចារណាឈាន

៤. អភិញ្ញាសមាបន្នវិថី មរណាសន្នវិថីតពីអភិញ្ញាវិថី

៥. ជីវិតសមសីសីវិថី មរណាសន្នវិថីតពីការពិចារណាមគ្គ ផល និព្វាន និងកិលេសដែលលះហើយ ។

វិថីចិត្តរមែងប្រព្រឹត្តទៅតាមផ្លូវមនោទ្វារតែម្យ៉ាង គឺ ៖

វិភូតារម្មណវិថី ភ. ន. ទ. ម. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. តទា. តទា. ភ. ចុតិ.

អវិភូតារម្មណវិថី ភ. ភ. ន. ទ. ម. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. ភ. ចុតិ. និង ភ. ភ. ន. ទ. ម. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. ចុតិ.

ព្រះអរហន្តក្នុងកាមភូមិចុតិ

អារម្មណ៍ក្នុងមរណាសន្នវិថី ៥ ខណៈ ជាមហាកិរិយាចិត្ត ៤ ពិចារណានាមរូបជាត្រៃលក្ខណ៍ ។ វត្ថុជាទីអាស្រ័យកើតរបស់ចិត្ត បានដល់ ហទយវត្ថុ ដែលកើតឡើងព្រមគ្នានឹងឧប្បាទចិត្តទី ១៧ រាប់ថយពីចុតិចិត្ត ។

មរណាសន្នវិថី តពីឈាន គឺ ភ. ន. ទ. ម. បរិ. ឧប. អនុ. គោ. ឈ. ឈ. ឈ. ឈ. ឈ. ភ. ចុតិ.

ក្នុងវិថីនេះ ភវង្គដើមនិងក្រោយ ជាតិហេតុកភវង្គ ១៣ ។ កាមជវនមុខជាមហាគ្គតកិរិយា, បើជាតិក្ខបុគ្គលកើត ៣

ខណៈ បើជាមន្ទបុគ្គលកើត ៤ ខណៈ ។ មួយវិថីទៀត មិនមានភវង្គ ។

មរណាសន្នវិថី តពីបច្ចវេក្ខណាវិថី គឺ ការពិចារណាអង្គឈាន ព្រះអរហន្ត ឈានលាភីចេញចាកឈានសមាបត្តិហើយក៏ពិចារណាអង្គឈាន កាលបច្ចវេក្ខណៈទី ៥ រលត់ហើយ ភវង្គកើត ១ ខណៈ ឬមិនមានភវង្គកើតឡើងក៏ដោយ ចុតិចិត្តក៏កើតឡើងធ្វើចុតិកិច្ច ។ បច្ចវេក្ខណាវិថីនេះ ជាកាមវិថី ។

មានរូបវិថី ២ វិថី ដូចតទៅនេះ គឺ

មនោទ្វារវិថី ភ. ន. ទ. ម. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. ភ. ចុតិ.

ភ. ន. ទ. ម. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. ចុតិ.

មរណាសន្នវិថី តពីអភិញ្ញាវិថី ជាវិថីចិត្តរបស់ព្រះអរហន្ត ឈានលាភីបានអភិញ្ញា លោកសម្តែងអភិញ្ញាមុនហើយទើបបរិនិព្វាន មាន ២ វិថី គឺ

មនោទ្វារវិថី ភ. ន. ទ. ម. បរិ. ឧប. អនុ. គោ. កិរិយាអភិញ្ញា ភ. ចុតិ

ភ. ន. ទ. ម. បរិ. ឧប. អនុ. គោ. កិរិយាអភិញ្ញា ចុតិ

មរណាសន្នវិថី តពីបច្ចវេក្ខណវិថី ជាវិថីរបស់ព្រះអរហន្ត អ្នកជាជីវិតសមសីសី ។ ក្នុងគម្ពីរបុគ្គលបញ្ញត្តិពោលទុកថា "ការអស់ទៅនៃអាសវៈ និងការអស់ទៅនៃជីវិតរបស់បុគ្គលណា មិនមុនមិនក្រោយគ្នា បុគ្គលនេះ ហៅថាសមសីសី មាន ៣ ប្រភេទ គឺ ឥរិយាបថសមសីសី ១ រោគសមសីសី ១ និងជីវិតសមសីសី ១ ។ មរណាសន្នវិថីរបស់ព្រះអរិយបុគ្គលដែលជាជីវិតសមសីសី តពីមគ្គវិថីបានដល់ បច្ចវេក្ខណវិថី ពិចារណាមគ្គផល និព្វាន និងកិលេសដែលលះហើយ មានរូបវិថីដូចតទៅនេះ គឺ

វិថីមគ្គ ភ. ន. ទ. ម. បរិ. ឧប. អនុ. គោ. មគ្គ. ផ. ផ. ភ.

បច្ចវេក្ខណវិថី ភ. ន. ទ. ម. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. ភ. ចុតិ.

ភ. ន. ទ. ម. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. ចុតិ.

ចប់ មរណាសន្នវិថី ដោយសង្ខេប

តទាលម្ពននិយម

តទាលម្ពននិយម បានដល់ ការកំណត់អារម្មណ៍របស់តទាលម្ពនៈ ។ ក៏វិបាកចិត្ត ១១ ទាំងនេះ គឺ ឧបេក្ខាសន្តីរណអកុសលវិបាក ១ ឧបេក្ខាសន្តីរណកុសលវិបាក ១ សោមនស្សសន្តីរណកុសលវិបាក ១ និងមហាវិបាកចិត្ត ៨ ក៏តទាលម្ពនចិត្តទាំង ១១ នេះ ទទួលអារម្មណ៍តាមបញ្ចទ្វារ និងមនោទ្វារវិថី ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងអារម្មណ៍ ៣ យ៉ាង គឺ

១ **អនិដ្ឋារម្មណ៍** អារម្មណ៍មិនល្អ ដែលជាអកុសលវិបាក

២ **ឥដ្ឋារម្មណ៍** អារម្មណ៍ល្អ ដែលជាកុសលវិបាក

៣ **អតិឥដ្ឋារម្មណ៍** អារម្មណ៍ល្អក្រៃលែង ដែលជាកុសលវិបាក

កាល**អនិដ្ឋារម្មណ៍** ប្រាកដហើយឧបេក្ខាអកុសលវិបាកចិត្តទាំងនេះ គឺ បញ្ចវិញ្ញាណ សម្បដិច្ឆន្នចិត្ត សន្តីរណចិត្ត និងតទាលម្ពនចិត្ត កើតឡើងទទួលអារម្មណ៍ដែលមិនល្អនោះ ។

កាល**ឥដ្ឋារម្មណ៍**ប្រាកដហើយ ឧបេក្ខាកុសលវិបាកចិត្ត

ទាំងនេះ គឺ បញ្ចវិញ្ញាណ សម្បដិច្ឆន្នចិត្ត សន្តីរណចិត្ត និង តទាលម្ពនចិត្ត រមែងកើតឡើងទទួលអារម្មណ៍ដែលល្អនោះ តែ តទាលម្ពនដែលជាកុសលវិបាក មាន ៥ គឺ ឧបេក្ខាសន្តីរណ កុសលវិបាក ១ និងមហាវិបាកចិត្ត ៤ ដែលកើតព្រមនឹង ឧបេក្ខា ។

កាល**អតិឥដ្ឋារម្មណ៍** អារម្មណ៍ដែលល្អក្រៃលែងប្រាកដ ហើយ ក៏មានវិបាកចិត្តដែលកើតឡើង ទទួលអារម្មណ៍ដែល ល្អក្រៃលែងនោះ គឺ ជាកុសលវិបាកចិត្តដែលកើតរួមនឹងឧបេក្ខា បានដល់ បញ្ចវិញ្ញាណ និងសម្បដិច្ឆន្នចិត្ត ចំណែកសន្តីរណៈ ដែលជាសោមនស្សសន្តីរណចិត្ត និងតទាលម្ពនៈ ៥ ណាមួយ គឺ សោមនស្សសន្តីរណកុសលវិបាកចិត្ត ១ និងសោមនស្ស មហាវិបាកចិត្ត ៤ កើតឡើងធ្វើតទាលម្ពនកិច្ច ។

ក្នុងសង្គហគាថា លោកពោលការកំណត់តទាលម្ពនៈទុក ថា ៖

៧ កាមេ ជវនសត្តាល ម្ពណានំ និយមេ សតិ
វិភូតេតិមហន្តេ ច តទាលម្ពនមីរិតំ ។

កាលការកំណត់ជវ័ន សត្វ(បុគ្គល) និងអារម្មណ៍ ក្នុងកាមភូមិ មាន. ទើបលោកពោលតទាលម្ពនៈ ទុក ក្នុងវិភូតារម្មណ៍ និងអតិមហន្តារម្មណ៍ ។

ក្នុងសង្គហគាថានេះសម្តែងថា ៖

តទាលម្ពនៈដែលអាចកើតបាន ត្រូវប្រកបដោយអង្គ៤ គឺ

១. ជវ័ន ជាកាមជវ័ន

២. សត្វ ជាកាមសត្វ

៣. អារម្មណ៍ ជាកាមារម្មណ៍

៤. វិថី ជាវិភូតារម្មណ៍ និងអតិមហន្តារម្មណ៍ ។

ពាក្យថា ជវ័ន បានដល់ កាមជវ័ន ក្នុងបញ្ចទ្វារវិថី និង មនោទ្វារវិថី មិនមែនលោកិយអប្បនាជវ័ន និងលោកុត្តរ អប្បនាជវ័ន ។

ពាក្យថា សត្វ បានដល់ បុគ្គលដែលកើតក្នុងកាមភូមិប៉ុណ្ណោះ មិនមែនអ្នកកើតក្នុងព្រហ្មលោក ។

ពាក្យថា អារម្មណ៍ បានដល់ កាមារម្មណ៍ដែលជាបរមត្ថ មិនមែនបញ្ញត្យារម្មណ៍ មហគ្គតារម្មណ៍ និងលោកុត្តារម្មណ៍ ។

ពាក្យថា វិថី បានដល់ វិភូតារម្មណ៍ដែលកើតតាមមនោទ្វារវិថី និងអតិមហន្តារម្មណ៍ តាមបញ្ចទ្វារវិថី ។

តែក្នុងករណីយខ្លះ តទាលម្ពនៈបានអង្គ ៤ ហើយ ក៏កើតមិនបាន ព្រោះការវិបល្លាសរបស់សត្វទាំងឡាយ. ដូចពួកតិរ្ថិយខ្លះ ដែលបដិសន្ធិដោយកាមសោមនស្ស ឃើញព្រះឆវីវណ្ណ ឬបានឮព្រះសូរសៀងរបស់ព្រះមានព្រះភាគហើយ ក៏កើតទោសៈក្នុងជវនៈ ទើបជាទោសជវនៈ ។

ក្នុងករណីយនេះ តទាលម្ពនៈដែលជាកាមសោមនស្សនោះ នឹងកើតតពីទោសជវនៈមិនបាន ព្រោះវេទនាជាបដិបក្ខគ្នា

ទាំងមូលភវង្គរបស់គេក៏កើតមិនបាន ព្រោះហេតុនេះ ទើបមាន អាគន្តុកភវង្គកើតឡើង ជាអនន្តរប្បច្ច័យឱ្យមូលភវង្គកើតតទៅ ។

អាគន្តុកភវង្គវិថី

រូបអតិមហន្តារម្មណាវិថី មានអាគន្តុកភវង្គ គឺ តី. ន. ទ. បញ្ច. វិ. សំ. ណា. វុ. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. អា. ភ.

រូបមហន្តារម្មណាវិថី មានអាគន្តុកភវង្គ គឺ តី. ន. ទ. ប. វិ. សំ. ណា. វោ. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. ជ. អា. ភ.

អធិប្បាយ

ភវង្គមុខនិងក្រោយ ជាកាមសោមនស្ស ៤ អារម្មណ៍ជា អតិឥដ្ឋារម្មណ៍, ជវនៈ ជាទោសជវនៈ, តទាលម្ពនៈ កើតមិនបាន ក្នុងអភិធម្មត្ថសង្គហៈពោលទុកថា ៖

"ក្នុងកាលនោះ ឧបេក្ខាសន្តីរណចិត្ត រមែងប្រារព្ធ យកកាមារម្មណ៍ណាមួយ ដែលធ្លាប់សន្សំទុកកើតឡើង" ដូច្នេះ សំដៅដល់អាគន្តុកភវង្គ មិនមែនមូលភវង្គ, អាគន្តុកភវង្គនេះ

រមែងទទួលអារម្មណ៍ ៦ ជាប់នឹងកាមារម្មណ៍ យ៉ាងណាមួយ ដែលជំនាញមកហើយពីអតីតភព កើតឡើងធ្វើកិច្ចដើម្បីឱ្យចិត្ត ជា អនន្តរប្បច្ច័យ បានដល់ ឧបេក្ខាសន្តីរណកុសលវិបាក និង ឧបេក្ខាមហាវិបាកណាមួយ កើតមុនហើយ ភវង្គដើមទើបកើត បាន ។ ក៏អាគន្តុកភវង្គ រមែងកើតក្នុងកាមសុគតិ ៧ ក្នុងបុគ្គល ៤ ពួក គឺ ទ្វិហេតុកបុគ្គល ១ តិហេតុកបុគ្គល ១ សោតាបន្ន បុគ្គល ១ និងសកទាគាមិបុគ្គល ១ ។ ក៏អាគន្តុកភវង្គ មិន កើតក្នុងទុគ្គតិបុគ្គល និងសុគតិបុគ្គល ព្រោះបដិសន្ធិដោយ អហេតុកបដិសន្ធិ, និងមិនកើតដល់ព្រះអនាគាមី ព្រះអរហន្ត ព្រោះមិនមានទោសៈ ។

ចប់ តទាលម្ពននិយម

ជវននិយម

ជវននិយម បានដល់ ការកំណត់ជវនចិត្ត ។ ដោយសង្ខេបជវនចិត្ត មាន ៥៥ (កាមជវន ២៩ មហគ្គតជវន ១៨ លោកុត្តរជវន ៨) ។

បណ្ដាជវនទាំងនោះ ជវនក្នុងកាមវិថី ដោយប្រក្រតីស្ទុះទៅ ៧ ខណៈ, តែក្នុងវេលាប្រព្រឹត្តទៅនៃជវនចិត្ត មានកម្លាំងខ្សោយ ព្រោះហទយវត្ថុខ្វះកម្លាំង មានក្នុងវេលាជិតស្លាប់ជាដើម ខណៈនោះ កើតបាន ៥ ខណៈខ្លះ ៦ ខណៈខ្លះ ក្នុងវេលាដែលព្រះមានព្រះភាគ ទ្រង់សម្ដែងនូវយមកបាដិហារ្យ ចូលឈានជាបាទមួយផ្នែក ៗ ចេញចាកឈានដែលជាបាទ នឹកដល់ឈានធម៌មួយយ៉ាង ៗ ដើម្បីឱ្យធារទឹកនិងអណ្ដាតភ្លើងប្រព្រឹត្តទៅ ខណៈនោះ បច្ចវេក្ខណញាណចិត្តកើតឡើង ៤ ឬ ៥ ដង ។ ក្នុងមហគ្គតជវនដែលសម្រេចឈាន (អាទិកម្មិកឈានវិថី) គ្រប់ឈាន មហគ្គតជវនកើតម្ដង ។ ក្នុងអភិញ្ញាវិថី ជាកុសលជវន

ឬ កិរិយាជវនក្តី ក្នុងមហគ្គតវិថីទាំង ៤ ក្តី ជវនក៏កើតឡើងម្តង ៗ ក្នុងលោកុត្តរវិបាក ជវនកើតឡើង ២-៣ ខណៈ ៗ ក្នុងកាលមុនចូលនិរោធសមាបត្តិ អរូបជ្ឈានទី ៤ កើតឡើង ២ ខណៈ ក្នុងវេលាចេញចាកនិរោធសមាបត្តិ ផលចិត្តរបស់លោកកើតឡើង ១ ខណៈ, តែក្នុងផលសមាបត្តិ ជវនចិត្តរមែងកើតរាប់ប្រមាណមិនបាន មិនមានការកំណត់ជវនវិថី ដូចក្រសែនៃភវង្គដែលប្រព្រឹត្តទៅ ៗ ក្នុងគាថាសម្តែងទុកថា ៖

សង្គហគាថា

៨ សត្តក្ខត្តុំ បរិត្តានិ មគ្គាភិញ្ញា សកឹ មតា
អវសេសានិ លព្ភន្តិ ជវនានិ ពហូនិបិ ។

កាមជវន បណ្ឌិតពោលទុក ៧ ដង មគ្គជវន និងអភិញ្ញាជវន ពោលទុក ១ ៗ តែជវនដែលនៅសល់រមែងកើតបានសូម្បីច្រើន ៗ

សម្តែងការកើតជវនដោយពិស្តារ

ជវនចិត្តកើត ១ ខណៈ បានចិត្ត ២៦ គឺ

១. មហគ្គតកុសលជវន ៩ ដែលកើតក្នុងអាទិកម្មិកឈានវិថី
២. មហគ្គតកិរិយាជវន ៩ ដែលកើតក្នុងអាទិកម្មិកឈានវិថី
៣. អភិញ្ញាជវន ២ ដែលកើតក្នុងអភិញ្ញាវិថី
៤. មគ្គជវន ៤ ដែលកើតក្នុងមគ្គវិថី
៥. អនាគាមិផលជវន ១ កើតឡើងទាន់ពេលដែលចេញចាក និរោធសមាបត្តិ
៦. អរហត្តផលជវន ១ កើតឡើងទាន់ពេលដែលចេញចាក និរោធសមាបត្តិ

ជវនចិត្តកើត ២ ខណៈ បានចិត្ត ៦ គឺ

១. នេវសញ្ញានាសញ្ញា ២ កើតមុននិរោធសមាបត្តិ
២. ផលជវនចិត្ត ៤ ក្នុងមគ្គ ៤ របស់មន្ទបុគ្គល

ជវនចិត្តកើត ៣ ខណៈ បានចិត្ត ១២ គឺ

១. មហាកុសលញាណសម្បយុត្តជវន ៤ កើតក្នុងអប្បនា វិថីរបស់តិក្ខបុគ្គល

២. មហាកិរិយាញាណសម្បយុត្តជវ័ន ៤ កើតក្នុងអប្បនាវិថីរបស់តិក្ខបុគ្គល

៣. ផលជវនចិត្ត ៤ កើតក្នុងមគ្គវិថីរបស់តិក្ខបុគ្គល

ជវនចិត្តកើត ៤ ខណៈ បានចិត្ត ៨ គឺ

១. មហាកុសលញាណសម្បយុត្តជវ័ន ៤ កើតក្នុងអប្បនាវិថីរបស់មន្ទបុគ្គល

២. មហាកិរិយាញាណសម្បយុត្តជវ័ន ៤ កើតក្នុងអប្បនាវិថីរបស់មន្ទបុគ្គល ក្នុងកាលធ្វើយមកបាដិហារ្យ អាចារ្យពួកខ្លះពោលថា "បច្ចវេក្ខណចិត្តរបស់ព្រះមានព្រះភាគកើតឡើង ៤-៥ ខណៈ ។

<u>ក្នុងដីកាចារ្យ</u> ពោលថា "៤ ខណៈរបស់ព្រះមានព្រះភាគ ៥ ខណៈ របស់ព្រះអរិយៈដែលជំនាញ មានព្រះសារីបុត្រជាដើម" ។

ជវនចិត្តកើត ៥ ខណៈ បានចិត្ត ២៨ គឺ

កាមជវនចិត្ត ២៨ ដែលកើតក្នុងមរណាសន្នវិថី (វៀរ

ហសិតុប្បាទៈ) មួយទៀតក្នុងកន្លែងខ្លះពោលថា "ជវនចិត្តដែលកើតក្នុងមរណាសន្នកាល(ពេលជិតស្លាប់) ក្នុងមុច្ឆកាល(ពេលវង្វេង) ក្នុងវិសញ្ញីភូតកាល(ពេលសន្លប់) អតិតរុណកាល(ពេលដែលកម្មជរូបមានកម្លាំងខ្សោយ គឺ ខណៈកើតដំបូង) រួម ៤ កាលនេះ ជវនចិត្តកើតបាន ៥ ខណៈ ។

ជវនចិត្តកើតបាន ៦ ខណៈ បានដល់ កាមចិត្តដែលកើតក្នុងពេលសន្លប់ ឬអាចកើតបានក្នុងវេលារាងកាយទន់ខ្សោយ(អស់កម្លាំង) មិនប្រក្រតី (ជាការសន្និដ្ឋាន) ។

ជវនចិត្តកើតបាន ៧ ខណៈ បានដល់ កាមជវនចិត្ត២៩ ។

ជវនចិត្តកើតបាន ច្រើនជាង ៧ ខណៈ បានដល់ ចិត្ត ២២ គឺ ៖

១. មហគ្គតកុសល ៩ ក្នុងវេលាចូលនិរោធសមាបត្តិ
២. មហគ្គតកិរិយា ៩ ក្នុងវេលាចូលនិរោធសមាបត្តិ
៣. ផលចិត្ត ៤ ក្នុងវេលាចូលនិរោធសមាបត្តិ

ចប់ ជវននិយម

ចែកវិថីចិត្ត តាមប្រភេទបុគ្គល

ឥឡូវនេះ កាលកំណត់វិថីចិត្តរបស់បុគ្គល ១២ ពួក តាមដែលកើតបាន និងវៀរចិត្តដែលកើតមិនបាន ក្នុងបុគ្គលទាំងនោះ ដោយសង្ខេបតទៅ ៖

បុគ្គលទាំង ១២ ពួក គឺ បុថុជ្ជន ៤ ពួក បានដល់ អបាយិកអហេតុកបុគ្គល ១ សុគតិអហេតុកបុគ្គល ១ ទុហេតុកបុគ្គល ១ តិហេតុកបុគ្គល ១, និងព្រះអរិយបុគ្គល ៨ បានដល់ បុគ្គលដែលតាំងនៅក្នុងមគ្គ មាន ៤ ពួក និងបុគ្គលដែលតាំងនៅក្នុងផល មាន ៤ ពួក, រួម ១២ ពួក ។

អធិប្បាយ បុគ្គល ១២

១. អបាយិកអហេតុកបុគ្គល បានដល់ បុគ្គលបដិសន្ធិដោយឧបេក្ខាសន្តីរណអកុសលវិបាក មាន ១ ដែលកើតក្នុងអបាយភូមិ ៤ គឺ នរក ប្រេត អសុរកាយ និងសត្វតិរច្ឆាន ។

២. សុគតិអហេតុកបុគ្គល បានដល់ បុគ្គលបដិសន្ធិ

ដោយឧបេក្ខាសន្តីរណកុសលវិបាក ១ ជាអ្នកមានបុណ្យតិច កើតក្នុងមនុស្សភូមិ និងក្នុងសួគ៌ជាន់ចាតុម្មហារាជិកា ជាអ្នកខ្វះខាតផ្លូវកាយ និងចិត្ត មានសភាពជាមនុស្សឆ្កួត គ ខ្វាក់ ថ្លង់តាំងពីកំណើត ។

៣. ទុហេតុកបុគ្គល បានដល់ បុគ្គលដែលបដិសន្ធិដោយមហាវិបាកញាណវិប្បយុត្ត ៤ ក្នុងកាមសុគតិភូមិ ៧ ជាអ្នកមិនមានបញ្ញា មិនអាចធ្វើឈាន អភិញ្ញា មគ្គ ផល និព្វានឱ្យកើតបានទេ ។

៤. តិហេតុកបុគ្គល បានដល់ បុគ្គលដែលបដិសន្ធិដោយវិបាក ១៣ គឺ មហាវិបាកញាណសម្បយុត្ត ៤ កើតក្នុងកាមសុគតិភូមិ ៧, និងមហគ្គតវិបាក ៩ ដែលកើតក្នុងរូបភូមិ ១០ ភូមិ និងអរូបភូមិ ៤, រួម ១៣ ជាអ្នកមានបុណ្យច្រើន ។

៥. សោតាបត្តិមគ្គបុគ្គល បានដល់ បុគ្គលដែលតាំងនៅក្នុងមគ្គ ១ ខណៈ ប៉ុណ្ណោះ សម្រេចជាព្រះអរិយបុគ្គលបាន

នៅក្នុងកាមសុគតិភូមិ ៧ និងក្នុងរូបភូមិ ១០ ភូមិ (វៀរអសញ្ញសត្តភូមិ និងសុទ្ធាវាសភូមិ ៥) ។

៦. សោតាបត្តិផលបុគ្គល បានដល់ បុគ្គលដែលសម្រេចជាព្រះសោតាបន្នបាន នៅក្នុងភូមិ ២១ គឺ កាមសុគតិភូមិ ៧ រូបភូមិ ១០ ភូមិ (វៀរអសញ្ញសត្តភូមិ និងសុទ្ធាវាសភូមិ ៥) និងក្នុងអរូបភូមិ ៤ ។

៧. ព្រះសកទាគាមិមគ្គបុគ្គល

៨. ព្រះសកទាគាមិផលបុគ្គល

៩. ព្រះអនាគាមិមគ្គបុគ្គល រួម ៣ ពួកនេះ រមែងសម្រេចជាព្រះអរិយៈ បាន ២១ ភូមិ ដូចគ្នានឹងព្រះសោតាបត្តិផលបុគ្គលនុ៎ះឯង ។

១០. ព្រះអនាគាមិផលបុគ្គល បានដល់ បុគ្គលដែលសម្រេចជាព្រះអរិយៈ បាន ២៦ ភូមិ គឺ កាមសុគតិភូមិ ៧ រូបព្រហ្មភូមិ ១៥ ភូមិ (វៀរអសញ្ញសត្តភូមិ) និងក្នុងអរូប

ព្រហ្មភូមិ ៤ ។

១១. ព្រះអរហត្តមគ្គបុគ្គល និង ១២. ព្រះអរហត្តផលបុគ្គល សម្រេចជាព្រះអរិយៈ បាន ២៦ ភូមិ ដូចគ្នានឹងព្រះអនាគាមិផលបុគ្គលនុ៎ះឯង ។

ក៏ក្នុងវិថីសង្គហៈនេះ គប្បីជ្រាបថា កិរិយាជវនវិថី រមែងមានដល់អហេតុកបុគ្គល និងទ្វិហេតុកបុគ្គល ។ មួយទៀត មហាវិបាកចិត្ត(តទាលម្ពនចិត្ត) ដែលប្រកបដោយញាណ (បញ្ញា) រមែងមិនមានដល់សុគតិអហេតុកបុគ្គល ។

មហាវិបាកចិត្ត(តទាលម្ពនចិត្ត) ដែលជាញាណវិប្បយុត្ត ក៏មិនមានដល់ទុគ្គតិអហេតុកបុគ្គល ។

មួយទៀត បណ្តាតិហេតុកបុគ្គលទាំងឡាយ ព្រះខីណាស្រព រមែងមិនបានកុសលជវន និងអកុសលជវន ។ ក៏កិរិយាជវន រមែងមិនមានដល់ព្រះសេក្ខៈនិងបុថុជ្ជន ។ បដិឃជវន រមែងមិនមានដល់ព្រះអនាគាមី លោកុត្តរជវន រមែងកើតឡើង

ដល់ព្រះអរិយបុគ្គលប៉ុណ្ណោះ តាមសមគួរដល់ខ្លួន ។

សង្គហគាថា

៩. អសេក្ខានំ ចតុចត្តា ឡីស សេក្ខានមុទ្ទិសេ

ឆប្បញ្ញាសាវសេសានំ ចតុប្បញ្ញាស សម្ភវា ។

បណ្ឌិតសម្តែងវិថីចិត្តរបស់ព្រះអសេក្ខបុគ្គល ៤៤ របស់ព្រះសេក្ខបុគ្គល ៥៦ របស់បុគ្គលដែលសល់ ៥៤ តាមសមគួរដល់ការកើត ។

អធិប្បាយ

ក្នុងគាថានេះ លោកសម្តែងវិថីចិត្តរបស់បុគ្គល ៣ ពួក គឺ ព្រះអសេក្ខ ១ ពួក ព្រះសេក្ខ ១ ពួក និងបុថុជ្ជនទាំងអស់ ១ ពួកទៀត ។ មួយទៀត ក្នុងទីនេះ លោកមិនបានប្រាថ្នាសម្តែងវិថីមុត្តកចិត្ត ដូច្នោះ គប្បីជ្រាបវិថីចិត្តរបស់លោកទាំងនោះ ដូចតទៅនេះ ៖

១-ព្រះអសេក្ខៈដែលជាកាមបុគ្គល គឺ កើតក្នុងកាម

សុគតិទាំងដែលជាសមថយានិក ទាំងដែលជាវិបស្សនាយានិក មានវិថីចិត្ត តាមដែលកើតបាន ៤៤ នោះ គឺ អហេតុកចិត្ត ១៨ មហាកិរិយាចិត្ត ៨ មហាវិបាកចិត្ត ៨ មហគ្គតកិរិយាចិត្ត ៩ អរហត្តផលចិត្ត ១ ។

ចិត្តដែលនៅសល់ ៤៥ ជាចិត្តផុតវិថី គឺ អកុសលចិត្ត ១២ កុសលចិត្ត២១ ផលចិត្តខាងក្រោម៣ មហគ្គតវិបាកចិត្ត ៩ ។

២-ព្រះសេក្ខៈ គឺ សោតាបន្ន-សកទាគាមី-អនាគាមី មានវិថីចិត្ត តាមសមគួរដល់ការកើតបាន ៥៦ នោះ គឺ

+ អកុសលចិត្ត ៧ (វៀរទិដ្ឋិគតៈ ៤ វិចិកិច្ឆា ១)
+ អហេតុកចិត្ត ១៧ (វៀរហសិតុប្បាទៈ)
+ មហាកុសលចិត្ត ៨
+ មហាវិបាកចិត្ត ៨

+ មហគ្គតកុសលចិត្ត ៩

+ លោកុត្តរចិត្ត ៧ (វៀរអរហត្តផល)

វៀរចិត្ត ៣៣ ដែលនៅសល់ កើតមិនបាន គឺ កិរិយាជវនចិត្ត ១៨ ចិត្តសហគតដោយទិដ្ឋិ ៤ វិចិកិច្ឆា សម្បយុត្តចិត្ត ១ អហរត្តផលចិត្ត ១ មហគ្គតវិបាកចិត្ត ៩

ដោយចែកប្រភេទបុគ្គល

ព្រះសោតាបន្ន និងព្រះសកទាគាមី មានវិថីចិត្ត ៥០ គឺ

+ អកុសលចិត្ត ៧ (វៀរទិដ្ឋិគតៈ ៤ វិចិកិច្ឆា ១)

+ អហេតុកចិត្ត ១៧

+ មហាកុសលចិត្ត ៨

+ មហាវិបាកចិត្ត ៨

+ មហគ្គតកុសលចិត្ត ៩

+ សោតាបត្តិផល ឬសកទាគាមិផល ១

វៀរចិត្តដែលនៅសល់ កើតមិនបាន ៣៩ គឺ

+ លោភទិដ្ឋិគតសម្បយុត្តចិត្ត ៤
+ វិចិកិច្ឆាសម្បយុត្តចិត្ត ១
+ ហសិតុប្បាទចិត្ត ១
+ មហាកិរិយាចិត្ត ៨
+ មហគ្គតវិបាកចិត្ត ៩
+ មហគ្គតកិរិយាចិត្ត ៩
+ លោកុត្តរចិត្ត ៧

ព្រះអនាគាមី មានវិថីចិត្តកើតបាន ៤៨ គឺ ចិត្តដែលសល់ ៤១ កើតមិនបាន គឺ

+ លោភទិដ្ឋិគតវិប្បយុត្តចិត្ត ៤
+ លោភទិដ្ឋិគតសម្បយុត្តចិត្ត ៤
+ ទោសមូលចិត្ត ២
+ ឧទ្ធច្ចសម្បយុត្តចិត្ត ១
+ វិចិកិច្ឆាសម្បយុត្តចិត្ត ១

+ អហេតុកចិត្ត ១៧
+ មហាកុសលចិត្ត ៨
+ ហសិតុប្បាទចិត្ត ១
+ មហាវិបាកចិត្ត ៨
+ មហាកិរិយាចិត្ត ៨
+ មហគ្គតកុសលចិត្ត៩
+ មហគ្គតវិបាកចិត្ត ៩
+ អនាគាមិផលចិត្ត ១
+ មហគ្គតកិរិយាចិត្ត ៩
+ លោកុត្តរចិត្ត ៧

៣-បុគ្គល ៤ ប្រភេទ គឺ

-តិហេតុកបុគ្គល មានវិថីចិត្តកើតបាន ៥៤ កើតមិនបាន ៣៥

-ទ្វិហេតុក និងសុគតិអហេតុកបុគ្គល មានចិត្តកើតបាន ៤១ កើតមិនបាន ៤៨

-អបាយអហេតុកសត្វ មានចិត្តកើតបាន៣៧ កើតមិនបាន៥២

តិហេតុកបុគ្គល

មានវិថីចិត្តកើតបាន ៥៤ គឺ		ចិត្តកើតមិនបាន ៣៥ គឺ	
+ អកុសលចិត្ត	១២	+ ហសិតុប្បាទចិត្ត	១
+ អហេតុកចិត្ត	១៧	+ មហាកិរិយាចិត្ត	៨
+ មហាកុសលចិត្ត	៨	+ មហគ្គតវិបាកចិត្ត	៩
+ មហាវិបាកចិត្ត	៨	+ មហគ្គតកិរិយាចិត្ត	៩
+ មហគ្គតកុសលចិត្ត	៩	+ លោកុត្តរចិត្ត	៨

ទ្វិហេតុក និងសុគតិអហេតុកបុគ្គល

មានចិត្តកើតបាន ៤១ គឺ	ចិត្តដែលនៅសល់៤៨កើតមិនបានគឺ
+ អកុសលចិត្ត១២	+ ហសិតុប្បាទចិត្ត ១
+ អហេតុកចិត្ត ១៧	+ មហាវិបាកញាណសម្បយុត្តចិត្ត ៤
+ មហាកុសលចិត្ត ៨	+ មហាកិរិយាចិត្ត ៨
+ មហាវិបាកញាណ	+ មហគ្គតចិត្ត ២៧
+ វិប្បយុត្តចិត្ត ៤	+ លោកុត្តរចិត្ត ៨

អបាយអហេតុកសត្វ

ចិត្តកើតបាន មាន ៣៧ គឺ

+ អកុសលចិត្ត ១២
+ អហេតុកចិត្ត ១៧
+ មហាកុសលចិត្ត ៨

ចិត្តកើតមិនបាន មាន៥២ គឺ

+ ហសិតុប្បាទចិត្ត ១
+ មហាវិបាកចិត្ត ៨
+ មហាកិរិយាចិត្ត ៨
+ មហគ្គតចិត្ត ២៧
+ លោកុត្តរចិត្ត ៨

ការផ្សេងគ្នានៃចិត្ត ប្រព្រឹត្តទៅដោយអំណាចនៃការផ្សេងគ្នានៃបុគ្គល ។ វិថីចិត្តទាំងអស់ រមែងមានបាន ព្រោះការប្រព្រឹត្តិទៅនៃទ្វារ ៦ និងបុគ្គលទាំងអស់ ក្នុងកាមាវចរភូមិ ដូច្នេះឯង ។

ចប់ ការចែកវិថីចិត្ត តាមប្រភេទបុគ្គល ភូមិវិភាគ

ការចែកវិថីចិត្តក្នុងភូមិផ្សេងៗ

បណ្ដាភូមិទាំង ៣ កាមភូមិមាន ១១ រូបភូមិមាន ១៥ (វៀរអសញ្ញសត្តភូមិ) និងអរូបភូមិ ៤ រួមជា ៣០ ភូមិ ។

ក៏វិថីចិត្តទាំងអស់នេះ រមែងបានកាមាវចរភូមិតាមសមគួរ, កាលវៀរបដិឃជវន និងតទាលម្ពនៈហើយ វិថីចិត្តដែលនៅសល់ រមែងបានក្នុងរូបាវចរភូមិ និងវៀរបឋមមគ្គ រូបាវចរៈ ហសិតុប្បាទចិត្ត និងអរូបវិបាកហើយ វិថីចិត្តដែលសល់ រមែងបានក្នុងអរូបាវចរភូមិ ។ មួយទៀត វិថីចិត្តដែលប្រព្រឹត្តទៅក្នុងទ្វារនោះៗ រមែងមិនកើតដល់បុគ្គលដែលមិនមានប្រសាទនោះៗ សូម្បីក្នុងទីគ្រប់កន្លែង ។ ចំណែកអសញ្ញីសត្វ មិនមានចិត្តណាៗ ដោយប្រការទាំងពួង ។

សង្គហគាថា

១០ *អសីតិ វិថិចិត្តានិ កាមេ រូបេ យថារហំ*

ចតុសដ្ឋី តថារូបេ ទ្វេចត្តាឡីស លព្ភរេ ។

ក្នុងកាមភូមិមានវិថីចិត្តកើតបាន ៨០. ក្នុងរូបភូមិមាន

វិថីចិត្តកើតបាន ៦៤. និងក្នុងអរូបភូមិមានវិថីចិត្តកើតបាន ៤២ តាមសមគួរ ។

អធិប្បាយ សង្គហគាថា

ក្នុងកាមភូមិ ១១ មានវិថីចិត្តកើត បាន ៨០ (វៀរមហគ្គតវិបាក ៩) គឺ

អកុសលចិត្ត ១២ អហេតុកចិត្ត ១៨ កាមាវចរសោភណចិត្ត ២៤ មហគ្គតកុសលចិត្ត ៩ មហគ្គតកិរិយាចិត្ត ៩ លោកុត្តរចិត្ត ៨

ក្នុងរូបភូមិ មានវិថីចិត្តកើតបាន ៦៤ គឺ លោភមូលចិត្ត៨ មោហមូលចិត្ត២ អហេតុកចិត្ត១២ មហាកុសលចិត្ត៨ មហាកិរិយាចិត្ត៨ មហគ្គតកុសលចិត្ត៩ មហគ្គតកិរិយាចិត្ត៩ លោកុត្តរចិត្ត៨ ។

វៀរវិថីចិត្តកើតមិនបាន ២៥ គឺ ទោសមូលចិត្ត ២ ឃានជិវ្ហាកាយវិញ្ញាណ ៦

មហាវិបាកចិត្ត៨ មហគ្គតវិបាកចិត្ត៩

ក្នុងអរូបភូមិ ៤ មានវិថីចិត្តកើតបាន ៤២ គឺ

+ លោភមូលចិត្ត ៨	+ មហាកិរិយាចិត្ត ៨
+ មោហមូលចិត្ត ២	+ អរូបាវចរកុសលចិត្ត ៤
+ មនោទ្វារាវជ្ជនចិត្ត ១	+ អរូបាវចរកិរិយាចិត្ត ៤
+ មហាកុសលចិត្ត ៨	+ លោកុត្តរចិត្ត ៧

វៀរវិថីចិត្តកើតមិនបាន ៤៧ គឺ ទោសមូលចិត្ត ២ អហេតុកចិត្ត ១៧ រូបាវចរចិត្ត ១៥ អរូបាវចរវិបាកចិត្ត ៤ សោតាបត្តិមគ្គចិត្ត ១

ការប្រព្រឹត្តិទៅនៃចិត្តក្នុងទ្វារ ៦ ដែលយាំងទុកដោយភវង្គតាមដែលកើត រមែងប្រព្រឹត្តទៅមិនដាច់ខ្សែ ដរាបដល់ចិត្តអស់អាយុ ដូច្នេះឯង ៗ

អវសានគាថា

ឥច្ចានុរុទ្ធរចិតេ អភិធម្មត្ថសង្គហេ
ចតុត្ថោ បរិច្ឆេទោយំ សមាសេនេវ និដ្ឋិតោ ។

បរិច្ឆេទទី ៤ នេះ ឈ្មោះថា វិថីសង្គហវិភាគ ក្នុង បករណ៍ដែលរួបរួមអត្ថនៃព្រះអភិធម្ម ដែលព្រះ អនុរុទ្ធាចារ្យរចនាទុកដោយសង្ខេប ចប់ហើយ ដោយប្រការដូច្នេះឯង ។ ៚

បរិច្ឆេទទី ៤ វិថីសង្គហវិភាគ ចប់